

Møte fredag den 8. juni 2012 kl. 9

President: Dag Terje Andersen

Dagsorden (nr. 98)

1. Interpellasjon fra representanten Hadia Tajik til kunnskapsministeren:

«Skal lærere få bedre tid til å undervise elevene, må flere yrkesgrupper få naturlig innpass i skolen. Tidsbrukundersøkelsen fra 2008 viste at 70 pst. av de spurte grunnskolelærerne flere ganger i uken må ta vare på elever sosialt. 50 pst. måtte daglig eller flere ganger i uken gripe inn og løse konflikter. Dette er oppgaver som f.eks. miljøarbeidere, helsesøstre, sosionomer og vernepleiere vil kunne gjøre like godt, endog bedre, samtidig som læreren får frigjort tid til å gjøre det han eller hun er aller best til: å undervise elevene. Skal vi få dette til, står vi overfor to utfordringer: å bedre rekrutteringen av ulike yrkesgrupper til Skole-Norge samt å sikre arbeidsrutiner der en flerfaglig personalressurs kan brukes best mulig.

Hvordan vil statsråden bidra til at flere yrkesgrupper får naturlig innpass i skolen?»

2. Interpellasjon fra representanten Linda C. Hofstad Helleland til kunnskapsministeren:

«Undervisning om vold og overgrep mot barn er svært mangelfull i dagens barnehageutdanning. I 2010 sendte barnehagene 588 av 8 443 voldsmeldinger til barnevernet. Det er store mørketall når det gjelder overgrep mot barn, og Justis- og beredskapsdepartementet har anslått at 100 000 barn hvert år blir utsatt for eller er vitne til vold. Ifølge NOVA utsettes 15 pst. av alle jenter og 7 pst. av alle gutter for seksuelle overgrep i Norge. Rundt halvparten av disse overgrepene skjer når barnet er mellom 0 og 6 år.

Hva vil statsråden gjøre for å gi dagens ansatte i barnehagesektoren nødvendig kompetanse i å gjenkjenne symptomer på at barn er utsatt for vold og overgrep, og hva vil statsråden gjøre for å sørge for at ansatte i barnehager og skoler er kjent med og oppfyller sin varslingsplikt?»

3. Interpellasjon fra representanten Tord Lien til kunnskapsministeren:

«Kunnskap skapt i instituttsektoren er en sentral premisseleverandør for forvaltning og politikk. Ryddes usikkerhet om forskningsresultatene av veien, åpnes det også for at det er politiske prioriteringer og ikke kunnskapsgrunnlaget som blir gjenstand for debatt. Instituttene konkurrerer imidlertid på særs ulike vilkår om forskningsmidlene, selv de instituttene som er innenfor basisfinansieringsordningen. Noen institutter henter 95 pst. av sine inntekter fra forskjellige konkurransearenaer, mens andre institutter får opp mot 70 pst. av sine inntekter over statsbudsjettet, ofte fra ett departement. Denne praksisen er urettferdig, skaper sektorisering av kunnskapsgrunnlaget, medfører debatt om kunnskapens legitimitet og gjør brobygging mellom instituttene og kompetansemiljøene vanskelig.

Hva mener statsråden kan gjøres for å redusere disse utfordringene?»

4. Interpellasjon fra representanten Anne Tingelstad Wøien til kunnskapsministeren:

«Antallet såkalte frafallselever i videregående opplæring har i mange år vært veldig høyt. Nye tall viser endelig en nedgang i frafallsstatistikken. Selv om ett prosentpoeng færre elever droppet ut av sitt utdanningsløp fra 2010 til 2011, er det fortsatt en sløsing med menneskelige ressurser og samfunnets ressurser at en så stor andel slutter eller ikke består videregående opplæring. Særlig er frafallet stort blant yrkesfagelevne. For denne regjeringa er det en hovedsak å få flest mulig ungdommer til å fullføre videregående opplæring. Ny GIV er en nasjonal dugnad som er etablert for å gi en ekstra mulighet til å forbedre resultatene i siste halvdel av 10. klasse.

Hvilke erfaringer er gjort så langt med Ny GIV, og hvilke andre og mer permanente virkemidler kan statsråden se for seg å ta i bruk for å nå målsettingen om at alle elever skal oppnå sluttkompetanse?»

5. Interpellasjon fra representanten Trine Skei Grande til fornyings-, administrasjons- og kirkeministeren:

«Ifølge Amnesty International og Europarådet utgjør de ulike romfolkgruppene mellom 10 og 12 millioner mennesker. Romfolket blir utsatt for systematisk diskriminering en rekke steder i Europa. Mange romfolk lever i fattigdom og opplever stadig brudd på menneskerettighetene. I Norge er det, ifølge Amnesty International, 10 000 romfolk. Den økonomiske og sosiale situasjonen til denne gruppa har ført til at flere lever av å tigge, og flere barn går ikke på skolen. Norge har forpliktet seg gjennom Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter til å ivareta romfolkets sosiale og kulturelle rettigheter.

På hvilken måte vil statsråden ta ansvar for at vi tar vare på kulturen og historien til de norske romfolkene, og hvordan vil statsråden bidra til at forfølgelsen stan- ser, og at den økonomiske og sosiale situasjonen for romfolkene i Europa forbedres, slik at de ikke behøver å tigge?»

6. Referat

*Minnetale over tidligere stortingsrepresentant
Svenn Stray*

Presidenten: Ærede medrepresentanter!

Tidligere stortingsrepresentant og utenriksminister Svenn Thorkild Stray er død – vel 90 år gammel.

Svenn Stray var født 11. februar 1922 i Arendal.

Han ble cand.jur. i 1946, og etter praksis som dommerfullmektig etablerte han seg som overrettssakfører. Svenn Stray praktiserte som overrettssakfører og advokat i Moss helt fram til 2007.

Svenn Stray representerte Østfold Høyre på Stortinget fra 1957, og han ble gjenvalgt ved alle valg til og med 1981. Før det var han vararepresentant nr. 1 for Kjøpstedene i Østfold og Akershus fylker fra 1949–1953.

Helt fram til 1979 kombinerte han stortingsvervet med vervet som bystyremedlem i Moss. Han hadde også tillitsverv i Høyre sentralt, bl.a. var han 1. viseformann i åtte år fra 1962.

Svenn Stray frasa seg gjenvalg etter perioden 1981–1985, etter nesten 28 år på Stortinget.

På Stortinget kom Svenn Stray først i sosialkomiteen og markerte seg raskt som en av Høyres fremste talsmenn i sosialpolitikken. Etter den borgerlige valgseieren i 1965 ble Svenn Stray valgt til Høyres parlamentariske leder, et verv han hadde fram til han overtok som utenriksminister i 1970.

Fra høsten 1973 til høsten 1981 var Svenn Stray Stortingets visepresident.

Da den rene Høyre-regjeringen ble dannet høsten 1981, ble han igjen utenriksminister, en post han innehadde i fire og et halvt år.

På Stortinget var Svenn Stray gjennom årene medlem av sosialkomiteen, kirke- og undervisningskomiteen og justiskomiteen, i tillegg til utenrikskomiteen og den utvidede utenriks- og konstitusjonskomiteen. Han representerte Stortinget i Nordisk råd og Europarådet.

Svenn Stray hadde også en lang rekke verv: formann i Røykskaderådet, i Folk og Forsvar og i Europabevegelsen. Svenn Stray var en politiker med solid innsikt, bred orientering og godt skjønn. Han var høyt respektert og godt likt i Stortinget, også fordi han alltid var en elskverdig, beskjeden og – ikke minst – tålmodig møteleder i stortingsalen.

Vi minnes Svenn Stray for hans virke i Stortinget og lyser fred over hans minne.

Representantene påhørte stående presidentens minnetale.

Presidenten: Representantene Karin S. *Woldseth* og Arild *Stokkan-Grande*, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Representanten Laila Marie Reiertsen vil framsette et representantforslag.

Laila Marie Reiertsen (FrP) [09:04:30]: På vegner av stortingsrepresentantane Robert Eriksson, Vigdis Giltun og meg sjølv har eg gleda av å setja fram eit representantforslag om kompensasjon for tapt arbeidsinntekt for frivillige kalla ut av myndigheitene ved redningsaksjonar.

Presidenten: Forslaget vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Sak nr. 1 [09:04:56]

Interpellasjon fra representanten Hadia Tajik til kunnskapsministeren:

«Skal lærere få bedre tid til å undervise elevene, må flere yrkesgrupper få naturlig innpass i skolen. Tidsbruksundersøkelsen fra 2008 viste at 70 pst. av de spurte grunnskolelærerne flere ganger i uken må ta vare på elever

sosialt. 50 pst. måtte daglig eller flere ganger i uken gripe inn og løse konflikter. Dette er oppgaver som f.eks miljøarbeidere, helsesøstre, sosionomer og vernepleiere vil kunne gjøre like godt, endog bedre, samtidig som læreren får frigjort tid til å gjøre det han eller hun er aller best til: å undervise elevene. Skal vi få dette til, står vi overfor to utfordringer: å bedre rekrutteringen av ulike yrkesgrupper til Skole-Norge samt å sikre arbeidsrutiner der en flerfaglig personalressurs kan brukes best mulig.

Hvordan vil statsråden bidra til at flere yrkesgrupper får naturlig innpass i skolen?»

Hadia Tajik (A) [09:06:07]: Hvis man putter for mye inn i lærernes hverdag, stjeler man av tiden deres. Det er ikke bra for læringsutbyttet til elevene. Tidsbruksundersøkelsen fra 2008 viste at sju av ti lærere flere ganger i uken må ta vare på elever sosialt. Halvparten måtte daglig eller flere ganger i uken gripe inn og løse konflikter. En lærer sa til Tønsbergs Blad for noen år siden:

«Jeg ønsker meg en psykolog inn i skolen, en psykiatrisk sykepleier, en barnevernspedagog; alt av støttefunksjoner som kan skape trygghet og trivsel. Så slipper jeg å opptre som psykolog og andre ting jeg strengt tatt ikke er utdannet til.»

Hun opplevde at for mange oppgaver flyttet fokuset hennes fra det som var hennes primærfunksjon – å lære fra seg, å være en god pedagog, å vekke gnisten i elevene sine.

Den viktigste faktoren for elevenes læringsutbytte er læreren. Det er derfor læreren, lærerrollen, lærerutdanningen har fått så mye oppmerksomhet fra vår regjering, og det er fortsatt viktig å løfte fram. Men skal læreren få bedre tid til å undervise elevene, trenger vi minst to ting. Da må vi få opp lærertettheten, og vi må gå mer systematisk fram for at flere yrkesgrupper får mer naturlig innpass i skolen. Med flere miljøarbeidere, helsesøstre, sosionomer og vernepleiere vil læreren få frigjort tid til å gjøre det han eller hun er aller best til – til å undervise elevene, til å øke læringstrykket, til å få opp læringsutbyttet.

Utfordringen er at selv om ambisjonen om å få flere yrkesgrupper inn i skolen er nasjonal, er mange av nøklene for å nå dette målet lokale. Det er lokalt prioriteringene og ansettelsene blir gjort. Det er lokalt man etablerer rutiner for god flerfaglig ledelse. Det er lokalt man må konkretisere hvilke behov det er, og hvilke løsninger det er som fungerer akkurat best der.

Allerede skjer det en del ting som kan være til inspirasjon. I fjor tok f.eks. de rød-grønne partiene i Skien initiativ til et vedtak i forbindelse med det lokale budsjettet – at alle skolene i Skien skulle ansette én miljøarbeider hver. I dag har dette blitt et tilbud på alle 13 barneskoler og fem ungdomsskoler i Skien. Ordfører Hedda Foss Five kan fortelle at tilbakemeldingene fra skolene er veldig positive. Når miljøarbeiderne blir brukt målrettet, er nytteeffekten stor, både for elevenes trivsel, for lærernes tid og for det totale læringstrykket på skolen. Foss Five og laget hennes i Skien har jobbet systematisk for å ta i bruk nye yrkesgrupper i skolehverdagen. Jeg håper at det kan inspirere flere til å gjøre det samme i sine kommuner.

Alle skoler skal ha et godt skolehelsetjenestetilbud.

Det er en lovpålagt tjeneste. Kommunene har et selvstendig ansvar for å oppfylle de lovkravene. Helsedirektoratet konkluderte i 2009 med at skolehelsetjenesten har for lav kapasitet, og at den må styrkes. At en god oppsøkende skolehelsetjeneste er viktig, kom tydelig fram i Tidsbrukutvalgets rapport. Noe av det som skiller skolehelsetjenesten fra all annen helsetjeneste, er muligheten til å kunne samarbeide tett med skolen om systematiske og langsiktige tiltak.

En god skolehelsetjeneste kan påvirke elevenes evne til å mestre hverdagen. Den kan også bidra til å identifisere elever med særskilte behov, og den kan drive forebyggende arbeid, som kan bidra til at nødvendige tiltak blir satt inn tidlig. Det vil derfor være nyttig om kunnskapsministeren i sitt svar også kommer noe inn på hva som blir gjort for å kartlegge og heve kompetansen i skolehelsetjenesten. Konstitusjonelt ligger dette til helse- og omsorgsministeren, men oppgavene som blir utført, er likevel interessante for denne komiteen og for statsråden selv.

Assistentene er en gruppe i skolen som ikke så rent sjelden blir omtalt med litt negativ undertone i denne salen. Man kan få inntrykk av at assistenter er et uønsket tillegg til gode pedagoger. I virkeligheten gjør mange assistenter, brukt på den rette måten og med den rette kompetansen, en viktig jobb i å avlaste lærerne og ivareta elevenes behov utenom undervisningssituasjonen.

Rambøll gjorde en undersøkelse for KS i 2010, der de gikk gjennom hvordan assistenter blir brukt i skolen. En del av det undersøkelsen viste, var at assistenter i størst grad blir brukt til personlig, sosial og praktisk støtte for elevene. Videre er assistenter ikke en ensartet gruppe. De fleste er altså ikke pedagogutdannede, men mange av dem har fagbrev – en del fra helse- og sosialfag eller fra barne- og ungdomsarbeiderfag. Med sin kompetanse kan de støtte opp om lærerne ved å være en avlastning i oppgaver som ikke krever pedagogutdanning. Men – og det er et viktig men – de skal ikke lede undervisningen. De skal ikke gjøre oppgaver som forutsetter lærerkompetanse.

Et eksempel på hvordan assistenter kan bli brukt på en god måte, er fra Flekkerøy skole i Kristiansand. Der har rektor satt sammen et team som består av pedagoger og minst én assistent til hvert trinn. Assistenten er en uvurderlig del av det laget og er med på planlegging av opplegg som pedagogene leder. De deler også ut dosert medisin, foretar inspeksjon, legger til rette for aktiviteter, tar ansvar for melk, frukt og andre praktiske oppgaver. Assistentene der har selv sagt ikke ansvar for planlegging eller gjennomføring av undervisning.

Skal vi nå ambisjonen om å gi flere yrkesgrupper naturlig innpass i skolen, står vi overfor to store utfordringer: For det første må vi bedre rekrutteringen av ulike yrkesgrupper til Skole-Norge. De må få en mer uttalt og opplagt rolle på skolene. Det handler også om skoleleders og skoleeiers bevissthet omkring hvor viktig det er å prioritere dette lokalt. For det andre trengs det gode arbeidsrutiner, slik at en flerfaglig personalressurs blir ledet og brukt på best mulig måte. Det forutsetter god lederkompetanse hos rektorene.

Norge har tidligere deltatt i en sammenliknende

OECD-studie om skoleledelse. Rapporten i etterkant inneholdt konkrete anbefalinger om hvordan skoleledernes funksjon og rolle kan utvikles og styrkes. En av tingene som framgår av rapporten, er at Norge, sammenliknet med andre land, kjennetegnes ved at man har få sentrale tiltak eller føringer rettet mot skoleledelse spesielt. Jeg legger til grunn at skolelederutdanningen som er lansert i ettertid, har tatt dette opp i seg. Jeg hører gjerne statsrådets syn på hvordan man kan gi skolelederne best mulig verktøy for å være gode ledere for et lag av ansatte med til dels svært ulike kompetanser.

Mulighetene er med andre ord mange, men det er også utfordringene, og de er sammensatte. Derfor har jeg invitert kunnskapsministeren hit i dag for å høre hvordan hun vil bidra til at flere yrkesgrupper får naturlig innpass i skolen, og for å høre hvordan de kan brukes målrettet og systematisk i det læringsstøttende arbeidet.

Statsråd Kristin Halvorsen [09:14:57]: Jeg er helt enig i representanten Hadia Tajiks inngang til denne debatten.

Jeg har også i mange sammenhenger tatt til orde for at andre yrkesgrupper inn i skolen kan avhjelpe lærerne og frigjøre tid til pedagogiske oppgaver. Men det viktigste målet med å benytte seg av flerfaglige personalressurser er at vi kan skape en god skolehverdag for elevene, slik at de får en god faglig, en god sosial og personlig utvikling.

Representanten Tajik viser til Tidsbruksundersøkelsen fra 2008, der det gikk fram at 70 pst. av lærerne ofte hadde sosiale oppgaver – og halvparten jevnlig måtte gripe inn i konflikter. Elevundersøkelsen fra 2011 viser at det nå er tendens til bedring – at elevene opplever at lærerne trenger mindre tid på å få ro i klassen, kan være et tegn på det.

I Meld. St. 22 for 2010–2011, Motivasjon – Mestring – Muligheter, som handler om ungdomsskolen, pekte vi på at bråk og uro hemmer læring og er et problem i norske klasserom. Regjeringens satsing på utvikling av læringsmiljøet er en satsing i rett tid! Et godt læringsmiljø frigjør tid for læreren og fremmer læring for elevene, ikke bare faglig, men også sosialt og personlig. Et godt læringsmiljø bidrar til å redusere bråk, uro og problematferd. Et godt læringsmiljø bidrar også til bekjempelse av mobbing. Det er lite mobbing på skoler med godt læringsmiljø.

God klasseledelse er den faktoren som har størst betydning for elevenes læringsmiljø og læringsresultater. Derfor legger vi til rette for skolebasert kompetanseutvikling i klasseledelse ved samtlige skoler med ungdomstrinn.

Endring av skolens læringsmiljø krever at skoler arbeider systematisk, kunnskapsbasert og langsiktig. Hele skolen må med, og skolelederens evne til å få med hele personalet er sentral. Styrking av rektorenes kompetanse er en del av vår etter- og videreutdanningsstrategi. Representanten Tajik har helt rett i at den også bør innebære hvordan man kan sørge for å være oppmerksom på hva slags kompetanse andre yrkesgrupper har, og hvordan en kan benytte seg av det i en helhet.

Som en del av oppfølgingen av Meld. St. 18 for 2010–2011, Læring og fellesskap, som handler om spesialundervisning, oppretter vi nå et senter for læringsmiljø og

atferdsforskning. Et slikt kompetanse- og ressurscenter vil være en betydelig styrking av støtten til arbeidet med læringsmiljøet lokalt.

Skolen må forholde seg til elevenes hverdag, livsstil, fysiske og psykiske helse og bidra til at elevene får støtte og hjelp i å mestre og å lykkes både faglig, sosialt og personlig. I dette arbeidet er samarbeid med hjemmene og kontakten med andre tjenester viktig.

Andre yrkesgrupper og tjenester finnes allerede i skolen:

Skolehelsetjenesten, som representanten Tajik var innom, er en veldig viktig ressurs. Det er også riktig at den ligger under helseministerens ansvarsområde, men det er likevel sånn at helseområdet og skoleområdet må samarbeide tett om skolehelsetjenesten. Det er også slik at skolehelsetjenesten er en viktig kanal inn til andre deler av helsesektoren.

I retningslinjene for skolehelsetjenesten ligger et godt grunnlag for skolene og helsetjenestene til ytterligere å konkretisere rutiner for samarbeid. Representanten Tajik etterlyste nettopp dette. Rammer og lokale forhold varierer, derfor mener jeg det lokale nivå må bestemme hvordan man konkret skal samarbeide. Heldigvis finnes det veldig mange gode og inspirerende eksempler som man kan benytte seg av.

Helsedirektoratet konkluderte i 2009 med at skolehelsetjenesten har for lav kapasitet og må styrkes. Jeg vil peke på at Samhandlingsreformen legger føringer for å styrke den forebyggende innsatsen. I mange kommuner vil dette bl.a. kunne innebære styrking av skolehelsetjenesten.

Rådgiverfunksjonen utføres ofte av lærere, men det er ikke et krav i opplæringsloven at sosialpedagogiske rådgivere må ha undervisningskompetanse. Her ligger det muligheter for skolene til å ansette personer med annen bakgrunn.

Assistentene i skolen er en gruppe med veldig ulik utdannings- og yrkesbakgrunn, men statistikken fanger dessverre ikke opp mangfoldet av kompetanse. Over halvparten av assistentene har formell praktisk-pedagogisk utdanning fra barne- og ungdomsarbeiderutdanning, og mange har bakgrunn fra helse- og sosialfagene.

Det er også slik at assistenter og barne- og ungdomsarbeidere ikke verdsettes i tilstrekkelig grad, og at kompetansen deres ikke utnyttes godt nok. Det har vi bl.a. sett i forsøk med utvidet og helhetlig skoledag. I skoleåret 2010–2011 var det ca. 8 500 assistentårsverk i skolene. Assistentene skal ikke erstatte læreren, men assistenter kan være en veldig viktig del av et team. Teamet kan i samarbeid sørge for at lærerens krefter og innsats først og fremst kan brukes til å forberede undervisning, gjennomføre undervisning og følge opp undervisning. Assistentene kan være med på å avlaste med hensyn til både enkeltelever og hele miljøet. Derfor har vi i stortingsmeldingen, Læring og fellesskap, varslet at vi skal gå gjennom opplæringsloven og definere nærmere hva som er assistentenes rolle i skolen, for i dag er det en ganske usynlig gruppe.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste finnes i alle kommuner og fylkeskommuner. I skoleåret 2009–2010 var det 1 703 fagårsverk i tjenesten, bl.a. spesialpedagoger og psy-

kologer. Målet er at disse høyt utdannede i langt større grad skal bidra systematisk inn i den enkelte skoles arbeid.

I kommunene er ulike yrkesgrupper allerede til stede, f.eks. ansatte i barnevernet og i kommunenes sosialtjeneste. I Samhandlingsreformen har vi pekt på kommunenes utfordring med å arbeide tverrfaglig og på tvers av sektorene.

Vi ser eksempler på at kommuner har etablert tverrfaglige psykososiale team, eller at skoler har organisert kriseteam som hjelper lærerne når det oppstår situasjoner. Dette er noe flere kommuner burde gjøre.

Departementet vil ikke forskriftsfeste kompetansekrav til andre yrkesgrupper enn undervisningspersonalet i skolen. Lokale behov må avgjøre hvilken kompetanse den enkelte trenger i støtteapparatet.

Vi anbefalte i Meld. St. 19 for 2009–2010, Tid til læring, skoleeierne å legge til rette for at opplæringen knytter til seg personer med ulik yrkesbakgrunn, f.eks. merkantil hjelp, helsefaglig eller sosialpedagogisk kompetanse, miljøarbeidere eller barne- og ungdomsarbeidere. Slik kompetanse vil absolutt kunne avlaste både lærerne og skoleledelse, slik at man kan få en god bredde over kompetansen på en skole, jobbe mer forebyggende og konfliktdempende, sørge for at det er mindre bråk og uro og følge opp elever med psykososiale problemer bedre.

Den enkelte kommune, dvs. skoleeier, må legge til rette for å utvikle samarbeidet på den enkelte skole og sørge for nødvendig kompetanseutvikling både for lærerne og for andre yrkesgrupper som har sitt virke i skolen. Det er skoleeiers ansvar å sørge for forsvarlig bemanning for å oppfylle kravene i lov, forskrifter og regelverk.

Det er viktig å understreke at det er lærerne som skal ha ansvar for elevenes opplæring, og for at kompetansemålene nås. Det er også læreren som må ha hovedansvaret for elevenes læringsmiljø. Derfor må lærerne ha god kjennskap til den enkelte elevs sosiale og personlige utvikling. Læreren er den mest sentrale personen for elevene og skal til enhver tid kunne vurdere hvilken hjelp som i størst mulig grad bidrar til elevens utvikling. Andre yrkesgrupper med ulik kompetanse og erfaringsbakgrunn er et viktig supplement og kan ha en veldig viktig støttefunksjon overfor elever og lærere.

Representanten Tajik peker på to utfordringer: å bedre rekrutteringen av ulike yrkesgrupper til Skole-Norge samt å sikre arbeidsrutiner der en flerfaglig personalressurs kan brukes best mulig. Av statistikk ser vi at det i økende grad ansettes personale med annen bakgrunn enn lærerbakgrunn mens lærertettheten har vært stabil. At annet personale i stor grad ansettes som assistenter og dermed ikke får en arbeidstittel som viser den kompetansen de faktisk har, er derimot en uheldig bivirkning. Jeg mener det er grunnlag for å hevde at det er en positiv utvikling når det er slik at det er flere yrkesgrupper som kommer inn i skolen.

Når det gjelder arbeidsrutiner, slik at flerfaglige ressurser kan brukes best mulig, er dette en viktig del av oppfølgingen av Meld. St. nr.18 for 2010–2011. Det er mange oppgaver hvor andre yrkesgrupper har en naturlig plass i tilknytning til opplæringen og kan støtte opp under opplæringen. I meldingen om læring og fellesskap viser vi til

at noen av disse viktige yrkesgruppene overlates et stort pedagogisk ansvar alene og ikke benyttes i et team sammen med læreren. Derfor er det viktig, som jeg var inne på i sted, å presisere vilkårene for assistentenes rolle i opplæringen. Det følges opp av departementet nå.

Jeg vil også, som en oppfølging av denne interpellasjonen, be Utdanningsdirektoratet utarbeide veiledningsmateriell, som kan bidra til å klargjøre roller og ansvarsforhold og vise hvordan ulike yrkesgrupper kan støtte opp om lærernes arbeid. En slik veilederressurs skal også vise gode eksempler på hvordan dette kan gjøres i dag i mange kommuner og skoler.

Hadia Tajik (A) [09:25:11]: Jeg takker statsråden for svaret. Jeg satte spesielt stor pris på den biten som handler om at Utdanningsdirektoratet vil utarbeide veiledningsmateriell som vil klargjøre roller og ansvarsforhold. Det vil være et godt praktisk utgangspunkt for mange skoleeiere og skoleledere. For en del av utfordringen i dag er at selv om det finnes mange yrkesgrupper – en del er representert på ulike skoler – kan man mangle en overordnet systematikk i hvordan man bruker dette i praksis, og hvordan man tenker omkring dette i de ulike kommunene.

Senter for atferdsforskning, som f.eks. statsråden var inne på, opplever jeg som godt kjent, men at de erfaringene og den kunnskapen man har derfra, kanskje ikke brukes i så stor grad like systematisk og på de ulike skolene. Lektor 2-ordningen – et samarbeid med næringslivet – er en kjempegod ordning og en viktig ordning, som kan supplere lærerne og undervisningen. Den er ikke fullt så godt kjent og ikke fullt så mye brukt heller. Det er vel 133 skoler som i dag benytter seg av Lektor 2-ordningen.

Et område der man har etablert grunnlaget for god systematikk, er det som knytter seg til PP-tjenesten, altså gjennom oppfølgingen av Midtlyng-utvalget og den behandlingen av stortingsmeldingen som vi har hatt i denne salen før, og som har klargjort hvordan PP-tjenesten skal jobbe forebyggende og være en god støttefunksjon for lærerne.

Det jeg tenker, er at på veien videre er det vår oppgave som nasjonale politikere både å støtte det arbeidet som er gjort totalt, gjøre det bedre kjent og legge et godt grunnlag for å veilede hvordan man kan gjøre dette bedre i praksis. Jeg hører gjerne statsråden løfte hvordan man kan praktisere dette på en mer systematisk måte, samtidig som man skal balansere opp mot det dilemmaet, som handler om at det er lokale forhold som alltid skal være avgjørende, og som vil ha mye å si for hvordan man skal løse det i praksis.

Statsråd Kristin Halvorsen [09:27:43]: Jeg har stor tro på de gode eksemplenes makt. En veileder på dette området vil nettopp kunne vise fram hvordan ulike skoler og ulike kommuner har arbeidet med å rekruttere andre yrkesgrupper enn pedagogisk personale inn i skolene. Jeg tror at veldig mange rektorer og skoleledere tenker at det er – hva skal man si – en ekstraluksus ut over de lærerkreftene man har, men mange av dem som har jobbet systematisk for å tenke flerfaglig i skolen, har motsatt erfaring, nemlig at hvis man får litt større bredde i yrkesgruppene, kan man

knytte til seg ansatte i skolen som kan avlaste lærerne, og som kan fungere veldig positivt i en skolehverdag.

Vi vet at ganske mange elever har psykiske plager, og at nesten enhver rektor har betydelige utfordringer når det gjelder elever som ikke kommer på skolen, når det gjelder elever som sliter med spiseforstyrrelser, og når det gjelder elever som har andre typer utfordringer. Det er klart at når man har et større spekter å spille på, en god helsetjeneste, men også få f.eks. miljøarbeidere eller andre typer yrkesgrupper inn, gjør at man har en større bredde når det gjelder ganske kompliserte utfordringer. Så selv om vi nå får på plass en god lærerutdanning med god elevkunnskap osv., vil det alltid være behov for å få annen type kompetanse inn.

En veileder er det man kan gjøre på ganske kort sikt, men jeg er enig med representanten Hadia Tajik i at vi kan tenke mye større og litt mer langsiktig på dette. Nå er kommunene i full gang med en samhandlingsreform. Den dreier seg om å få snudd oppmerksomheten i retning av å drive forebyggende arbeid, i retning av å gi dem som kan ha noen utfordringer, hjelp tidlig og i retning av å se de ulike funksjonene i en kommune i en sammenheng. Her har vi et potensial som går langt utover det vi tenker i dag når det gjelder forebygging.

Det jeg er opptatt av, er at vi må sørge for at dette skjer på en måte som i skolehverdagen oppfattes som en avlastning, der andre er med på å ta ansvar for utviklingen – at det ikke bare er en ny oppgave for lærerne, som allerede er ganske nedlesset av krav og daglige gjøremål. Jeg oppfatter representanten Hadia Tajik dit hen at hun ønsker det motsatte, nemlig å se på hvordan vi gjennom mer systematisk bruk av andre yrkesgrupper kan sørge for at vi nettopp får frigjort mer av lærerens tid.

Bente Thorsen (FrP) [09:31:09]: Først vil jeg takke representanten for at hun tar opp det viktige temaet om hvordan statsråden vil bidra til at flere yrkesgrupper får naturlig innpass i skolen.

I løpet av noen tiår har elevmassen i skolen blitt vesentlig forandret. Tidligere var det slik at de elevene som ikke klarte å følge den ordinære undervisningen, fikk ekstraundervisning. Dersom heller ikke det ga utbytte, ble eleven flyttet til en spesialskole for elever med lærevansker. Dette gjorde at skolen stort sett hadde elever som var en langt mer homogen masse enn de som er i dagens skole, der de aller fleste går i den ordinære skolen. Dette har gjort at det kreves og er behov for mer og en ganske annen kompetanse i skolen nå enn tidligere.

Dette er dessverre ikke godt nok ivaretatt i den norske skolen. I dag er det slik at i tillegg til at lærerne skal ha kompetanse i undervisningsfag, kreves det også at de skal opprette et læringsmiljø som et mangfold av elever, med svært ulike forutsetninger og behov, skal ha utbytte av.

Vi må også legge til grunn at det stort sett er et kompetansesamfunn vi lever i, og at vi har som mål at de fleste barn skal bli i stand til å ta vare på og forsørge seg selv når de blir voksne. Da er det av stor betydning at vi lykkes med å gi dem mest mulig og best mulig kunnskap i grunn-

skolen, slik at de blir i stand til å fullføre en videregående utdanning.

Med dette som bakgrunn sier det seg selv at skolen har behov for langt flere yrkesgruppers kompetanse for å ivareta den uensartede massen som elevene på en skole er.

Fremskrittspartiet ønsker mer enn gjerne både miljøarbeidere, vernepleiere og sykepleiere inn i skolen. Som vi kommenterte under behandlingen av Meld. St. 18 for 2010–2011, tror vi at dersom spesialpedagoger og PP-tjenesten hadde hatt kontor på skolen, ville vi fått et langt bedre resultat av deres tjenester.

Helsesøster/skolehelsetjenesten er i stand til å ivareta elevene på mange ulike områder – også når det gjelder forebygging, som foregående talere var inne på.

Derfor mener Fremskrittspartiet at det er behov for et nasjonalt løft for skolehelsetjenesten, som vi vet står veldig svakt i mange kommuner. Å få flere fra skolehelsetjenesten og flere fra andre yrkesgrupper inn i skolen mener vi vil være vesentlig mer nyttig enn f.eks. regjeringens leksehjelp, som flere steder virker mot sin hensikt, i tillegg til at den har redusert – eller fjernet – tilbudet til elever som den lovfestede hjelpen ikke ivaretar.

Fremskrittspartiet ser behovet for og er positiv til å få flere yrkesgrupper inn i skolen. Men for å løse nye utfordringer kreves det mange ganger at vi er i stand til å bruke de ressursene vi har tilgjengelig, på nye og effektive måter. For å få dette til må systemer og rutiner med jevne mellomrom utfordres og omlegges. Av og til må nye fullmakter gis. Det kan f.eks. være å gi PPT, i samråd med skolen, tillatelse til å sette inn spesialpedagogiske tiltak for enkeltelever som har behov for det, i stedet for at eleven må vente i lang tid på vedtak om spesialundervisning. Det kan f.eks. også være at de ulike yrkesgruppene som nå går under sekkebetegnelsen «assistenter», burde få en benevnelse som svarer til det de er spesielt dyktige i.

For Fremskrittspartiet handler dette ikke bare om å rekruttere nye yrkesgrupper. Det handler også om hvordan Stortingets flertall på best mulig måte forvalter de menneskelige ressursene som vi har tilgjengelig i skolen. Fremskrittspartiet mener at det er både et nasjonalt og et lokalt ansvar å få den tverrfaglige kompetansen inn i Skole-Norge. Vi kan ikke bare si at det er opp til den enkelte kommune å ivareta dette, vi har også et ansvar på nasjonalt nivå.

Elisabeth Aspaker (H) [09:36:14]: Denne interpellasjonen overrasker positivt når jeg hører på interpellanten her i dag. Det kan tyde på at de rød-grønne har kommet på bedre tanker, etter at de gang på gang har stemt ned forslag fra en samlet opposisjon om å styrke skolen med nye yrkesgrupper, og der regjeringen er utfordret til å komme tilbake med konkrete tiltak for å oppnå dette.

Betydningen av å tilrettelegge for andre yrkesgrupper i skolen sto sentralt da Stortinget for ett år siden behandlet Meld. St. 19 for 2009–2010 Tid til læring.

Faktum er at både skoleledere og lærere har et klart ønske om å få frigjort tid og å bli avlastet for oppgaver som i dag stjeler tid fra undervisningen. Andre yrkesgrup-

per har langt bedre forutsetninger for å kunne gi eleven den riktige hjelpen.

Det har skjedd et betydelig stemningsskifte blant lærere. En skal ikke gå så altfor mange år tilbake i tid før en ser at andre yrkesgrupper i skolen var et temmelig kontroversielt tema. Slik er det heldigvis ikke lenger. Tvert imot opplever vi nå at lærerorganisasjonene er pådrivere for at lærere skal kunne konsentrere seg om sin pedagoggjerning.

Mange lærere føler at lærerutdanningen kommer til kort i møte med elever som sliter på det psykososiale plan, med kronisk sykdom eller har funksjonshemninger som krever tett og ekstra oppfølging i skolehverdagen. Derfor er det i dag heldigvis skapt bred aksept for at skolen trenger andre yrkesgruppers fagkompetanse, enten det er miljøarbeidere, sosionomer, barnevernspedagoger, vernepleiere, psykologer eller nærvær av helsesøster.

Det snakkes mye om betydningen av tverrfaglig samarbeid også som et forebyggende tiltak. Om vi er opptatt av barnets beste, er det viktig at skolen kan fange opp og bidra til å sette inn ulike hjelpetiltak overfor barn og unge som trenger det. Høyre har stor tro på slik skolenær hjelp, fordi dette kan være læringsstøttende for eleven, og lærerne får profesjonell avlastning til oppgaver som ligger utenfor pedagogikkens område.

Skolen trenger som Askeladden i eventyret mange gode hjelpere for å nå sitt mål, som for skolen er å gi alle elever et best mulig læringsutbytte. Det er en realitet at mange barn og unge sliter med til dels alvorlige problemer som kan stå i veien for læring om de ikke får riktig og nødvendig hjelp. Høyre er derfor opptatt av at tidlig innsats i skolen må ses i et videre perspektiv enn det rent læringsmessige utbyttet av skolen. Da snakker vi om supplerende kompetanse utover den lærerne er utrustet med.

Interpellanten spør om hvordan statsråden vil bidra til at flere yrkesgrupper får en naturlig plass i skolen. Min appell til regjeringspartiene er at de bør slutte opp om opposisjonens tidligere forslag om en opptrappingsplan for andre yrkesgrupper, som foreslått vinteren 2011 da vi behandlet stortingsmeldingen om Tidsbrukutvalgets anbefalinger. Høyre utfordrer derfor igjen statsråden til å vurdere en konkret opptrappingsplan for andre yrkesgrupper, gjennomført som et spleiselag mellom staten og kommunene.

Men Høyre er også opptatt av hvordan man faktisk disponerer de fagfolkene som finnes i kommunene, og hvordan vi organiserer ulike støttefunksjoner rundt skolen i den enkelte kommune. I stedet for at elever som trenger utstrakt hjelp må forlate skolen, bør kommunen vurdere om ulike faggrupper kan lokaliseres under samme tak inne i skolen. PP-tjenesten burde f.eks. være langt mer skolenær og i større grad samlokaliseres med skolene enn det som er tilfellet i dag. Da kan vi oppnå at andre yrkesgrupper kan jobbe tettere på eleven og gi kvalifisert støtte og veiledning til læreren i dens daglige virke.

Stortinget er samstemt om skolehelsetjenestens betydning. Erfaringer viser at særlig helsesøster er viktig. Også her har en samlet opposisjon fremmet forslag om styrking, som regjeringspartiene dessverre har stemt ned.

Stadig mer sammensatte utfordringer i elevflokkene fordrer mer tverrfaglige kompetansemiljøer om skolen

skal lykkes med sitt kunnskapsoppdrag. Skal vi unngå lærerkrise, må norsk skole rekruttere mange tusen nye lærere de neste åtte årene. Høyre mener at et viktig ledd i dette rekrutteringsarbeidet vil være en parallell opptrappingsplan for andre fag- og profesjonsgrupper. Hensikten med et slikt tiltak vil være todelt: for det første å gjøre ferske læreres inntreden i læreryrket tryggere, og for det andre å gi nye lærere flere kompetente kolleger å spille på når situasjonen krever det.

Anne Tingelstad Wøien (Sp) [09:41:22]: La meg aller først få takke representanten Hadia Tajik for å reise denne interpellasjonen, som tar opp en utfordring jeg tror de fleste skoleeiere ser gevinsten av, men der skolen allikevel har kommet til kort i prioriteringene.

Den tida er forbi da læreren kunne lukke døra og var suveren i sitt klasserom. Parallelt med at skolen i dag rommer alle unger og ungdom i flere skoleår enn tidligere generasjoner, har samfunnsutviklinga osv. gitt elevene og dermed også skolen nye utfordringer. Om ikke alle utfordringene er nye, så har de blitt mer synlige, og erkjennelsen av at det har en betydning for læringsarbeidet og -miljøet i skolen, kan ikke ignoreres.

For noen måneder siden behandlet vi ungdomsskolemeldinga. Elever på ungdomstrinnet er som nevnt en svært sammensatt gruppe, både fordi ungdomstida i seg sjøl representerer en brytningstid med sine utfordringer, og fordi de individuelle problemene påvirker elevenes mulighet til å fungere i skolehverdagen. Problemet er at mange lærere opplever at de overlates ansvaret for å håndtere ulike sosiale problemer, psykologiske utfordringer osv. Som interpellanten tar opp, er det åpenbart at lærerne ikke har den nødvendige eller den tilstrekkelige kompetansen til å håndtere alle slike utfordringer. Konsekvensen er at elevene ofte ikke får den nødvendige hjelpen og veiledninga, og at dette arbeidet er krevende i tillegg til selve læringsarbeidet. Men i tillegg til selve læringsarbeidet må læreren kjenne hele eleven, derfor kan ikke læreren frasi seg alle oppgaver knyttet til eleven heller.

Spesialskolenes tid er forbi, som representanten fra Fremskrittspartiet pratet om. Det krever at vi er bevisst på de krevende oppgavene som lærerne har. Behovet for tverrfaglighet gjelder ikke bare i undervisninga av fagene, men også i hvordan ulike profesjoner gjensidig kan støtte hverandre og bidra til å gi elevene den nødvendige hjelpen. Både barnevernspedagoger, vernepleiere og sosionomer besitter viktig kompetanse som kan rettlede den enkelte elev og bidra til positiv effekt på læringsmiljøet. Jeg mener skoleeiere og skoleledere i sterkere grad enn i dag bør få mulighet til å opprette stillinger for slike støttefunksjoner.

I tillegg til slike stillinger som retter seg direkte mot eleven – en god skolehelsetjeneste og de ulike gruppene som flere har pekt på – er også støttefunksjoner rundt skolelederen viktig. I skolelederundersøkelsene fra 2001 og 2005 har Møller og Sivesind kartlagt skolenes tilgang på administrative og merkantile støttefunksjoner. 60 pst. av skolelederne svarte i 2005 at de ikke har tilstrekkelig merkantilt personale ved sin skole, mens tilsvarende tall i 2001 var 74 pst. Det er ledere ved de fädelte skolene og

barneskoler som er minst fornøyd med skolens kontorbehandling. Kartlegginga viser også stillingsressursen til administrative og merkantile støttefunksjoner med skolestørrelse og at 15 pst. av rektorene i 2005 ikke hadde en slik ressurs.

Vaktmesteren var før i tida ofte den som tok seg av en del av elevene som trengte litt luft og litt variasjon. Halvparten av rektorene mener at vaktmestertjenesten ikke fungerer tilfredsstillende for deres behov. Dette svarte 60 pst. Resultatet er at en kan se både rektorer og lærere som klatrer i gardintrapper for å skifte lyspærer, eller som vinterstid måker snø foran inngangsdøra for skolen starter.

I tillegg til å avlaste rektor ved å opprette administrative støttefunksjoner rundt skolens ledelse vil jeg, som interpellanten er inne på, derfor understreke betydninga av at skolen som organisasjon besitter annen fagkompetanse enn pedagogikk. Men kommunene må ha god nok økonomi til å ansette personale som kan ta seg av oppgaver knyttet til sosiale og helsemessige utfordringer. Det er viktig at skoleledere og skoleeiere er tilstrekkelig bevisst på hvordan lærernes tid brukes. Det er opplagt best tids- og ressursbruk dersom mest mulig av lærernes dag brukes med elevene for å fremme læring. Det forutsetter god kommunøkonomi, prioritering av skole og gode skoleeiere og skoleledere.

Hadia Tajik (A) [09:46:27]: Jeg vil gjerne takke for diskusjonen vi har hatt nå om hvordan man kan jobbe for å få flere yrkesgrupper inn i skolen og å gjøre det naturlig.

Det diskusjonen har vist, er at mange steder er situasjonen god, og at det også finnes mange gode eksempler på at man har løst dette på en måte som kan være til inspirasjon for andre kommuner og andre skoler. Men det vi også har sett i løpet av diskusjonen, er at det altfor mange steder ikke fungerer godt nok. Jeg tror også det er viktig for oss som har vært her nå og tatt ordet, som har løftet diskusjonen at vi tar med oss en del av de gode poengene som er formulert og tatt inn i denne diskusjonen, til våre hjemregioner, sånn at denne diskusjonen også får ringvirkninger der ansettelsene faktisk foregår, der dette løses i praksis.

Representanten Thorsen var i sitt innlegg inne på at skolen har endret seg, at elevmassen før var mer homogen fordi man bl.a. brukte spesialskoler i større grad enn det man gjør i dag, og at behovet for flere yrkesgrupper på den måten også har økt. Jeg tror og håper at Thorsen og jeg er enige om at den endringen vi har sett, er positiv, og at det er et gode for den enkelte elev, for læringsutbyttet, for skolen sånn som den skal være, samtidig som det også reiser enkelte utfordringer som det trengs politiske virkemidler for å løse

Sånn som jeg opplevde representanten Aspakers innlegg, selv om vi er enige om at flere yrkesgrupper inn i skolen er viktig, skapes det et inntrykk av at det er politisk uenighet omkring behovet for det – det er det ikke. Så blir det også skapt et inntrykk av at det er politisk uenighet om framgangsmåten. Det tror jeg vel heller ikke at det er. Det som er utfordringen her, er rent praktisk. Det denne diskusjonen illustrerer, er et generelt dilemma ved enkelte sider av skolepolitikken, nemlig at mens ambisjonene og mål-

settingene er nasjonale, er veldig mange av virkemidlene for å nå disse målene lokale. Da er utfordringen hvordan vi på en god måte kan støtte opp om det viktige, nødvendige lokale arbeidet.

Anne Tingelstad Wøien var i sitt innlegg inne på et perspektiv som er så sentralt at jeg gjerne vil gjenta det poenget, nemlig at støttefunksjonen omkring eleven er én side av saken. Vel så viktig er støttefunksjonen de andre yrkesgruppene har rundt skolelederen, sånn at skolelederen får være en god pedagogisk leder for sitt personale og dermed får opp læringstrykket for den enkelte elev.

Statsråd Kristin Halvorsen [09:49:33]: Jeg synes dette har vært en veldig konstruktiv debatt.

Det er viktig at vi fokuserer på det lokale når diskusjonen går, fordi det vil være ganske varierende rundt omkring i landet hva slags kompetanse skolene kan ha tilgang til i tillegg til det som er kjernekompetansen, rektorer og lærere. Derfor tror jeg det er viktig at en kan se at det kan være ulike andre yrkesgrupper her som kan komme med litt ulike måter å støtte opp om opplæringen på, og som kan være viktige medspillere i skolehverdagen.

Vi driver på veldig mange områder med ulikt utviklingsarbeid som går i samme retning, som det representanten Hadia Tajik har tatt opp i interpellasjonen. For eksempel er det en viktig del av oppfølgingen av stortingsmeldingen Læring og fellesskap å sørge for at PP-tjenesten kommer tettere på skolene, at de er med på det forebyggende arbeidet, og at det er ressurser som rektorer og lærere kan trekke på. Det er heller ingen dårlig idé hvis kommunene tenker i den retning at de ønsker å samlokalisere en del av dette, sånn at det blir lettere å samarbeide i hverdagen også. Det henger også sammen med den store omorganiseringen vi nå har av Statped. Hele poenget med den er at de skal komme tettere på kommunene og fylkene, og at det også skal være enklere for kommuner og fylker å benytte seg av den kompetansen som ligger der.

Når det gjelder de ulike kompetansesentrene vi har, vet vi at skolene kan bli mye flinkere til å bruke dem også.

Jeg må bare gi en liten kommentar til representanten Thorsen om leksehjelp. Det er ikke sånn at leksehjelp har fortrenget andre typer tilbud i skolen. Det er et fullfinansiert tilbud fra staten. Vi har litt blandede erfaringer, men vi har også veldig mange gode eksempler på hvordan leksehjelp fungerer. Vi får en evaluering av det til høsten. Vi får også en sammenlikning av støttefunksjoner rundt ledere i skolen opp mot andre lederoppgaver i kommunene, som nettopp fører oss inn på den diskusjonen som Anne Tingelstad Wøien og Hadia Tajik var innom, nemlig at vi kanskje har en litt for dårlig støtte rundt rektorenes mulighet til å ansette merkantil hjelp, skaffe vaktmestertjenester osv., som ville frigjort mye tid for henne eller ham, som de burde bruke på pedagogisk ledelse, og som de ønsker å bruke på pedagogisk ledelse. Jeg sier alltid når jeg er i sammenhenger hvor det er rektorer, at jeg skal støtte alle som sørger for at de får bedre støtteapparat rundt seg.

Presidenten: Dermed er debatten i sak nr. 1 avsluttet.

Sak nr. 2 [09:52:49]

Interpellasjon fra representanten Linda C. Hofstad Helleland til kunnskapsministeren:

«Undervisning om vold og overgrep mot barn er svært mangelfull i dagens barnehageutdanning. I 2010 sendte barnehagene 588 av 8 443 voldsmeldinger til barnevernet. Det er store mørketall når det gjelder overgrep mot barn, og Justis- og beredskapsdepartementet har anslått at 100 000 barn hvert år blir utsatt for eller er vitne til vold. Ifølge NOVA utsettes 15 pst. av alle jenter og 7 pst. av alle gutter for seksuelle overgrep i Norge. Rundt halvparten av disse overgrepene skjer når barnet er mellom 0 og 6 år.

Hva vil statsråden gjøre for å gi dagens ansatte i barnehagesektoren nødvendig kompetanse i å gjenkjenne symptomer på at barn er utsatt for vold og overgrep, og hva vil statsråden gjøre for å sørge for at ansatte i barnehager og skoler er kjent med og oppfyller sin varslingsplikt?»

Linda C. Hofstad Helleland (H) [09:54:12]: Alle barn har rett til en trygg og god oppvekst. Å ta vare på barna våre er en av samfunnets viktigste oppgaver. Å ta ansvar for det er kanskje noe av det aller viktigste ansvaret vi kan påta oss, både som medmennesker og også som folkevalgte.

Heldigvis har de aller fleste barn foreldre som gir dem omsorg og kjærlighet, men dessverre er det sånn at noen barn ikke har foreldre som er i stand til å gi dem det. Disse barna har vi et ekstra ansvar for å fange opp. Disse ungene må bli sett, og de må bli oppdaget, men det er langt fra nok. De må også følges opp, bli gitt hjelp og bli tatt vare på. Her er det dessverre altfor stor svikt i sikkerhetsnettet vårt.

Jeg er glad for at vi i dag skal diskutere hvordan vi på en bedre måte kan følge opp disse ungene. Det er viktig å prate om det, men det er også viktig å handle – for å gi dem hjelp.

Vi må ha et godt sikkerhetsnett for de ungene som faller utenfor. Dessverre har dagens sikkerhetsnett altfor mange og for store hull. For å tette hullene må offentlige etater som helsestasjon, barnevern, barne- og ungdomspsykiatri samarbeide og jobbe proaktivt mot barnehagene, skolene og frivillig sektor. Kort sagt: Vi i Høyre vil gi velferd som virker for barn, og derfor er vi opptatt av barns psykiske helse, barn som mobbes, fattige barn og barn som utsettes for vold og overgrep.

Ni av ti barn går i barnehage. Det gir oss en god mulighet til å hjelpe barn som har det vanskelig – tidlig i livet deres. Men i dag er det sånn at for mange barnehageansatte ikke har tilstrekkelig kompetanse til å følge opp barn som har det vanskelig. Kvaliteten på tverrfaglig samarbeid i kommunene er for ujevn, og vi har dessverre heller ikke oversikt over omfanget, dvs. hvor mange unger dette gjelder.

For mange er det vanskelig å snakke om barn som har det vondt hjemme. Jeg tror flere av oss som har besøkt mange barnehager, har hørt barnehageansatte som forteller at de gjør sitt aller beste for å se etter tegn, se etter symptomer og melde fra. Ofte går de og føler på at noe er galt, og de går med en vond magefølelse, men det er ikke alltid

så lett å sette ord på det og heller ikke å følge opp videre. En barnehageleder som jeg nylig snakket med, fortalte meg at det hun gruet seg mest til i sin nye jobb som leder av en barnehage, var den dagen hun måtte melde fra til barnevernet om tilfeller av vold eller overgrep mot et av hennes barnehagebarn. Vi snakket mye om dette, og som hun selv sa: Uten kunnskap og opplæring om hvordan vi skal håndtere slike vanskelige situasjoner, gjør det oss ansatte veldig utrygge. Hun fortalte at to timer valgfag om temaet vold og overgrep mot barn var alt hun hadde hatt gjennom sin utdanning som førskolelærer. Det forteller oss politikere at det er kunnskap og kompetanse som fører med seg trygghet, og det er det som gjør at det er enklere å melde fra, si fra, og ikke bare gå og føle på den vonde magefølelsen.

I en tidlig livsfase er barn søkende og har behov for omsorg og stimulering. Selv om mennesket er i en utviklingsprosess gjennom hele livet, skjer det en helt spesiell utvikling i småbarnstiden som avhenger av at barn får god oppfølging av sine nærmeste.

Vold og overgrep mot barn er fremdeles tabubelagt. Dette er et tema som det er viktig at vi snakker om, men det blir allikevel ofte skjøvet under teppet, for det er vanskelig å forstå at barn kan bli utsatt for vold og overgrep i sitt eget hjem, der de skal være som tryggest. Det er vanskelig å fatte at omsorgssvikt kan gå så langt at voksne som har omsorg for barn, også kan begå overgrep og vold mot egne barn.

Bladet barnehage.no nr. 2 hadde på trykk en veldig god artikkel som het De usynlige barna. De har brukt veldig mye ressurser på å kartlegge hvordan systemet svikter de barna som utsettes for vold og overgrep. I den artikkelen kan vi lese at fra 2006 til 2010 steg antall anmeldelser av familievold med 500 pst., fra 487 saker til 2 474.

Ni av ti norske barn går i barnehage store deler av dagen, i snitt over 30 timer per uke. Barnehagen har fått medansvar for omsorg og oppdragelse. Det gjør at barnehagen er viktig for å avdekke vold og overgrep mot barn i en tidlig fase av livet deres. Alle barnehageansatte har en personlig lovpålagt meldeplikt når de har grunn til å tro at et barn utsettes for omsorgssvikt eller vold. Dessverre er det likevel slik at for få meldinger kommer fra barnehagen. I 2010 fikk barnevernet over 8 000 bekymringsmeldinger om vold, men bare ca. 7 pst. kom fra barnehagene. En del barnehager gjør et veldig godt arbeid, og de oppfordrer foreldrene til selv å henvende seg til barnevernet. Derfor kommer ikke disse sakene inn i statistikken, men disse tallene er likevel noe vi skal ta alvorlig.

Barnehageansatte er kanskje – om man kan kalle det det – en av de viktigste trådene i det sikkerhetsnettet som skal fange opp utsatte barn tidlig i livet. I barnehagen handler det om at de som møter barna, har tilstrekkelig kompetanse, slik at de vet hva de skal se etter. Likevel gir ikke dagens førskolelærerutdanning noen obligatorisk opplæring i å tyde signaler, forholde seg til eller handle når man mistenker at barn har vært utsatt for vold eller overgrep. Høyre mener derfor at en vesentlig større del av utdanningen som utdanner barnehagepersonell, må omhandle problemstillingene knyttet til utsatte barn. Det at de ansatte i barnehagen får nødvendig kunnskap, gjør

at flere melder inn bekymringer, og flere barn vil fanges opp av det offentlige sikkerhetsnettet på et tidlig tidspunkt. Vi har nesten 90 000 ansatte i norske barnehager, og hvis det er bare de nyutdannede barnehageansatte som har lært dette gjennom sin utdanning, vil det ta flere tiår før alle ansatte i barnehagene har fått nødvendig kompetanse for å fange opp disse barna. Høyre ønsker derfor å ha en konkret satsing på kompetanseheving innenfor volds- og overgrepsutsatte barn for ansatte som jobber i barnehagene i dag.

Regjeringen ga i 2009 ut veilederen Til barnets beste. Den skulle bedre samarbeidet mellom barnehagene og barnevernet. Jeg er litt bekymret for at den veilederen i seg selv ikke er nok. Nå, snart tre år etter at den ble innført, hører vi ofte fra fortvilte barnehageansatte som melder fra til barnevernet om vold og overgrep mot barn, men som ikke får tilbakemelding fra barnevernet. Det oppleves ofte som frustrerende for de ansatte, for ungen kommer fremdeles i barnehagen, og de vet ikke om saken er tatt tak i eller ikke. Det er viktig å få på plass at den regelen blir ivarettatt på en god måte. Når barnehageansatte går til det skritt å melde fra om sin bekymring, må de også få en tilbakemelding. Veilederen foreslår at barnevernet årlig skal komme på foreldremøter. Mange barnehageansatte forteller at de aldri har opplevd dette. Jeg håper derfor at statsråden kan si noe om hva regjeringen vet om de konkrete effektene av veilederen.

Det hadde også vært interessant å høre kunnskapsministeren si noe om hvor mange kommuner det er som har innført systematisk arbeid knyttet til vold og overgrep mot barn, barnehagens rolle i dette og ikke minst hva vi vet om kommuner som jobber forebyggende inn mot barnehagen fra barnevernet og tverrfaglige team. Jeg ser frem til kunnskapsministerens redegjørelse om hvordan regjeringen jobber aktivt med disse tiltakene.

Høyre har store forventninger til regjeringens nye rammeplan for barnehageutdanningen. Det er med stor bekymring vi registrerer at verken vold eller overgrep er nevnt spesielt i den nye rammeplanen, og at kunnskap om barn i vanskelige livssituasjoner og barns rettigheter kanskje drukner som to av til sammen 92 kunnskaps-, ferdighets- og kompetansemål. Jeg ser frem til at ministeren utdyper mer i detalj hvordan høyskolene kan sørge for at de nyutdannede får tilstrekkelig kunnskap om volds- og overgrepsutsatte barn.

Jeg ble veldig glad da jeg registrerte at statsråd Halvorsen i 2010 erklærte at hun ville satse på dette feltet. Løftene om å trene alle voksne som jobber i barnehage, til å se unger som mishandles, tro på dem og gjøre noe med det viser at statsråden tar dette arbeidet veldig alvorlig. Så håper jeg at vi gjennom debatten får diskutert mer konkret hvordan kommunene, barnehagene og ikke minst førskolelærerutdanningen skal sette de barnehageansatte bedre i stand til å avdekke vold og overgrep mot barn.

Statsråd Kristin Halvorsen [10:04:35]: Jeg vil takke representanten Hofstad Helleland for at hun tar opp et viktig spørsmål som jeg er veldig opptatt av. Det er en veldig styrke i dette arbeidet at det er så stor tverrpolitisk enighet

om at barnehagen er sentral i å forebygge og varsle hvis barn utsettes for overgrep eller mishandling.

Regjeringen har stor oppmerksomhet rettet mot hva vi kan gjøre for at ansatte i barnehage og skole skal bli bedre til å oppdage og hjelpe barn som er utsatt for vold og overgrep. Det er helt sentralt at de ansatte har nødvendig kompetanse til å kunne vurdere når det er grunn til å melde fra til barnevernstjenesten om bekymring for et barn. Alle ansatte i barnehager og skoler er i henhold til henholdsvis § 22 i barnehageloven, § 15-3 i opplæringsloven og § 7-4 i privatskoleloven pålagt opplysningsplikt til barnevernet, uten hinder av taushetsplikten, når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet, at det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker.

Når det gjelder barnehagene, er det først og fremst barnehageeierne, altså kommunene, ansvar å sørge for at de ansatte har den nødvendige kompetanse for å etterleve gjeldende regelverk. De offisielle tallene fra Statistisk sentralbyrå for 2007 viste at barnehagene kun var meldeinstans for 4 pst. av påbegynte undersøkelsessaker hos barnevernet, noe som omfatter i overkant av 1 000 saker. Andelen gjelder for hele aldersgruppen 0–18 år og øker til om lag 15 pst. dersom kun barn i barnehagealder medregnes. Statistikk for 2010 viser at meldinger fra barnehager fortsatt bare utgjør rundt 4 pst. av meldingene som førte til undersøkelse, men antall saker har økt og omfatter nesten 1 500 saker. I saker som gjelder omsorgssvikt og mishandling, meldte barnehagene 305 saker, tilsvarende 5 pst., i 2007 og 588 saker, tilsvarende 7 pst., i 2010. Dette gjelder fortsatt for hele aldersgruppen 0–18 år, vi har ikke tall som viser andelen for barn i barnehagealder. Når det gjelder skolen, meldte den 13 pst. av sakene i 2010.

En kartlegging foretatt av NOVA i 2009 viser imidlertid at det kan være grunn til å tro at barnehagene sender noen flere bekymringsmeldinger og har mer kontakt med barnevernet enn det som framkommer av den offisielle barnevernsstatistikken, som representanten Hofstad Helleland var innom. NOVA viser til at det ikke finnes oversikt over hvor mange anonyme drøftinger barnehagene har med barnevernet i løpet av et år, heller ikke hvor mange foreldre som veiledes til å ta kontakt med barnevernet fra barnehageansatte, eller om saken er kjent for barnevernet fra før, og en ny melding vil nødvendigvis bli registrert som ny sak eller bare lagt på den allerede eksisterende saken. Så antakelig står det litt bedre til enn de harde fakta viser, men det er dog en stor utfordring.

I rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver påpekes det at det bør etableres et generelt og systematisk samarbeid mellom barnehage og barnevern, og at den enkelte kommune må finne hensiktsmessige løsninger på hvordan barnehage og barnevern skal samarbeide. Det bør tilstrebes et samarbeid basert på jevn og formalisert kontakt, på felles mål for barnet og på kunnskap om hverandres arbeidsoppgaver og arbeidsform. Fylkesmennene skal gi råd til og motivere kommunene til samarbeid mellom tjenester og ulike institusjoner som arbeider med barn og unge og deres familier.

Jeg vil i denne forbindelse få sitere følgende fra Flatø-

utvalgets NOU i 2009 om bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge:

«Utvalget mener også at det bør sikres en tettere kontakt mellom fagfeltene som yter tjenester til barn utenom skole og barnehage, og dem som ivaretar barna i barnehagen og skolen. Det bør opprettes møteplasser for tverretattlig/tverrfaglig samarbeid, hvor PP-tjenesten, det psykiske helsevernet for barn og ung, kommunehelsetjenesten og barneverntjenesten kan bidra til kunnskapsheving ved informasjon om hva de ansatte i barnehage og skole skal være oppmerksomme på, hva det er viktig å observere, og hva som kan være tegn på avvikende utvikling.»

Jeg vil nevne følgende tiltak som er gjennomført eller startet opp:

Barnevernloven er blitt endret, og den nye bestemmelsen åpner for en bedre og mer åpen samhandling mellom barnevern, barnehage og skole. Det gamle regelverket var til hinder for at barnehagen og skolen fikk vite hvordan meldinger ble fulgt opp. Bakgrunnen for lovendringen er å styrke samarbeidet med og tilliten til barnevernstjenesten. I NOVA-undersøkelsen sa f.eks. ni av ti barnehagestyrere at terskelen for å melde fra til barnevernet ville være lavere hvis man hadde gode samarbeidserfaringer fra tidligere. Da er det også viktig at barnehagen får informasjon om hvordan det har gått med den bekymringsmeldingen de har sendt.

Barnehagelovutvalget har foreslått å innføre mer presise krav i barnehageloven, som at barnehagen bør ha skriftlige retningslinjer for rutiner når man er bekymret for et barn, og det presiseres at alle ansatte har et ansvar, ikke bare styrer, og at kommunen skal utarbeide rutiner for samarbeid mellom barnehage og barnevern. Utvalgets utredning har vært på høring og vil bli en del av det som vurderes i forbindelse med forslagene.

NOVA har vist at i 2008 hadde 61 pst. av barnehagene etablert kontakt med barnevernstjenesten, at 64 pst. hadde skriftlige rutiner for å håndtere mistanke om overgrep, mishandling og omsorgssvikt, og at 30 pst. hadde rutiner som ikke var skriftliggjort. Da gjensto det bare 6 pst. som ikke hadde rutiner i det hele tatt. Det er slik at det store flertallet av barnehagene er oppmerksomme på dette, har det som tema og har rutiner.

Som et av oppfølgingstiltakene etter stortingsmeldingen om kvalitet i barnehagene har Kunnskapsdepartementet i samarbeid med Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet gitt ut en felles veileder for å styrke samarbeidet mellom barnevernet og barnehage. Veilederen kom i 2009, og den skal bidra til å heve kompetansen hos alle ansatte i barnehagene og i barnevernet. Veilederen tar spesielt for seg barnehagens plikt til å gi opplysninger ved alvorlig bekymring for et barn. Den tar også for seg barnevernstjenestens plikt til å gi tilbakemelding når barnehagen har meldt bekymring om samarbeid og kommunikasjon mellom barnevernstjeneste, barnehage og foreldre. I en planlagt oppfølgingsundersøkelse om ulike sider ved kvaliteten i norske barnehager sier vi eksplisitt at vi ønsker informasjon om barnehagens kjennskap til, bruk av og vurdering av BLDs veileder

om samarbeid mellom barnehagen og barnevernstjenesten.

Jeg har også lyst til å understreke at ansatte i barnehager og skoler ikke selv skal vurdere om det er hold i en bekymring. De skal melde fra til barnevernet, og så er det barnevernet som skal vurdere den bekymringen de har. Det er en viktig påpekning.

Jeg mener at det å satse på å styrke kompetansehevingen for alle barnehageansatte om utvikling og behov bidrar til økt bevissthet om det å fange opp og forstå hvordan barn har det. Kunnskapsdepartementet har fra 2005 og fram til i dag firedoblet bevilgningene til ulike kompetansetiltak for ansatte i barnehagene. Lederutdanning for styrere, veiledningstilbud for nyutdannede førskolelærere, kompetansetiltak for assistenter i alle fylker, etter- og videreutdanningstilbud for førskolelærere og deltidsutdanning for å rekruttere assistenter til førskolelæreryrket har bidratt til økt kunnskap om barns omsorgs- og livssituasjon. Flere av etter- og videreutdanningstiltakene har vektlagt forebygging og tidlig innsats.

En ny, helhetlig kompetansestrategi for barnehageområdet vil bli lagt fram sammen med meldingen om framtidens barnehager i 2013. Den nye kompetansestrategien skal gjelde fra 2014, og departementet utreder nå innretning og innhold for kompetansetiltak for alle ansatte i barnehagene.

Dagens førskolelærerutdanning skal sørge for at studentene får kunnskap om førskolebarn med behov for særskilt hjelp og støtte og deres familier. NOKUTs evaluering viste at det er behov for en utdanning som er mer i takt med samfunnsutviklingen og behovene i dagens barnehage. Vi etablerer derfor en ny og bedre førskolelærerutdanning fra høsten 2013. Den nye utdanningen skal bl.a. vektlegge det økte mangfoldet i barnehagen, særlig det at vi har hatt en økning av andelen barn under tre år, barn med særskilte behov og flerspråklige barn. Det vil bli lagt økt vekt på førskolelærernes kunnskap om barns ulike oppvekstvilkår og førskolelærernes evne til tverrprofesjonelt samarbeid. Førskolelærerne skal opparbeide seg ferdigheter til å identifisere særskilte behov hos enkeltbarn og på bakgrunn av faglige vurderinger raskt iverksette tiltak. I de nasjonale retningslinjene for den nye rammeplanen omtales bl.a. barnehagens samfunnsmandat, barns rettigheter samt personalets oppgaver og ansvar i møte med barn i vanskelige livssituasjoner.

Kunnskapsdepartementet har i forskrift om rammeplan for de nye grunnskolelærerutdanningene følgende generelle formuleringer på dette området: Kandidaten skal ha kunnskap om barn i vanskelige situasjoner og om barns rettigheter i et nasjonalt og internasjonalt perspektiv. Kandidaten skal i samarbeid med foresatte og faglige instanser kunne identifisere behov hos elevene og iverksette nødvendige tiltak.

Jeg takker representanten Hofstad Helleland for å ta opp denne problemstillingen. Det har vært en problemstilling som hun tidligere også har benyttet anledningen til å rette søkelyset mot. Det tror jeg er et viktig ansvar som vi fra Stortinget og regjeringens side kan ta, nemlig å snakke om problematikken i de sammenhengene vi er.

Linda C. Hofstad Helleland (H) [10:15:15]: Jeg vil takke statsråden for en god redegjørelse. Jeg ble særlig glad for å høre at det jobbes så systematisk når det gjelder kompetansestrategien som skal legges frem i forbindelse med stortingsmeldingen neste år. Jeg tror det er veldig viktig at vi ser den i sammenheng med den barnehagemeldingen som vi ser frem til kommer i 2013.

Jeg kunne likevel ønsket å høre hvor tydelig statsråden vil være i sin beskjed til landets barnehageutdanninger når det gjelder det som ligger i rammeplanen, for vi opplever jo at de ulike institusjonene vektlegger dette veldig ulikt i dag, og om statsråden ønsker å være mer konkret i sin beskjed til institusjonene om hvor stor del av utdanningen dette skal være.

Det er også et annet moment som jeg har lyst til å komme inn på, og som jeg ønsker å høre statsrådens tanker om: taushetsplikten. Mange av oss får høre den kjente uttalelsen om at taushetsplikten blir misbrukt av folk, at den virker mot sin hensikt, og at den ikke er til barnets beste. Selv om det kanskje er vanskelig å se hva vi konkret skal gjøre for at ikke taushetsplikten skal være til hinder, hadde jeg ønsket å høre hvilke tanker statsråden gjør seg om hvorvidt taushetsplikten i dag er til hinder, f.eks. knyttet til helsesøster. Vi hørte en sak på NRK denne uken om en tannlege som oppdaget misbruk av barn. Han tok kontakt med helsesøster, men han måtte anonymisere, og barnet fikk ikke hjelp fordi systemet og taushetsplikten opplevdes som et hinder. Jeg synes at i dette perspektivet og i den diskusjonen vi har knyttet til barnehagene, er det veldig interessant å høre.

Jeg ser frem til den videre debatten, og synes at det er veldig interessant å høre hvilke innspill de andre partiene har knyttet til hva vi kan gjøre mer konkret for å heve kompetansen til dem som allerede jobber i barnehagene, og hva mer vi kan gjøre knyttet til utdannelsen for fremtidige barnehageansatte.

Statsråd Kristin Halvorsen [10:18:20]: Det er viktig at de ulike utdanningsinstitusjonene har mulighet til, ut fra den rammeplanen som vi bestemmer, å konkretisere hva slags innhold og opplegg de skal ha for sine utdanninger. Men jeg har en veldig klar forventning om at alle som tilbyr førskolelærerutdanning og lærerutdanning, sørger for at deres studenter og kandidater får opplæring i dette temaet. Det er fordi, punkt én, man skal være trent når det gjelder hva slags typer oppførsel fra barn man skal se etter hvis man skal være en observant voksen i barnehagene, og punkt to, fordi det ofte er ganske vanskelig å ta tak i denne typen problematikk.

Det er barn som går i barnehagen hvor de ansatte i barnehagen sikkert kjenner foreldrene ganske godt. De kan være litt – hva skal en si – usikre på om de faktisk observerer riktig. Det kan være ganske krevende å forholde seg til foreldre i en situasjon hvor man kanskje går rundt med en mistanke om dette er barn som er utsatt for overgrep. I den situasjonen kreves det betydelig styrke, og det krever god ledelse i barnehagen. Det er riktig at alle ansatte i barnehagen har en selvstendig plikt til å si fra, men det er klart en dyktig leder i en barnehage vil hjelpe og støt-

te de ansatte der gjennom å få beskjed videre til seg om det.

Min klare forventning er at alle utdanningssteder har et opplegg rundt dette, og at alle nyutdannede blir trent i hva man skal se etter. Men det må være en bevissthet i den enkelte barnehage hele tiden rundt dette, og derfor er kompetansestrategien som vi skal legge fram i forbindelse med stortingsmeldingen i 2013, også en viktig del av dette.

Så mener jeg at de endringene som er gjort i det siste når det gjelder taushetsplikt, burde ivareta den muligheten som ulike yrkesgrupper som kan komme i kontakt med barn som er utsatt for overgrep og mishandling, har til å varsle, og at den ikke kan oppfattes som et hinder for å varsle. Men hvis det skulle være eksempler på noen svakheter der, ser jeg gjerne på det. Der hvor kommunene sørger for at alle ulike instanser samarbeider godt, vil også barnehagene raskt kunne få beskjed om at barnevernet faktisk følger opp de bekymringsmeldingene som er. De kan få beskjed om hva slags tiltak som settes inn, slik at man kan samarbeide godt rundt det barnet det gjelder.

Kåre Simensen (A) [10:21:26]: Jeg vil også takke representanten Hofstad Helleland for at hun tar opp et så viktig spørsmål som inneholder så mye vondt for alle som er involvert.

At mørketallene er så høye som det vises til i interpellasjonen, forteller at vi alle har utfordringer – som medmennesker, som barnehageansatte eller som stortingspolitikere. Vi kan alle bidra. I en slik sak som denne bør vi – på samme måte som vi har en nullvisjon om antall drepte i trafikken – ha en nullvisjon som hindrer barn i å bli utsatt for overgrep. Kanskje en uoppnåelig visjon, men vi må kunne flagge det. Derfor er slike debatter som dette viktige. Vi må sette dette på dagsordenen, ville snakke om det og ikke minst erkjenne dette som et stort problem i samfunnet – her i landet, og i andre land.

At man i denne debatten retter fokus inn mot det arbeidet som ansatte i barnehagene gjør, er forståelig. Jeg vil ikke kritisere dem for å gjøre et dårlig arbeid på dette området. Jeg vil heller ikke lempe større belastninger over på dem enn over på oss andre, men fordi de som yrkesgruppe er i så nær kontakt med barn i sin hverdag, er det viktig at de klarer å se tegn på at ting ikke er som de skal være, på et så tidlig tidspunkt som overhodet mulig.

Som statsråden sa i sitt innlegg, har regjeringen stor oppmerksomhet på denne problemstillingen, og så er det slik at vi alle kan bli bedre på å varsle når vi har mistanke om at overgrep finner sted. At de som jobber med barn i sin hverdag, skal ha nødvendig kompetanse for å kunne vurdere når det er grunn til melde fra til barnevernstjenesten om bekymring for et barn, er opplagt. Alle ansatte i barnehager og skoler er i henhold til ulike lover pålagt opplysningsplikt til barnevernet uten hinder av taushetsplikten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet, eller at det foregår andre former for alvorlig omsorgssvikt, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker. Det bekrefter bare at vi tar dette på alvor.

Interpellanten spør hva regjeringen gjør for at de ansat-

te får tilegnet seg nødvendig kompetanse på dette området. Denne regjeringen har gjort mye og vil fortsatt gjøre mye. Man har gjennomført flere viktige tiltak for å bidra til at barnehager blir i bedre stand til å melde fra til barnevernet om overgrep og omsorgssvikt.

Ett tiltak er en endring av barnevernloven, som gjør at barnehagene har rett til å få en tilbakemelding om konkret oppfølging av sakene de har meldt. Dette bidrar også til et bedre samarbeid mellom barnevern og barnehager og til at barnehagene får kunnskap om hvorvidt bekymringsmeldingen er blitt fulgt opp eller ikke.

Et annet tiltak er at det er laget en veileder, som også statsråden viste til i sitt innlegg, som tar opp barnehagens plikt til å sende bekymringsmelding.

Det er i tillegg verdt å nevne at Kunnskapsdepartementet fra 2005 og fram til i dag har firedoblet bevilgningene til ulike kompetansetiltak for ansatte i barnehagene – lederutdanning for styрere, veiledningstilbud for nyutdannede førskolelærere, kompetansetiltak for assistenter i alle fylker, for å nevne noen.

Men det er i denne sammenheng viktig å si at det er barnehageeiers ansvar å gi sine ansatte nødvendig kompetanse etter det til enhver tid gjeldende regelverk. Mye er gjort, men det gjenstår ennå mye, og ser en på tallene som både interpellanten og statsråden henviste til, bekrefter de nettopp det.

Men de tallene vi her viser til, er statistikk. Den kartleggingen fra NOVA i 2009 som begge de to som har hatt ordet før meg, viste til, viser at det er grunn til å tro at barnehagene sender noen flere bekymringsmeldinger og har mer kontakt med barnevernet enn det som framkommer av den offisielle barnevernsstatistikken.

Når vi ser på tallene og tiltakene som det er referert til fra statsrådets side, kan man alltid diskutere om det er nok. Så lenge barn blir utsatt for omsorgssvikt, vil en alltid sitte igjen med følelsen av at man har gjort for lite. Det er ingen god følelse. Så får trøsten – om man kan bruke et slikt ord i denne saken – være at vi alle skal være glad for at enhver sak som meldes inn, kan være et viktig bidrag til at ett barn mindre havner i den forferdelige statistikken over barn som er utsatt for alvorlig omsorgssvikt.

Vi har alle et ansvar, uavhengig av hvor vi har vår arbeidsplass. Bare det å bry seg og gjøre sin plikt som medmenneske i ansvaret om å melde fra er av stor betydning, i tillegg til det arbeidet som ulike instanser gjør.

Min oppfordring til oss alle er: Vi kan alle bli bedre på å forhindre at barn blir utsatt for overgrep og omsorgssvikt.

Solveig Horne (FrP) [10:26:36]: I likhet med de foregående talere vil jeg takke interpellanten for å ta opp et så viktig tema og igjen sette det på dagsordenen her i Stortinget.

Vi snakker alltid om å bry oss, at vi alle har et ansvar for å se barna og varsle, og det er veldig viktig. Men det er bekymringsfullt at så få varslinger kommer fra barnehagene. Når vi vet at nesten 94 pst. av alle barn oppholder seg i barnehagen – vi vet at barna er i barnehagen fra tidlig på morgenen til utpå ettermiddagen – er det de som jobber i barnehagen, som har et stort ansvar for å se disse barna.

Det er de som ser dem i hverdagen, som må ha et ansvar for å melde fra.

Vi vet at når et barn slår seg og får plaster på foten sin, kanskje, eller på armen sin, er de veldig interessert i å vise dette – se, jeg har fått plaster på! Hvis et barn blir utsatt for et overgrep, prøver de å skjule det. Da er det barnehagepersonalets ansvar – det skal ringe noen klokke – for å se dette barnet, for vi vet at hvert eneste barn har en stor lojalitet overfor sine foreldre, og de tør ikke si fra at det såret, det merket, har mamma eller pappa forårsaket. Det er noe av det som er viktig når det gjelder å se disse barna.

Så til det man kan gjøre. Som også statsråden var inne på, er det slik at når det gjelder førskoleutdanningen, er det varslet at dette skal tas inn som tema i barnehagelærerutdanningen, men er det nok? Den nye utdanningen skal begynne høsten 2013, men det tar altså tre år før disse førskolelærerne er ferdig utdannet.

Da er mitt forslag her for å sikre den informasjonen at de som allerede jobber i barnehagen i dag, kanskje også må gjennomgå noen kurs eller får et krav på seg til kompetanse på en eller annen måte, slik at de kan få en oppdatering på hvor viktig det er å varsle barnevernet.

Mange av dem som jobber i barnehage i dag, har kurs bl.a. i brannsikring og HMS. Kanskje skulle det også vært et kurs for de ansatte med tanke på hva de skal se etter for å se de barna som blir utsatt for overgrep.

I dag er alle barnehager pliktig til å samarbeide med skolene, men de er ikke forpliktet til å samarbeide med barnevernet før noe skjer. Hvorfor er det slik at det er så vanskelig for barnevernet å samarbeide med barnehagene? Hvorfor kan ikke de to instansene, som begge to skal jobbe til beste for barna, samarbeide mye mer og tenke at de skal gjøre det som er best for barnet, istedenfor å sitte på hver sin tue? Det er kjempeviktig at vi får på plass et tverretattlig samarbeid, og at barnehagene har et mye bedre og tettere samarbeid med barnevernet. Det bør formaliseres, og en må få til et samarbeid om dette. Noen barnehager gjør det – det må jeg også si – og de har barnevernet inne på personalmøter og på foreldremøter. Noen barnehager har også et mye tettere samarbeid med politiet. De føler ofte at det er enklere å samarbeide med og kunne ha informasjonsmøter med politiet, enn det er å samarbeide med barnevernet.

Så gjelder det taushetsplikten, som flere har vært inne på, og hvor viktig det er at vi har en gjennomgang av den. Det viktigste her er å passe på at disse barna ikke blir utsatt for vold og overgrep.

Så vet vi at veldig mange familier som på mistanke om at barnevernet er kommet inn i bildet, eller at barnehagene har varslet, har lett for å flytte til en annen kommune. Da forsvinner de ut av den kommunen, og barna forsvinner ut av den barnehagen. Derfor er det viktig å få på plass et varslingssystem, slik at kommunen har ansvaret for å varsle barnevernet i den kommunen som de flytter til. Det er også viktig at når det blir varslet – som interpellanten var inne på – at barnehagene får en tilbakemelding. Har det blitt gjort noe med den saken, eller har det ikke blitt gjort noe med den saken? Vi trenger ikke å bekymre oss mer, for vi har kontroll, og vi har gjort noe, kan barnevernet si. Det

må også komme på plass, mye bedre enn det det har vært til nå.

Det som er viktig her nå, er at vi alle må satse på å få på plass skikkelige rutiner og få dette inn i utdanningen til førskolelærerne. Ikke minst håper jeg statsråden kan ta dette med seg også når det gjelder de som arbeider i barnehagene i dag, at de også kan få ta kurs og få kompetanseheving akkurat på dette temaet.

Marit Nybakk hadde her overtatt presidentplassen.

Svein Harberg (H) [10:31:55]: Dette er en sak jeg skulle ønske ikke var et nødvendig eller aktuelt tema i Stortinget. Dessverre er det ikke slik. Takk til Linda Hofstad Helleland som setter dette på dagsordenen. Det er en viktig sak.

Det er ganske grusomt å tenke på at hver gang vi ser en flokk barn fra en barnehage som leker eller er på tur, barn som oppleves som fulle av glede og liv, så sier statistikken at flere i den flokken har vært utsatt for eller har vært vitne til vold. Ja, det er til og med sannsynlig at noen i den flokken har vært utsatt for seksuelle overgrep. Det er ganske ubegripelig for de fleste av oss at dette kan ha et slikt omfang, men nettopp det ubegripelige er antagelig en av de største utfordringene. Det ubegripelige er ofte vanskelig å se eller i det hele tatt å se etter. Det er slike utfordringer det er vårt ansvar som politikere å gripe fatt i.

Å håndtere en samtale med barn, kolleger eller foreldre omkring disse forholdene er krevende. Det krever først av alt god kunnskap. Denne kunnskapen er i de fleste barnehager i dag mangelfull, og det kommer selvsagt av at dette ikke har vært sentralt i utdanningen av personalet i barnehagene. Det har heller ikke vært systematisk kunnskapsoppdatering av dem som er i arbeid i barnehagene. Her trenger vi innsats fort!

Det er forresten ikke helt sant at det ikke finnes oppfølging av dem som arbeider i barnehagene med tanke på å lære dem om vold og overgrep, men det skjer ikke i regi av det offentlige. Det systematiske arbeidet skjer i regi av, og etter initiativ fra, Stine Sofies Stiftelse, en organisasjon som ble opprettet nettopp på bakgrunn av en tragisk sak der små barn ble utsatt for seksuelt misbruk og drept. Det er ganske underlig at en slik stiftelse må samle inn penger og kjempe år for år for å beholde støtten fra det offentlige, for å gjennomføre noe av den opplæringen av ansatte i barnehager og skole som burde være en soleklar oppgave for det offentlige selv. Stine Sofies Stiftelse har gjort en kjempeinnsats, laget et flott materiell, og gode ledere i barnehager og skoler rundt om i landet har tatt dem inn og brukt materialet deres for å synliggjøre og lære oss alle hva vi skal se etter, og hvordan vi skal håndtere slike saker. Stiftelsen tar på seg oppgaven og utfører den på en god måte. Det er flott, men det kan på ingen måte fritta oss for ansvaret. Vi har ansvaret for å dekke behovet for pedagogisk personale som kan se faresignalene, som på bakgrunn av god opplæring på en pedagogisk god måte kan gripe fatt i og ikke minst være med på å forebygge vold og overgrep mot barn. Høyre vil ha dette på plass som en sentral del av utdan-

ningen, og det er med det engasjementet som bakgrunn at Hofstad Helleland har tatt saken opp i Stortinget i dag.

Jeg kjenner til mange ansatte i barnehage og skole som i møte med slike saker blir utrygge og føler seg som svømmeudyktige som er blitt kastet ut på dypt vann uten badering. Den utryggheten må vi hjelpe dem ut av. Riktig håndtering er avgjørende for resten av livet for dem det gjelder.

De tallene vi har hørt i dag, er tragiske, og hvert enkelt tilfelle, hver enkelt hendelse, er tragisk. Dette må vel være den plassen, som andre har vært inne på, i det politiske arbeidet hvor en nullvisjon absolutt må være på sin plass – uten uenighet. Det kan vi bare oppnå ved å sette inn ressurser. Det kan vi bare oppnå ved å la temaet være en sentral del av barnehagelærer- og lærerutdanningen. Det kan vi bare oppnå ved å ta kunnskapen og engasjementet fra ildsjeler som Ada Sofie Austegard og Stine Sofies Stiftelse på alvor og gi dem den naturlige plass og den nødvendige støtte, slik at de nesten 90 000 som arbeider i barnehagen i dag, får den kunnskap og kompetanse de trenger for å se de utsatte barna. Det kan vi bare oppnå ved å omgjøre festtalene om barnas beste til virkelig politikk. Statsråden har et helhetlig ansvar for den oppfølging barna får, fra de starter i barnehagen, og til de har fullført utdannelsen. Gjennom dette løpet må også kampen mot vold og overgrep intensiveres, bare slik kan vi sikre gode resultater og nye, bedre holdninger hos framtidige generasjoner.

Rannveig Kvifte Andresen (SV) [10:36:51]: Jeg må også rette en takk til interpellanten for å sette en svært viktig sak på dagsordenen – og også en takk til kunnskapsministeren for svaret vi har fått.

Vi vet at jo tidligere et barn som er utsatt for omsorgssvikt, oppdages og tiltak iverksettes, jo større er sannsynligheten for en positiv utvikling. Eller sagt på en annen måte: Det å vokse opp med vedvarende omsorgssvikt kan ødelegge deg for livet.

Med denne bakgrunnen kommer vi stadig tilbake til drøftinger om hvordan vi kan sørge for at flere får hjelp så tidlig som mulig. Alle voksne har et ansvar og en meldeplikt, og da må vi se på hvordan vi kan få ned terskelen for å varsle om mistanke om omsorgssvikt, det være seg nabo, familie, jordmor på sykehus, helsestasjon, barnehageansatt eller ansatte i skolen.

Når vi vet at de aller fleste barn nå går i barnehage i Norge, og altså at det er barnehageansatte som ofte er voksenpersonene som har hyppigst kontakt med barna utenfor hjemmet, er det viktig at de har tilstrekkelig kompetanse til å oppdage at ungene ikke har det bra, og ikke minst hvordan de skal gå fram i slike saker. Barnehageansatte er ofte tett på foreldrene, og det kan være vanskelig å vite når man skal varsle. Mange kvier seg for å ta opp sin bekymring av frykt for samarbeidet med foreldrene, de kan være redde for å ta feil, og de kan være redde for å bryte lovbestemt taushetsplikt, sjøl om man vet at man er unntatt taushetsplikt. Det er helt nødvendig å ha kunnskap om tegn på at barn er utsatt for bl.a. omsorgssvikt, og kunnskap om aktuelle framgangsmåter for barnehagens samarbeid med foreldre og med barnevernet. Undersøkelser har påpekt at

barnehageansatte ikke føler seg kompetente til å håndtere problemstillinger knyttet til vold og overgrep mot barn. Da er det vårt ansvar å sørge for kompetansehevede tiltak, som kunnskapsministeren også redegjorde for at det er iverksatt en rekke av, og også gjennom den nye kompetansestrategien som vil bli framlagt. Vi ser fram til at den kommer i 2013.

Både interpellanten og ministeren viser til kartleggingsundersøkelsen fra NOVA. Den blir også omtalt i Øieutvalgets innstilling Til barnas beste. Her blir det påpekt at årsakene til det lave antallet bekymringsmeldinger er flere. Det vises også til at sannsynligheten for å melde saker til barnevernet er størst for barnehager som har etablert forhold til barnevernstjenesten, og som har gode erfaringer med tidligere samarbeid, videre at det er dobbelt så mange kommunale som private barnehager som melder fra om bekymringer. Dette viser at det er svært viktig med gode samarbeidsrelasjoner. Utvalget gir en anbefaling om at det i ny barnehagelov inntas en bestemmelse om at kommunen har plikt til å utarbeide rutiner for samarbeid og kunnskapsutveksling mellom barnehage, barnevern, helsestasjon og andre berørte instanser, og at denne bestemmelsen inntas i ny barnehagelov. Dette påpekte også statsråden i sin redegjørelse. Vi vet at den har vært ute på høring, og vi kommer helt sikkert til å komme tilbake til dette.

Kunnskapsministeren og interpellanten viste også til veilederen som kom i 2009 for å styrke samarbeidet mellom barnevernet og barnehagen. Den skal bidra til å heve kompetansen i både barnehagesektoren og barnevernstjenesten, samt til samarbeid og kommunikasjon. For å få en oversikt over hvorvidt barnehagene kjenner til, bruker og vurderer denne, er jeg glad for at det nå søkes informasjon om dette i planlagt oppfølgingsundersøkelse om ulike sider ved kvaliteten i barnehagene. Det er vel og bra med en veileder, men vi må også vite om den blir brukt, om den har effekt, og da forventer jeg at vi får en tilbakemelding på de undersøkelsene som foretas, og at det blir fulgt opp i ettertid.

Det er ikke lenge siden Meld. St. 13 for 2011–2012 Ut-danning for velferd, Samspill i praksis, ble behandlet. Her påpekes også viktigheten av samarbeid og samspill, samt at vold, overgrep og omsorgssvikt er et av kompetanseområdene som er viktig for alle velferdsutdanningene. Et helt konkret eksempel er faget pedagogikk og elevkunnskap i den nye grunnskolelærerutdanningen, som skal gi lærerne kunnskap om barn i sorg og krise, overgrep og vanskelige livssituasjoner som barn kan komme i, slik at de kan gripe inn tidlig der det trengs.

En kontinuerlig bevissthet og et tett samarbeid er essensielt, og da er det viktig at problematikken stadig tas opp – jeg er glad for at interpellanten reiser den her – og at det er mye engasjement tverrpolitisk i denne saken. Vi må ha et tett samarbeid mellom barnehage og barnevern, samt skole og barnevern. Det fordrer også et tett samarbeid på departementsnivå. Nå har vi hørt kunnskapsministeren og hennes redegjørelse om hva som gjøres fra Kunnskapsdepartementets side, og det er ikke lenge siden vi i en annen interpellasjonsdebatt hørte barne- og likestillingsministeren si:

«Jeg er opptatt av at de som jobber med barn, har tilstrekkelig kunnskap til å kunne oppdage barnemis-handling.»

Dette vitner om at det er et generelt trykk på det, et generelt engasjement. Jeg er glad for at vi har tverrdepartemental enighet, og at vi har en tverrpolitisk enighet om hvor viktig denne saken er.

Linda C. Hofstad Helleland (H) [10:42:04]: Jeg vil takke for alle de gode innleggene i debatten. Jeg synes vi har hatt en veldig god debatt, der vi tar utgangspunkt i at vi kanskje ikke er helt fornøyd med tingenes tilstand, og at vi erkjenner at vi kan bli mye bedre og sette barnehageansatte bedre i stand til å håndtere disse tingene. Det er jeg veldig glad for at det er så stor politisk enighet om.

Jeg er veldig enig i innlegget fra representanten Kvitte Andresen fra SV: Det er vel og bra at vi har en veileder, det er kjempefint, men vi må vite at den blir brukt. Det er viktig å vite for oss som folkevalgte at de redskapene og de verktøyene som politikerne tar initiativ til, er noe som kommunene følger opp, som barnehageeier følger opp, og som kommer de ansatte til nytte og barna til gode.

Jeg ser frem til at kompetansestrategien kommer. Inn-til da har Kunnskapsdepartementet en tildeling av midler til kompetanseutviklingskurs for assistenter og fagarbeidere i barnehagen. Det hadde vært interessant om statsråden kunne si litt om omfanget av disse midlene og litt mer konkret om hva de går til.

Jeg er også glad for det representanten Harberg tok opp i sitt innlegg om det personlige initiativet som Stine Sofies Stiftelse sammen med Eli Rygg og flere som er opptatt av overgrep mot barn, har tatt for å heve kompetansen i barnehagen rundt denne problematikken. Det viser bare at det er et skrikende behov for mer kompetanse. Når vi reiser rundt i barnehagene, får vi også veldig mye tilbakemeldinger på den utryggheten det fører med seg ikke å ha nok kunnskap om hvordan man håndterer disse tingene, det å ha følelsen av at man ikke har nok kunnskap om hvilke symptomer man skal se etter, og hvordan man skal forholde seg til barnet og ikke minst til de voksne. Det er enkelt å sette seg inn i for oss som har barn selv i barnehagen, og som har et veldig godt forhold til barnehageansatte, at det ikke er lett å komme med en sånn beskjed eller gi en sånn melding når du vet at du skal møte og se foreldrene i øynene neste dag. Da skal du være ganske så sikker på den magefølelsen. Jeg håper at vi ganske raskt, med denne kompetansestrategien, men også med førskolelærerutdanningen, får satt alle barnehageansatte i stand til å ta tak når en føler at det er riktig å gjøre det.

Statsråd Kristin Halvorsen [10:45:26]: Jeg takker for en konstruktiv og god debatt om et tema som det heldigvis er tverrpolitisk enighet om er viktig at barnehagene er oppmerksomme på, har kompetanse på og tar tak i. Vi tar med oss innleggene, engasjementet og de forslagene som mange har vært inne på her nå, når vi skal lage stortingsmelding om framtidens barnehager, og når vi skal diskutere kompetansestrategien videre. Det gir oss god anledning

til å omsette dette i enda mer konkrete tiltak enn det vi har allerede.

Vi kan helt sikkert være mer – hva skal jeg si – systematiske. Men det jeg tror er det viktigste, er at hele denne problemstillingen eies lokalt. Det er der man sitter med det lokale barnevernet, det er der man sitter med barnehagene, det er der man har en mulighet til å dra disse ulike kompetansemiljøene sammen og finne de gode løsningene rundt enkeltbarn. Hvis vi da også klarer å følge opp gjennom førskolelærerutdanningen, gjennom barne- og ungdomsarbeiderutdanningen, gjennom mulighetene for videreutdanning og andre typer kompetansetiltak, og hele veien ta ansvar for den kunnskapen som de ansatte i barnehagene skal ha, klarer vi å sørge for at vi er i en situasjon hvor flere har kunnskap, flere føler seg trygge på å ta affære, flere orker å stå i den situasjonen der du kanskje skal melde fra til barnevernet om en forelder som du kjenner godt, og respekterer godt, og der det er veldig lett å lete etter unnskyldninger for at du umulig kan ha rett i det du har observert.

Men mitt inntrykk er at når det gjelder både mot og kunnskap – kunnskap om lovverk og regelverk, kunnskap om at taushetsplikt ikke skal være til hinder – har mange flere det i dag enn for noen år siden. I den sammenheng har også de private organisasjonene, f.eks. Stine Sofies Stiftelse, hatt en stor betydning, fordi det har vært med på nett-opp å få opp oppmerksomheten. De kan også bidra inn i dette bildet. Men det er vårt ansvar at vi har utdanninger som forbereder dem som skal jobbe i barnehagen, på denne problemstillingen, at vi har ledelse lokalt som sørger for at det følges opp, at vi peker på at det er en viktig del av barnehagens oppdrag å se de mest sårbare barna, og at de har trygghet og kompetanse til å iverksette tiltak og melde fra til barnevernet når de mener det er grunnlag for det. Da skal de altså ikke selv kvalitetssikre utfallet, de skal melde fra om sin bekymring, og så skal barnevernet gjøre sin del av det.

Presidenten: Dermed er sak nr. 2 ferdigbehandlet.

Sak nr. 3 [10:48:35]

Presidenten: Presidenten ber representanten Tord Lien vente et øyeblikk.

Interpellasjon fra representanten Tord Lien til kunnskapsministeren:

«Kunnskap skapt i instituttsektoren er en sentral premisleverandør for forvaltning og politikk. Ryddes usikkerhet om forskningsresultatene av veien, åpnes det også for at det er politiske prioriteringer og ikke kunnskapsgrunnlaget som blir gjenstand for debatt. Instituttene konkurrerer imidlertid på særs ulike vilkår om forskningsmidlene, selv de instituttene som er innenfor basisfinansieringsordningen. Noen institutter henter 95 pst. av sine inntekter fra forskjellige konkurransearenaer, mens andre institutter får opp mot 70 pst. av sine inntekter over statsbudsjettet, ofte fra ett departement. Denne praksisen er urettferdig, skaper sektorisering av kunnskapsgrunnlaget, medfører debatt om

kunnskapens legitimitet og gjør brobygging mellom instituttene og kompetansemiljøene vanskelig.

Hva mener statsråden kan gjøres for å redusere disse utfordringene?»

Tord Lien (FrP) [10:49:55]: Jeg beklager at jeg var noe ivrig der, men dette er en viktig sak, som det haster med å få ment noe om.

La meg først få komme med den bekjennelsen at interpellasjoner er den debattformen jeg kanskje liker aller best i Stortinget, fordi det gir mulighet for faktisk å få debatt. Jeg håper at vi kan få det i dag, at dette kan bli et slags politisk verksted som vi kan bruke inn mot forskningsmeldingen, som er forespeilet oss til høsten.

Først må jeg tillate meg å komme med noe bakgrunnsinformasjon fra regjeringens forskningsbarometer:

- Instituttsektoren står for om lag 20 pst. av de samlede FoU-utgifter i Norge.
- 17 pst. av alle norske vitenskapelige artikler involverer minst én institutforsker.
- Instituttsektoren får tre ganger så store FoU-inntekter fra norsk næringsliv som UH-sektoren gjør.
- Instituttsektoren står for den største andelen av midler Norge får fra EUs rammeprogrammer.
- Instituttsektoren får nesten alle FoU-midlene fra utenlandsk næringsliv til Norge.
- Instituttsektoren får nesten like høye inntekter fra andre offentlige internasjonale finansieringskilder som fra EU.

Instituttene er veldig forskjellige. Man har teknisk-industrielle institutter, samfunnsvitenskapelige institutter, miljøinstitutter, primærnæringsinstitutter og regionale institutter, som har regional tilknytning, men også har noe til felles med alle de ovenfor nevnte. Felles for mange av disse, om ikke alle, er at de er etablert for å sikre kvalitet i forskningen og for å sikre at vi skal ha høykompetente miljøer som raskt kan orientere seg mot de til enhver tid eksisterende behov i arbeidsliv og forvaltning, som et supplement til UH-sektoren, som kanskje ikke på samme måte kan orientere seg like raskt i terrenget.

Regjeringen skriver i Forskningsbarometeret:

«Den norske instituttsektorens viktigste funksjon er å bidra med anvendt forskning og kunnskapsutvikling til næringslivet, offentlig sektor og samfunnet for øvrig.»

Men målet har også vært at det skulle gi større frihet for forskningen, at en armlengdes avstand mellom bestiller og utfører skulle skape større tillit til kunnskapsgrunnlaget for forvaltning og politiske beslutninger. Det er klart at opposisjonen, og kanskje samfunnsdebattantene for øvrig, vil da ha større tillit til kunnskapsgrunnlaget enn dersom kunnskapen kommer direkte fra regjeringsapparatet.

Jeg har lyst til å trekke fram et veldig godt eksempel, nemlig en kollega av statsråd Halvorsen, tidligere statsråd Helen Bjørnøy. Da vi behandlet stortingsmeldingen om Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten og Vesterålen, var Helen Bjørnøy veldig tydelig på at den informasjonen som kom fra instituttene, skulle gjøres tilgjengelig for alle aktørene i samfunnet – også opposisjonen på Stor-

tinget. Det gjorde at vi fikk en veldig god debatt, en debatt om politiske prioriteringer, ikke i så stor grad en debatt om kunnskapsgrunnlaget.

Hvis jeg får slenge inn et politisk sleivspark, vil jeg si at da statsråd Solheim skulle behandle denne saken i runde nr. 2, var han mer opptatt av å snakke om måker og søl i strandsonen enn han var opptatt av å snakke om fisk. Forskning, som alle hadde tilgang på, hadde vist at fisken ikke ville ha problemer med oljeboring i Lofoten og Vesterålen. Det var i hvert fall et glimrende eksempel fra daværende statsråd Bjørnøys side på hvordan dette bør og skal håndteres.

Spørsmålet er så: Hva er basisfinansiering? Vi kunne risikert at denne debatten bare handlet om det. Men basisfinansiering er mer enn strategiske instituttbevilgninger, og det er alle pengene som instituttene vet at de får 1. januar, når året starter, basert på vedtak i Stortinget. Dette legger vi til grunn for debatten.

Etter regjeringens definisjon av basisbevilgninger er det noen av instituttene som får 4–5 pst. basisfinansiering, mens flere får over 50 pst. og noen over 70 pst.

En bedre illustrasjon er at mange institutter per forskerårsverk får 200 000 kr i basisbevilgning, mens mange institutter får opp mot og godt over 400 000 kr, noen over 1 mill. kr, og rekorden er 1,8 mill. kr per forskerårsverk. Dette er det regjeringens forskningsbarometer som sier, ikke Tord Liens utredningsavdeling. Dette er en konkurransearena som ikke er rettferdig – den er tvert imot urettferdig. Hvis et institutt med 5 pst. basisfinansiering skal konkurrere med et institutt med 70 pst. basisfinansiering, hvor kostnaden for den enkelte forskers arbeidsinnsats allerede er 70 pst. finansiert, er det klart at den konkurransen er mildt sagt urettferdig. Det er ikke Davids kamp mot Goliat engang.

Dette skaper også sektorisering av kunnskapsgrunnlaget. Dersom et institutt blir helt avhengig av basisbevilgning fra ett departement, vil man også spesialisere seg sterkt mot det departementets behov og vil kunne bli oppfattet som en del av departementets apparat. Dette fører igjen til en debatt om kunnskapens legitimitet. Dersom skillet mellom departementets fagavdelinger og instituttene blir utydelig, forsvinner også oppfatningen av det faglige innholdets nøytralitet og faglighet.

Havforskningen er et eksempel. Havforskningsinstituttet er både et forvaltningsorgan og et forskningsinstitutt, med stor tillit både internasjonalt og nasjonalt, men instituttet utfordres, i henhold til evalueringen som har fått navnet Stø kurs, som er gjort av Havforskningsinstituttet. Her står det bl.a.:

«Mens aktører i fiskeriforvaltningen oppfatter at HI er en uavhengig kunnskapsorganisasjon, er det utbredt mistenksomhet i andre miljøer om at relasjonene er for tette mellom FKD og HI, og at instituttet i for stor grad lar sin forskning og rådgivning påvirkes av FKDs politiske agenda.»

Videre står det i evalueringen at:

«Oxford Research» – utrederen – «anbefaler derfor at FKD og HI tar initiativ til en diskusjon omkring spørsmålet legitimitet/ eierskap. I diskusjonen er det

viktig at andre departementer og direktorater involveres.»

Det siste er det viktig at statsråden noterer seg.

Denne skjevheten i finansieringen vanskeliggjør også strategisk samarbeid, fordi man vanskelig kan delta i felles forskningsprosjekter når noen har 70 pst. og andre har 50 pst. Da blir strategisk samarbeid vanskeligere.

Selv om det internt i de forskjellige instituttkategoriene er noe større likhet i finansieringen, skaper den store skjevheten mellom kategoriene utfordringer. Miljøinstituttene og primærnæringsinstituttene har kompetanse på naturressurser. Miljøinstituttene og Havforskningsinstituttet har kompetanse på fisk, sjøfugl og det maritime miljø for øvrig.

Det som prinsipielt er mest betenkelig, er den politiske styringen. Noen reagerer kanskje på at jeg kaller det for det, men det får vi ta etter hvert. Det som prinsipielt kanskje er mest betenkelig når det gjelder samfunnsforskningsinstituttene, er at noen av samfunnsforskningsinstituttene får en betydelig del av sine midler fra regjeringen. Når det gjelder de teknisk-industrielle instituttene, hvor man slår fast at $2+2=4$, er det ikke noe man trenger å diskutere, og Kristin Halvorsen og Tord Lien er enige om det. Men når det gjelder forskning på hvordan samfunnet fungerer, er det vanskeligere å sette to streker under svaret. Derfor er finansieringen av samfunnsvitenskapelige institutter prinsipielt mest betenkelig.

Et område hvor vi trenger mer kompetanse, gjelder teknologi og samfunn og hvordan disse forholdene påvirker hverandre – hvordan teknologi påvirker samfunnet. Med dagens finansieringsmodell er det vanskelig å få til synergier mellom de teknisk-industrielle instituttene og de samfunnsvitenskapelige instituttene.

Jeg ønsker å komme kort inn på to andre forhold. Regjeringen skriver i Forskningsbarometeret:

«Instituttene er altså det internasjonale brohodet i norsk forskning og den mest sentrale leverandøren av anvendt forskning til næringslivet og offentlig sektor.»

Dette er ikke en budsjettdebatt, men et forhold som påvirker finansieringsbildet, er at dersom UH-sektoren deltar i et program i EU, får man både dekket egenandelen og en solid bonus på toppen, mens instituttene ikke får dekket mer enn en brøkdel av egenandelen. Det er ikke å stimulere til økt internasjonalisering av instituttsektorens virksomhet. Det håper jeg at vi kan ta en debatt om, både nå og ikke minst i forbindelse med forskningsmeldingen.

Det andre vi må ta med i denne debatten, er grensedragningene mellom universitetssektoren og høyskolesektoren, instituttene og konsulentbransjen. Kravene til universitetene om mer kommersialisering og ekstern finansiering presser instituttene lenger ut mot konsulentbransjen. Framtidige fusjoner mellom institutter og UH-sektoren vil tvinge fram en debatt om disse grensedragningene.

En av de store fordelene med interpellasjoner er at man ikke trenger å konkludere så bastant, selv om man er interpellant, men noen mål må vi være enige om. De er:

- større grad av finansiell likebehandling av instituttene, uavhengig av hvilken kategori de tilhører

- mer frihet til instituttene, som vi har diskutert flere ganger
- gode vilkår for oppbygging av kompetanse i instituttene
- styrking av norske institutters internasjonale relevans og gjennomslagskraft

Og ikke minst er det viktig – og kanskje det aller viktigste – å sikre at instituttene oppleves som uavhengige av statsforvaltningen, og ikke sektoriserer kunnskapen, men sikre at kunnskapen oppfattes som uavhengig, også i framtiden.

Virkemidler for å oppnå dette skal jeg nevne kort: Alle instituttene må gis tilnærmet samme basisbevilgning, og den offentlig finansierte delen av instituttene konkurransereina må styrkes.

Det er statsministerens prerogativ å organisere regjeringen, men – et siste innspill – kanskje man kunne se på hvorvidt man skulle flytte instituttene til ett departement.

Statsråd Kristin Halvorsen [11:00:28]: Jeg setter stor pris på at representanten Tord Lien benytter anledningen til å være med i regjeringens «brainstorming» fram mot en ny forskningsmelding. Dette er en anledning til å ta opp noen problemstillinger som vi kommer tilbake til når vi legger fram forskningsmeldingen, og jeg synes det er både fruktbar og interessant å høre hvordan andre partier og andre representanter tenker i det arbeidet. Jeg tar gjerne imot de utfordringene, selv om jeg ikke nå bombastisk kommer til å utkvittere dem. Representanten Tord Lien tok seg også den frihet ikke å være så bombastisk i sine egne konklusjoner, men heller ta opp noen problemstillinger – og jeg tar gjerne imot.

Vi har lagt opp til en lang og bred prosess i forbindelse med forskningsmeldingen. Vi startet egentlig i 2011 med Vitenskapsåret, for å markere at det var 200 år siden Norge fikk sitt første universitet og vitenskapen ble institusjonalisert, og for å ha en bred dugnad for å finne ut av hva vi må vite mer om.

I år er arbeidet tatt over i en ordinær meldingsprosess, hvor det arbeides mer systematisk med å etablere kunnskapsgrunnlaget for meldingen. I forrige uke la jeg fram Forskningsbarometeret 2012, som også interpellanten har vært innom, og det har i år hatt særlig fokus på instituttsektoren. Barometeret skal bl.a. gi grunnlag for en forskningspolitisk dialog mellom sektoren og andre som er interessert i norsk forskning, og det blir en viktig del av arbeidet med forskningsmeldingen. Regjeringen ønsker en tett dialog og at forskningspolitikken skal ha bred forankring i Stortinget.

Representanten berører flere viktige spørsmål i interpellasjonen, f.eks. tar han opp spørsmålet om usikkerhet knyttet til forskningsresultater. Dette er også av de viktige spørsmålene som vi politikere står overfor i kunnskaps-samfunnet: Når vet vi nok til å handle? Derfor satte regjeringen spørsmålet på dagsordenen under konferansen «Kan vi stole på vitenskap?», som ble arrangert under Vitenskapsåret i fjor. Her fikk vi belyst at den vitenskapelige virksomhet bygger på spørsmål, tvil og systematisk kritikk. Ett nytt forskningsresultat, uavhengig av hvor det

er publisert, eller hvem som har publisert det, kan aldri knyttes direkte til utforming av ny politikk. Konsekvensene av å stole på forskning for tidlig kan rett og slett være for store. Men samtidig blir konsekvensene enorme hvis ikke vi som stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer tar hensyn til vitenskapen – det gjelder jo generelt hele samfunnet. Vi skal handle hvis kunnskapsgrunnlaget er solid, og vi skal vise at politiske justeringer er nødvendig hvis kunnskapsgrunnlaget er solid. Men det er ikke slik at usikkerhet om forskningsresultater kan ryddes av veien en gang for alle. Vi må regne med at vi hele tiden kan få opp nye opplysninger som gjør at vi må vurdere dem på nytt. Ny forskning kan bidra til det. Vi kan, og bør, hjelpe gjennom å skape forutsigbare rammer for forskningen, og så må vi la vitenskapen gå sin gang og forholde oss til den usikkerhet som alltid er forbundet med vitenskapelig virksomhet når beslutninger må tas.

Representanten har helt rett når han sier at kunnskap skapt i instituttsektoren er en sentral premissleverandør for forvaltning og politikk. Instituttsektorens historie er nært knyttet opp til politiske beslutninger. Sektoren kan forstås som resultatet av en rekke ulike politiske initiativer og offentlige tiltak. Instituttene har vokst fram på ulike tidspunkt, med ulike begrunnelser, ulik organisering og uten noen overordnet plan. De fleste instituttene ble etablert etter offentlig initiativ fra forskningsrådene, departementene, regionale myndigheter eller UH-institusjoner. Mange av dem ble opprettet etter annen verdenskrig, som ledd i gjenoppbyggingen av Norge. De har i stor grad bidratt, gjennom anvendt forskning og kunnskapsutvikling, til utviklingen av dagens næringsliv og ikke minst den norske velferdsstaten.

Sektordepartementene har hatt en sterk rolle i oppbyggingen av instituttsektoren. Fortsatt har mange sektordepartementer et stort ansvar for instituttene, både grupper av institutter som er innenfor dagens basisbevilgningssystem, og enkeltstående institutter utenfor ordningen. En viktig grunn til dette er sektorprinsippet, som sier at alle departementer har ansvaret for forskning om og for egen sektor, og instituttene er viktige virkemidler for sektorforskningen. Instituttsektoren må forstås i lys av sektorprinsippet for norsk forskning. Det har medført variasjon mellom instituttene når det gjelder bl.a. størrelse, finansiering, faglig spesialisering og brukerorientering.

Det er likevel en del fellestrekk og trender i utviklingen. Ett fellestrekk er at de fleste har blitt etablert for å bidra til anvendt kunnskapsproduksjon for samfunns- og næringsliv. Samtidig er rammebetingelsene for instituttene og behovene i samfunnet i kontinuerlig endring. Vi må derfor hele tiden vurdere hvordan instituttpolitikken bør innrettes for at sektoren på en best mulig måte kan bli stimulert og løse dagens og morgendagens utfordringer.

Innføringen av det nye finansieringssystemet i 2009 knyttet basisfinansiering nærmere opp til instituttene resultater. Begrunnelsen var å skape forutsigbare rammer og samtidig stimulere instituttene til høyere kvalitet og mer relevant forskning.

Ved innføring av det nye basisfinansieringssystemet for forskningsinstitutter ble det også foretatt en overføring

av ansvaret for enkelte institutter, slik at fem av departementene fikk ansvaret for basisbevilgningene til fire instituttgrupper: miljøinstituttene, primærnæringsinstituttene, de samfunnsvitenskapelige instituttene og de teknisk-industrielle instituttene – de fire såkalte basisbevilgningsarenaene. Inndelingen i fire fordelingsarenaer ble gjort ut fra en vurdering av instituttene egenart og brukergrupper. Dette sikrer mer likeverdig konkurranse om den delen av grunnbevilgningen som årlig omfordeles etter oppnådde resultater.

Oppdragsinstituttene opererer innenfor ulike markeder. Det påvirker instituttene samlede inntektsprofil. Det kan f.eks. være rimelig å anta at de teknisk-industrielle instituttene har et større oppdragsmarked enn instituttene som arbeider mot primærnæringene og ulike offentlige markeder, f.eks. velferd og utenriks. De teknisk-industrielle instituttene har bl.a. derfor lavere basisbevilgningsandeler enn primærnæringsinstituttene og de samfunnsvitenskapelige. Variasjonen ligger på mellom 6 og 15 pst. for instituttgruppene og mellom 3 og 34 pst. for enkeltinstitutter som omfattes av det nye systemet. Ingen av instituttene som inngår i den statlige basisbevilgningsarenaen, har basisbevilgninger eller direkte bevilgning fra departementet i den størrelsesorden som representanten Lien nevner – nemlig 70 pst.

Arenainndelingen representerer også et nytt styringsprinsipp for departementene. Der departementene for 2009 hadde en direkte finansierings- og styringslinje til hvert enkelt institutt, skal arenadepartementene nå finansiere hele instituttarenaen indirekte via Norges forskningsråd – NFR. Dette innebærer en viss nedskalering av sektorprinsippet, og gir instituttene større autonomi og ansvar for egne resultater.

De forskningsinstituttene som ikke er oppdragsinstitutter, er holdt utenfor finansieringssystemet fra 2009. Disse instituttene er forvaltningsinstitutter som typisk får en større andel av sine inntekter – basisbevilgning eller forvaltningsstøtte – gjennom direkte bevilgninger fra et departement, bl.a. fordi de i tillegg til å utføre forskning er pålagt forvaltningsoppgaver som rådgivning og overvåking. Oppgavene krever ofte tunge investeringer i utstyr og infrastruktur, som fartøyer, forskningsstasjoner o.l. Disse instituttene har altså andre roller og forutsetninger enn de typiske oppdragsinstituttene. Det kan både forklare og forsvare variasjoner i finansieringen. Men spørsmålet om variasjon i instituttfinansieringen er ganske krevende og utfordrende, og det berører jo ansvarsområdene til mange departementer. Her må vi huske på at finansieringsordningen var ment å gi hele sektoren incentiver til å innrette seg på måter som fremmet hovedmålene – kvalitet og relevans. Arenainndelingen skulle skape mer likeverdige konkurranseforhold. Konkurranse og transparens er virkemidler for å øke kvaliteten og relevansen.

I forskningsmelding vil vi vurdere de erfaringene vi så langt har fra finansieringssystemet, og komme tilbake til de spørsmålene som tas opp i denne interpellasjonen. Jeg hilser velkommen en debatt og en diskusjon om dette.

Jeg vil også gjerne slå fast at de norske forskningsinstituttene er vitale og absolutt i god form. De har en god vi-

tenskapelig produksjon, en positiv produksjonsutvikling, de får god uttelling fra EUs rammeprogrammer og fra Forskningsrådet, og de henter en stor andel av inntektene fra offentlig oppdragsvirksomhet og nasjonalt og internasjonalt næringsliv. Samtidig er det altså store forskjeller mellom dem. Det kommer vi helt sikkert tilbake til.

Tord Lien (FrP) [11:10:54]: Jeg er glad for at statsråden, i likhet med meg selv, setter pris på disse diskusjonene. Vi snakket litt om dialog sist vi var samlet – jeg holdt på å si – i dette rom. Jeg håper jo at statsråden ikke bare setter pris på dialogen, men vil notere seg noen av innspillene som kommer – kanskje ikke bare fra meg, men også fra andre stortingsrepresentanter – i løpet av dagen.

Statsråden sier mye bra, og det skjer mye bra i sektoren. Det skal vi være glad for, og vi må legge til rette for at det skal fortsette. Men når det gjelder det med forskjellige markeder, er ikke alt helt riktig. Det er klart at statsråden har rett i at hvis man hadde fjernet instituttene og samlet dem i et forskningsdepartement eller noe sånt, hadde man sannsynligvis oppnådd større faglig uavhengighet – oppfattet faglig uavhengighet – og fått mindre debatt om kunnskapsgrunnlaget. Men man hadde sannsynligvis også oppnådd mindre politisk oppmerksomhet fra fagdepartementene om forskning.

Statsråd Solhjells institutter har mellom 5 og 15 pst. basisfinansiering, og statsråd Brekks institutter har mellom 30 og 70 pst. basisfinansiering. Disse konkurrerer med hverandre. De jobber begge to med naturressurser, og veldig mye av virksomheten i disse departementenes institutter er overlappende, ikke bare at det er forskjellige markeder. Det samme gjelder statsråd Giskes institutter, som har mellom 5 og 15 pst. basisfinansiering, og statsråd Berg-Hansens institutter, som har opp mot 50 pst. – i hvert fall over 30 pst. – basisfinansiering. Dette skaper ikke gode vilkår for god konkurranse, og det skaper ikke gode vilkår for samarbeid.

Så skal jeg bruke det siste minuttet på å gi statsråden en mulighet til når det gjelder det europeiske forskningsområdet som man nå er i ferd med å etablere. Man går fra tematisk orientert prosjektfinansiering – der Norge har lyktes brukbart, men ikke bra nok, med å få delta, og der instituttene har vært spydspissen når det gjelder norsk suksess – til en mer gjennomgripende integrering av forskningen i landene som er med i det samarbeidet.

Kommer man i forskningsmeldingen til å legge vekt på hvordan man skal møte dette, for dette blir på mange måter en ny situasjon for instituttene våre og for så vidt også for Forsknings-Norge for øvrig?

Det viktigste poenget var det jeg startet med: Det er greit at man i noen grad har forskjellige markeder. Men det er også sånn at institutter som ligger under forskjellige departementer, i veldig stor grad konkurrerer mot hverandre på vidt forskjellig grunnlag.

Statsråd Kristin Halvorsen [11:14:12]: Det er jo ikke nødvendigvis slik at det mest rettferdige er at alle får nøyaktig lik prosent. Men det bør være rimelig gode begrunnelser for hvorfor man i tilfelle håndterer ulike sektorer

ulikt. Jeg går gjerne igjennom den problemstillingen i forbindelse med forskningsmeldingen og inviterer gjerne til litt ulike innfallsvinkler til den debatten også.

Det er gode grunner til at de ulike sektordepartementene skal ha ansvar på forskning for sine felt, uten at de skal styre forskningen på sine felt. Men jeg tror at vi er tjent med at det er en sterk bevissthet i alle deler av samfunnet om hvor avgjørende viktig det er å skaffe seg ny kunnskap på sine felt, og – jeg vil også legge til – å ha kompetanse, utdanningskapasitet og rekrutteringsgrunnlag for å få tilstrekkelig og riktig arbeidskraft for å utføre de ambisjonene vi har. Jeg tror det er viktig at alle sektorer i samfunnet har eierskap til at forskning er nødvendig for hele veien å utvikle seg videre, og at alle har et eierskap til å skaffe seg et så godt kunnskapsgrunnlag som mulig. Det er jo noe av den fordel som dagens sektoransvar på dette området gir. Så kan det være andre hensyn som kan trekke motsatt vei. Men jeg synes vel heller at det er slik at vi har mer å gå på når det gjelder andre sektors oppmerksomhet, evne og vilje til og ønske om å prioritere forskning på sine felt.

Så til diskusjonen rundt EU og utviklingen av EUs rammeprogrammer og det nye programmet, som heter Horizon 2020, og som skal gjennomføres i perioden 2014–2020. Det kommer til å være utfordrende for Norge på mange områder – for det første fordi kontingenten vår blir betydelig større. Kontingenten er jo avgjort ut fra bruttonasjonalprodukt, og for oss inkluderer det olje. Det betyr at balansen mellom de ulike landenes bidrag i en finanskrisesituasjon i Europa også blir ganske annerledes. Våre ambisjoner om hele veien å kunne sørge for at vi får mer igjen i forhold til hva vi bidrar med til EUs rammeprogram, er avgjørende viktig. Der har vi STEAM, som har vært veldig viktig for å støtte opp om mulighetene til å lage gode søknader og komme inn i de rammeprogrammene. Vi har også den problemstillingen som Tord Lien tar opp, at innholdet i disse forskningsprogrammene kommer til å bli noe endret.

Jeg regner med at det også er et tema som omtales i forskningsmeldingen.

Truls Wickholm (A) [11:17:31]: Interpellanten inviterer til en debatt om finansieringssystemet for instituttsektoren. Det er ikke meir enn tre år gammalt. Sjølv om eit finansieringssystem neppe kjem inn under omgrep som «heilag» eller «evigvarande», verkar det litt rart å ta debatten no.

Eg skal forklare kvifor eg meiner det. I utgangspunktet er naturlegvis eit finansieringssystem ikkje noko overordna mål. Det er berre eit middel for å nå andre forskingspolitiske mål. Men debatten vil me i Arbeidarpartiet gjerne ta i samband med debatten om forskningsmeldinga, som ikkje ligg langt unna. Det er heller ikkje registrert noko stort krav om dei endringane som Lien ber til torgs her i dag. Tvert imot: Frå instituttsektoren sjølv er det ikkje registrert noko ønske om dette. Hr. Lien har i ulike høve brukt uttrykk som «et salig rot» og «totalt fravær av politikk» om finansiering av instituttsektoren. Det siste, om fråvere av politikk, er forresten eit uttrykt politisk mål for Framstegspartiet. Forstå det den som kan.

Eg vil med stor fagleg tyngd vidare vise til kva Forskningsrådet seier om temaet. Jau, dei seier følgjande: Hovudelementa i institutta si nye basisløyvingsordning bør ligge fast. Kanskje det aller viktigaste argumentet for å avvente dette er at me no er i full gang med ein gjennomgang og ei evaluering av forskningsinstitutta våre. Resultatet av dette blir klart til hausten. Dette nye systemet, som vart innført i 2009, er altså eit nytt og delvis resultatbasert finansieringssystem som omfattar 51 forskningsinstitutt. Samtidig med denne innføringa vart basisløyvinga også styrkt. Det nye systemet betyr m.a. at delar av institutta sine grunnløyvingar skal fordelast etter oppnådde resultat for vitenskapleg publisering, internasjonale inntekter, samarbeid med universitet og høgskular, inntekt frå Forskningsrådet og nasjonale oppdragsinntekter.

For første gong blir norske forskningsinstitutt omfatta av eit felles finansieringssystem som er utforma med sikte på å styrkje institutta sin eigenart i FoU-systemet. Så det interessante spørsmålet blir: Kva er då så alvorleg med denne finansieringa at det har fortent å bli kalla eit salig rot og totalt fråvere av politikk? Nei, om noko er uheldig i systemet, finn Arbeidarpartiet det mest naturleg å ta debatten i samband med debatten om forskningsmeldinga og i tett dialog med sektoren sjølv og Forskningsrådet.

Interpellanten, hr. Lien, hevdar vidare at systemet skapar «sektorisering av kunnskapsgrunnlaget», medfører «debatt om kunnskapens legitimitet» og gjer brubygging mellom institutta og kompetansemiljøa vanskeleg. Nei, igjen er det feil konklusjon. Systemet er med på å styrkje dei ulika institutta sin eigenart i FoU-arbeidet. Dette vil naturleg nok også styrkje legitimiteten til den forskinga dei gjer, og det er på ingen måte med på å hindre brubygginga til kompetansemiljøa.

Men om ein skulle driste seg til å forskottere litt av debatten om forskningsmeldinga og institutta sin struktur for å fremje forskings- og innovasjonsevna i norsk forskning, vil ein ikkje sjå bort frå etableringa av ei incentivordning på linje med det som universitets- og høgskulesektoren har for å stimulere til samarbeid, alliansar eller fusjonar. Men denne debatten får me ta i samband med debatten om forskningsmeldinga.

Presidenten: Presidenten er imponert over Oslo-representanten Truls Wickholms nynorskkunnskaper, selv om noen sikkert har noe å si på uttalen av enkelte ord.

Eivind Nævdal-Bolstad (H) [11:21:36]: Som varaordfører i nynorskkommunen Volda var det en fryd å høre representanten fra Oslo Arbeiderparti nettopp tale.

Men tilbake til saken: Det er hevet over enhver tvil at instituttsektoren i dag leverer forskning av god kvalitet og spiller en svært viktig rolle i forskningssystemet vårt.

Som interpellanten har vist til, leverer i dag instituttene viktig forskning innenfor særlig samfunns- og næringsliv.

I mai var jeg saksordfører for et representantforslag fra Venstre, som vi diskuterte her i salen, knyttet til instituttsektoren. I forbindelse med det pekte vi på at dagens finansiering er noe historisk betinget.

Fra Høyres side forventer vi at statsråden og regjering

gen tar med seg dette i arbeidet når man nå skal gå gjennom forskningsmeldingen, og vi forventer at det her vil bli lagt opp til at det blir flere objektive kriterier knyttet til finansieringssystemet.

Høyre har i likhet med instituttsektoren store forventninger til den nye forskningsmeldingen, som vi skal behandle neste år. I tidligere forskningsmeldinger har man i varierende grad omtalt instituttsektoren. I stortingsmeldingen Vilje til forskning, i 2005, fikk man en grundig gjennomgang som ga konkrete resultater. Gjennom stortingsmeldingen Klima for forskning, i 2008, omtalte man sektoren lite. Det er noe som senest blir slått fast i Forskningsrådets omfattende rapport fra 2011.

De siste årene har sektoren i tillegg gjennomført store endringer knyttet til bl.a. internasjonalisering og eierstruktur. Allikevel gjenstår det flere utfordringer som vi håper regjeringen vil ta opp i den kommende meldingen. Det gjelder selvsagt finansieringssystemet, som interpellanten har utfordret statsråden på i dag, men også spørsmål knyttet til f.eks. organisering og struktur.

Svarene vi får fra regjeringen, vil selvfølgelig også avhenge av hvilke samfunnsoppdrag vi vil at instituttene skal ha i framtiden.

Undersøkelser i europeisk sammenheng viser at man internasjonalt nå ser en økning i oppmerksomheten rundt instituttsektoren. Forskning og undersøkelser viser også at instituttene spiller en avgjørende rolle i triangelet næringsliv, stat og universiteter.

Høyre har større ambisjoner for Norge som forskningsnasjon enn dagens regjering har. Gjennom våre alternative budsjetter har vi tydelig prioritert kompetanse og kunnskap, bl.a. gjennom økte bevilgninger til forskning. Disse ambisjonene og de tilhørende prioriteringene vil også prege vårt arbeid med den kommende forskningsmeldingen.

Høyre vil også i arbeidet fram mot meldingen ha en utvidet kontakt med instituttsektoren og jobbe for et godt, rettferdig og forutsigbart finansieringssystem. Det er nettopp det vi oppfatter er kjernen i interpellantens spørsmål til statsråden i dag, og vi har tro på at regjeringen tar med seg disse utfordringene i arbeidet med den kommende forskningsmeldingen.

Heidi Sørensen (SV) [11:25:58]: La meg takke interpellanten for å ta opp et tema som er av stor betydning for kunnskapsutviklingen i Norge.

Når det gjelder miljøforvaltningen, og på mange andre samfunnsområder, har vi en ambisjon om at all politikkutvikling skal være kunnskapsbasert. Det er nesten ikke en sak som passerer dette storting uten at det har et tungt kunnskapsgrunnlag knyttet til seg. Viktigheten er da at all den kunnskapen vi bygger på, har en uavhengighet, er gjennomsiiktig, transparent.

Mange samfunnsområder skilte for 10–20 år siden tydelig mellom hva som var forskning, og hva som var forvaltning. Etter mitt syn er det helt avgjørende med tydelighet for å ha tillit til den forskning som kommer ut. Dette er forskjellig i de ulike instituttsektorene. Ikke alle har foretatt dette skillet mellom forskning og forvaltning.

Utgangspunktet for styring bør være at sektorene skal ha ansvar. Hvis ikke sektorene har ansvar, vil de heller ikke bidra til finansiering. Men problemet oppstår hvis forskjellige sektorer og forskjellige departementer har forskjellig syn på den tilnærming man skal ha til styring og finansiering av sine sektorer, særlig når sektorer på tvers av departementer konkurrerer på samme arena.

Interpellanten trakk fram arbeidet med forvaltningsplaner for havområdene som eksempel på hvordan man har fått fram et tydelig faggrunnlag. Det er jeg helt enig i. Prosessene knyttet til forvaltningsplanene for havområdene har vært åpne – transparente – og man har brynt faglig og vitenskaplig kunnskap mellom sektorer på instituttnivå, noe som har gjort det mye lettere – og mulig – å få gode politiske beslutninger.

Vi har mange andre samfunnsområder der faglige debatter blir presset høyt opp og framstår som kvasipolitisk uenighet. Eksempel på det kan være faglig uenighet om villaks kontra oppdrettslaks, som blir omgjort til politikk. Hvordan skog spiller en rolle i klimasystemet, og i hvor stor grad fjorddeponier er mulig for å ivareta liv i havet, kan være andre eksempler der vi har et stort og sprikende faggrunnlag.

Norsk institutt for naturforskning, SINTEF og Norsk institutt for vannforskning har laget et felles innspill til forskningsmeldingen. Der tar de opp en del av de problemstillingene vi har vært innom i dag. Deres ønske er at det for framtiden blir lagt opp til et finansieringssystem hvor forskningsinstituttene uavhengig av organisasjonsform og tilhørighet til sektordepartement har samme tilgang til de offentlige markedene og med like rammebetingelser.

I dag pågår det tre evalueringer av instituttsektoren som skal danne grunnlaget for det arbeidet som skjer med forskningsmeldingen. Det ene er evalueringen av basisfinansieringsordningen. Det er riktig at det ikke er mange år siden den ble vedtatt innført, men da vedtok man også at denne evalueringen skal skje nå. Jeg mener at den basisfinansieringsordningen vi har i dag, er betydelig bedre enn ordningen vi hadde før.

Jeg må også si at når miljøinstituttene har så lav grad av basisfinansiering – og det er noe positivt i det hvis man betrakter dem som institutt – betyr det at de har vært flinke til å hente inntekter fra andre steder. Problemet oppstår hvis man da konkurrerer om samme oppdrag med andre institutter som har en langt høyere grad av basisfinansiering i bunnen. Men det tjener miljøinstituttene til ære at de har klart å hente inn så mange oppdrag utenfra. Det sier også noe om hvor flinke de har vært i forhold til å ha økt grad av publisering.

Landbruksdepartementet har gjennomført en evaluering av sine institutter. Fiskeridepartementet har gjennomført en evaluering av Havforskningsinstituttet. Etter min mening er det viktig at også disse evalueringene inngår i det arbeidet som skal gjøres med forskningsmeldingen, slik at vi kan få en helhetlig tilnærming til dette.

La meg bare avslutningsvis si at jeg mener dette er et område som er veldig viktig forskningspolitisk, fordi så mye av spissforskningen i Norge skjer i disse instituttene. Hvis vi i framtiden klarer å forbedre denne modellen,

som allerede er langt bedre enn hva vi hadde før – på habilitet, integritet, samme muligheter for fair play og like rammevilkår – er jeg optimistisk for framtiden for denne saken.

Tord Lien (FrP) [11:31:21]: Nå har jeg skrytt mye av interpellasjon som debattform i denne salen, men hvis jeg skal få lov til å komme med en liten klage på den, er det at interpellanten ikke får ordet aller sist. Men det er jo forretningsordenen som er slik, så sånn er det!

Jeg har lyst til å takke for en god debatt med mange gode innspill. Men: Representanten Wickholm sa at dette må være noe som representanten Lien – altså undertegnedde – har diktet opp, men sånn er det jo ikke. Tvert imot sier Abelia og Forskningsinstituttens fellesarena at nettopp systemet må endres. Finansieringssystemet bør endres for å skape en bedre konkurransearena.

Representanten Sørensen var inne på det samme: Strategisk brobygging blir vanskelig, og med den finansieringen vi har i Norge, skaper man usikkerhet om kunnskapsgrunnlaget.

Jeg er glad for at statsråden er så åpen som hun er, men hun sier at målet er ikke likest mulig prosentmessig basisfinansiering. Jeg er litt uenig i det; jeg tror det må være et mål. Så tror jeg statsråden har rett når hun sier at vi trenger at flere fagstatsråder, flere politikere, er engasjert i å skaffe midler til forskning. Det er helt riktig for å skaffe, som hun sier, tror jeg, ny kunnskap på sine felt. Kanskje vi derfor bare skal se bort fra diskusjonen rundt hvilken organisering man har av instituttene. Men det er altså slik at instituttene har en basisfinansiering – og massevis på diverse konkurranseutsatte arenaer, både nasjonalt og internasjonalt.

Jeg mener problemet først og fremst ligger i forhold til basisfinansiering. Selv om fiskeriministeren og landbruksministeren ønsker å satse på matforskning, må jo alle fagstatsrådene i statsråd Halvorsens kollegium være tjent med at man skaper arenaer som sikrer at de beste fagmiljøene blir styrket. Og det gjør man jo med å gi alle sammen likest mulig basisfinansiering, og så får satsingen på det faglige innholdet heller komme på de åpne konkurransearenaene.

Jeg tror jo ikke det er slik at noen mener at statsråd Borten Moe, statsråd Giske og statsråd Solhjell – statsråd Halvorsens kolleger – ikke satser på forskning fordi deres institutter har lavere basisfinansiering. Det er basisfinansieringen vi diskuterer nå. Satsing på forskning kan komme på andre arenaer.

Så takker jeg alle sammen for en god debatt!

Presidenten: Siste taler i denne interpellasjonsdebatten er statsråd Kristin Halvorsen. Så får representanten Lien vurdere å ta Stortingets forretningsorden opp med presidentskapet.

Statsråd Kristin Halvorsen [11:34:40]: Jeg skulle også akkurat til å gjøre en liten visitt til representanten Tord Lien: Hvis det er slik at stortingsrepresentanter er uenige om rekkefølgen, og om hvorvidt det er statsråden som skal

komme til slutt, ligger det utenfor min og regjeringens mulighet til å påvirke, for her er Stortinget helt suverent!

Men jeg takker for denne muligheten til å sette punktum for debatten. Jeg synes dette er en interessant, viktig og vesentlig debatt. Skillet mellom forskning og forvaltning – det at man hele veien kan ha en trygghet for at det kunnskapsgrunnlaget man skal ta utgangspunkt i når man utvikler politikk, i utgangspunktet er så, hva skal jeg si, uheldet som mulig – synes jeg er en veldig viktig og vesentlig diskusjon.

Når det gjelder hvordan vi kommer tilbake til å diskutere basisfinansieringssystemet, hvor fornøyde vi er i forhold til den omleggingen som har vært, om det fremdeles er noen utfordringer og svakheter, kommer jeg gjerne tilbake til dette også. Det er jo litt av fordelene når man har fått et nytt ansvarsområde, at man kan se på diskusjoner og avveininger som er gjort, med litt andre øyne og kanskje også med litt andre prioriteringer enn før. Men jeg er i hovedsak enig med representanten Sørensen i at de endringene som ble gjort, har gått i riktig retning og har vært fornuftige. Så får vi se hvor langt en kommer.

Det er jo også ulike finansieringsmuligheter på ulike samfunnsområder. Utfordringen kommer jo først når det er ulike samfunnsområder som kan levere på litt de samme slags forskningsspørsmål, eller forskningsoppdrag. Da kan man komme inn i noe av det som har vært utgangspunktet for flere i dagens debatt.

Vi tar med oss dette. Vi regner dette som en «brainstorming» i forkant av forskningsmeldingen, slik representanten Tord Lien sa. Vi tar med oss de problemstillingene som har kommet opp i debatten og dersom det også er andre ting man ønsker tatt opp, inviterer jeg gjerne komiteens representanter – også de fra opposisjonen – til å være med og bidra med interessante problemstillinger, og også på de ulike arrangementene som Kunnskapsdepartementet selv vil ha som en del av vår åpne prosess.

Presidenten: Debatten i sak nr. 3 er dermed avsluttet.

Sak nr. 4 [11:37:36]

Interpellasjon fra representanten Anne Tingelstad Wøien til kunnskapsministeren:

«Antallet såkalte frafallselever i videregående opplæring har i mange år vært veldig høyt. Nye tall viser endelig en nedgang i frafallsstatistikken. Selv om ett prosentpoeng færre elever droppet ut av sitt utdanningsløp fra 2010 til 2011, er det fortsatt en sløsing med menneskelige ressurser og samfunnets ressurser at en så stor andel slutter eller ikke består videregående opplæring. Særlig er frafallet stort blant yrkesfagelevne. For denne regjeringa er det en hovedsak å få flest mulig ungdommer til å fullføre videregående opplæring. Ny GIV er en nasjonal dugnad som er etablert for å gi en ekstra mulighet til å forbedre resultatene i siste halvdel av 10. klasse.

Hvilke erfaringer er gjort så langt med Ny GIV, og hvilke andre og mer permanente virkemidler kan statsråden se

for seg å ta i bruk for å nå målsettinga om at alle elever skal oppnå sluttkompetanse?»

Anne Tingelstad Wøien (Sp) [11:39:00]: Frafall i videregående skole er en av de største utfordringene i utdanningssystemet. Frafall er en av konsekvensene av at skolen i dag ikke når fram til alle elever. Tverrpolitisk deler vi en målsetting om at så mange som mulig skal fullføre videregående skole i løpet av fem år. Gjennom flere år har det vært en nedslående statistikk over antall elever som gjennomfører videregående opplæring innen fem år. Forrige uke presenterte SSB nye tall som viser at antallet fortsatt holder seg ganske stabilt. Tallene viser at 69 pst. av dem som startet på videregående skole i 2006, har gjennomført i løpet av fem år. Det er det samme som 2004-kullet, men 1 prosentpoeng dårligere enn 2005-kullet. Målet regjeringa har satt, er å komme opp i 75 pst. gjennomføring.

Det er mange årsaker til at elevene ikke gjennomfører innen fem år. Derfor må utfordringa angripes fra mange forskjellige hold, og vi må være bevisst på hva frafall egentlig er. For egen del gikk jeg fem år i videregående skole og jobbet deretter ett år, før jeg begynte på høyskoleutdanning. Jeg synes i grunnen ikke det har gått så verst med meg, sjøl om jeg ikke gikk rett igjennom videregående. Derfor kan vi ikke se på det som en katastrofe at ikke alle har gjennomført innen den tidsrammen vi har satt som normert. Det viktigste er at vi sørger for at alle elever oppnår sluttkompetanse i form av vitnemål, fagbrev eller praksisbrev.

Våre elever er i hard konkurranse om jobber i framtida med elever i Europa og resten av verden. Vi konkurrerer fra et høgkostland. Det betyr at vi må ha kunnskap og kompetanse som gjør våre ungdommer bedre kvalifisert for jobber i vårt land. Da må vi også kunne dokumentere denne kompetansen, for å være konkurransedyktige om de framtidige arbeidsplassene.

Jeg sa tidligere at frafall har mange årsaker. Det betyr at vi også derfor må angripe problemstillinga fra ulike innfallsvinkler. Statistikken viser en klar sammenheng mellom elevenes kunnskaper og forutsetninger når de begynner på videregående, og grad av fullføring fem år etter. Ni av ti elever som oppnådde høyest poengsum fra grunnskolen, og som startet på videregående opplæring i 2006, avsluttet med studie- eller yrkeskompetanse på normert tid. Nesten alle disse elevene og lærlingene gjennomførte utdanninga i løpet av fem år. Blant de elevene som gikk ut av grunnskolen med færre enn 40 grunnskolepoeng, oppnådde kun halvparten eller færre en formell kompetanse. For eksempel var det bare én av tre blant elevene og lærlingene med 30–34 grunnskolepoeng som fullførte. Over 40 pst. av disse sluttet underveis i utdanningsløpet. Gode basiskunnskaper er derfor en forutsetning for å fullføre, og det har denne regjeringa grepet fatt i. Men vi må heller ikke glemme at de elevene som har begynt på skolen som seksåringer, fått utvidet skoledagen, vært gjennom lese- og mattestrategier og innføringa av Kunnskapsløftet, ikke går ut av tiende klasse før i 2016. Effekten disse tiltakene vil ha for gjennomføring av videregående skole innen fem år, vil vi altså ikke se før i 2021.

Vi er nødt til å ha dette perspektivet inne også. De elevene som nå vurderes fem år etter videregående, har ikke hatt grunnskoleopplæring med Kunnskapsløftet. Disse elevene begynte på videregående da Kunnskapsløftet ble innført. Alle elever som går i skolen i dag, har vært gjennom en rekke endringer i løpet av sin skolegang. Effekten av de totale tiltakene er vanskelig å måle siden vi aldri har tid til å se full effekt av en enkelt reform, før nye grep lanseres. Det betyr ikke at Senterpartiet er kritisk til justeringer, men vi mener at dette perspektivet er underkommunisert i dag. Justeringer underveis er helt nødvendig. En slik justering for å øke gjennomføringsgraden er prosjektet Ny GIV – eller «Ny VRI», som representanten Harberg kalte det tidligere i vinter. Prosjektet er treårig, og vi står nå foran det siste året i prosjektperioden. Det er derfor interessant å høre om erfaringene fra prosjektet så langt, og diskutere dette i Stortinget, underveis.

Prosjektet består av tre deler:

1. Gjennomføringsbarometeret, som er felles mål for bedre gjennomføring i videregående opplæring og felles data- og statistikkgrunnlag for å vurdere måloppnåelsen. Det er veldig viktig.
2. Oppfølgingsprosjektet, som er bedre samarbeid mellom fylkeskommunen og Nav om ungdom som over tid har vært ute av utdanning og arbeidsliv. Her er det mange spennende prosjekter.
3. Overgangsprosjektet, som er systematisk samarbeid mellom kommunene og fylkeskommunene om tett oppfølging av svakt presterende elever som risikerer ikke å mestre videregående opplæring.

Jeg har besøkt en god del skoler forskjellige steder i landet som har deltatt i prosjektet. På bakgrunn av det og annen tilgjengelig informasjon har jeg dannet meg mitt bilde av hvordan prosjektet er blitt mottatt og arbeidet med i ungdomsskolen og i videregående skole. Jeg har også besøkt og lært om prosjektet der Nav og fylkeskommunen samarbeider om elevene, men det er kanskje det prosjektet jeg kjenner minst. Det som har slått meg som mest betydningsfullt, særlig blant ungdomsskolelærerne, er den glede og nytte de har hatt av det de har lært på kurs. Kursing av lærere har gått ut på å gi dem kunnskap i hvordan de kan undervise og legge bedre til rette for mer praktisk. Det sier meg at vi har en god del å gå på med hensyn til praktisk-didaktisk kunnskap innenfor det enkelte fag.

Det er bra at den enkelte lærer i prosjektet Ny GIV får ny kunnskap, men det skolene har meldt tilbake, er den positive effekten denne kursingen har gitt av overføringsverdi for resten av skolen: Andre lærere blir kurset i praktisk opplæring.

Senterpartiets utgangspunkt er at vi skal ha en skole som er så variert i metoder og innhold at det er unødvendig med prosjekter som Ny GIV. Det er vår motivasjon for å ønske forandringer i ungdomsskolen som setter praktisk kunnskap og mer variasjon høyere. Det handler om at vi skal ta alle sanser i bruk for læring, og da må vi også ha kunnskap om metoder som kan nå alle sanser. Et prosjekt som Ny GIV sier meg at det er helt nødvendig at vi følger opp utviklingen av tiltakene i ungdomsskolen gjennom kontinuerlig fokus.

Motivasjon og lærelyst er helt avgjørende for den enkelte elevs læringsutbytte. Med de siste store skolereformene har elevenes mulighet til selv å velge mer ut fra egne interesser blitt gradvis svekket. For mange elever oppleves timeplanen teoretisk tung og lite motiverende. For andre oppleves den som for lite utfordrende og med liten mulighet til å fordype seg faglig.

For ikke mange måneder siden debatterte vi stortingsmeldinga om ungdomstrinnet. I meldinga refereres det til undersøkelser som viser at manglende motivasjon og mestningsfølelse er en tendens som forsterker seg gjennom ungdomstrinnet. Resultatet er at mange elever opplever skolen som lite relevant for eget liv og har vansker med å se nytteverdien av den undervisninga som blir gitt. Parallelt med bedre tilpasset og variert opplæring i basisfagene er det behov for grep som gir elevene større motivasjon. Senterpartiet mener at innføring av valgfag og arbeidslivsfag vil være viktige tiltak for å øke motivasjon og mestningsfølelse og gi mulighet for valg som kan treffe flere elever. Slik vil valgfagene og arbeidslivsfaget være element som kan bidra til å bedre elevenes forutsetninger for å fullføre videregående opplæring.

Statistikken viser at det fortsatt er en markant forskjell i fullføringsgrad mellom de ulike utdanningsprogrammene på videregående skole. En stor andel av elevene som begynner på studieforberedende utdanningsprogram, fullfører videregående opplæring. 32 000 elever startet på studieforberedende utdanningsprogram i 2006, og 83 pst. av disse fullførte i løpet av fem år. 50 pst. av elevene som startet på grunnkurs i videregående opplæring i 2006, begynte på en yrkesfaglig studieretning. Om lag 30 pst. av disse elevene fullførte utdanninga med en yrkeskompetanse eller et fagbrev. 25 pst. fullførte med studiekompetanse, mens 45 pst. av elevene på de yrkesfaglige studieretningene oppnådde ingen formell kompetanse i løpet av fem år. Hele 28 pst. av disse elevene hadde sluttet i løpet av opplæringsløpet, mens 9 pst. fortsatt befant seg i videregående opplæring.

Bare drøyt halvparten av norske elever som starter på Vg1 bygg- og anleggsteknikk, fullfører i dag med fag- og svennebrev i løpet av fem år. Slik kan vi ikke ha det. Det er derfor helt nødvendig å ta grep underveis for å justere kursen, slik vi har gjort nå med ulike endringer i ungdomsskolen, og som vi må gjøre med endringer i videregående opplæring, spesielt innenfor yrkesfagene, gjennom den stortingsmeldinga som kommer til våren.

Senterpartiet har tatt til orde for en rekke endringer innenfor yrkesfagene og vil følge disse opp i arbeidet framover. Det gjelder mer fleksible løp fra Vg1, bedre læringsløp og raskere ut i praksis, rett til påbygging etter fagbrev, flere «hybrid-linjer» som TAF, HAF eller LAF, mer entreprenørskap, mer yrkesretting av fellesfag, etter- og videreutdanning for faglærere, bedre rådgivningstjeneste, bedre helse- og sosialtjeneste og gjennomgang av stipendordninger osv., osv.

Jeg håper at prosjekt som Ny GIV skal bli overflødige. Vi må ha en skole som legger til rette for at alle skal kunne lykkes. Da betyr det at skolen må sørge for å treffe elevene

på en måte som utdanner, danner og motiverer for videre skolegang og yrkesliv.

Statsråd Kristin Halvorsen [11:49:12]: Jeg takker for denne interpellasjonen som representanten Anne Tingelstad Wøien har fremmet her i dag, og for hennes engasjement i disse spørsmålene. Vi har i regjeringspartiene samarbeidet tett for å sørge for at vi kan sette oss djervere mål om fullføring av videregående opplæring.

I 15 år, siden Reform 94, har det vært slik at i underkant av 70 pst. har gjennomført fem år etter at de forlot ungdomsskolen. Vi har mye større potensial. Den enkelte ungdommen og samfunnet som helhet har et mye større potensial for at flere kan gjennomføre. Det er enda viktigere enn tidligere, fordi vi vet det kommer til å være liten plass for dem som bare har grunnskolen i framtidens arbeidsmarked, og fordi vi vet at mange barn og unge har et mye større potensial enn det de får vist i dagens skole. Ergo har vi noen vekstmuligheter som dreier seg om både den enkeltes personlige utvikling og samfunnets utvikling.

Dette er et sammensatt tema, som også interpellanten var inne på. Det er ikke slik at vi bare kan satse på én ting. Det er også slik at alt det vi ellers vektlegger innen utdanning, har betydning for om elevene har med seg den ballasten de trenger for å lykkes i videregående opplæring: Tidlig innsats, tettere oppfølging av elever, å sikre gode lærere uansett hvor i skolen de jobber, og opprusting av ungdomstrinnet som sådant er avgjørende for at vi skal lykkes.

Jeg vil knytte noen kommentarer til ungdomstrinnet først. Jeg har vært veldig opptatt av at vi skal få til en mer praktisk, relevant og motiverende ungdomsskole. Representanten Tingelstad Wøien er også veldig opptatt av det. Det er bakgrunnen for den stortingsmeldingen som Stortinget nylig har sluttet seg til, og som signaliserer hvor utrolig viktig det er å ha en mangfoldig og romslig fellesskole hvor elever kan få vist fram litt ulike sider av seg selv, og hvor ikke all undervisning tar utgangspunkt i en bok, fordi veldig mange lærer like godt gjennom praktisk arbeid som fra skoleboka og ut i praktisk arbeid.

De tre viktigste grepene i forbindelse med ungdomstrinnsmeldingen er innføring av valgfag, økt fleksibilitet i fag- og timefordelingen og satsing på klasseledelse, lesing, skriving og regning. Overskriften over dette er motivasjon og mestring og mer variert praktisk og relevant opplæring.

Vi har statistikk som viser at det er ingen elever i norsk skole som er så lite motivert som de elevene som går i 10. trinn. Det er bakgrunnen for at vi nå tar dette særlige grepet. Det betyr at vi skal sette i gang med en skolebasert kompetanseutvikling i klasseledelse, regning, lesing og skriving for lærere og skoleledere. Vi skal utvikle beskrivelser av hva som er god klasseledelse og god undervisning i regning, lesing og skriving. Vi skal gi bistand og tilrettelegging for lokalt utviklingsarbeid. Vi skal ha nettverk for erfaringsutveksling og profesjonsfellesskap.

For å lykkes i disse satsingene må vi formidle prioriterte tiltak i utdanningspolitikken, slik at alle nivåer i utdanningssystemet ser hvilken retning vi går, sånn at vi kan spille på lag. Hele bakgrunnen for den strategien som vi nå gjennomfører for å følge opp ungdomstrinnsmeldin-

gen, er å sikre oss at den faktisk merkes for elevene helt inn i klasserommet. Det er for mange av de gode ideene som – skal man si – forblir i stortingsalen, i departementet eller i Utdanningsdirektoratet. Men det er jo først når de er gjennomført, sånn at elevene merker at de jobber mer praktisk og variert, at vi kan si oss fornøyd.

Vi har siden 2005 systematisk satset på at vi skal få flere elever til å gjennomføre videregående opplæring, men i 2010 la vi inn noen ekstra gir gjennom Ny GIV. Da inviterte jeg de ulike fylkeskommunene til et mye tettere samarbeid enn det som har vært vanlig, om hvordan man praktisk gjennomfører endringer i skolen. Prosjektet Ny GIV har satt seg som mål å få opp gjennomføringen i videregående opplæring fra 69 pst. til 75 pst. innen 2015. Det er et dristig mål, men det er innenfor det som er realistisk. Det er god pedagogikk å sette seg noen dristige mål innenfor det som er realistisk – det bruker vi på oss selv også.

Vi har veldig gode erfaringer med prosjektet Ny GIV. Vi tar utgangspunkt i nettopp det som interpellanten også var opptatt av, nemlig at det grunnlaget man har med seg inn i videregående skole, er avgjørende for om man lykkes. De elevene som sliter med prestasjonene sine på ungdomsskolen, sliter også på videregående. Derfor er lesing, skriving og regning helt grunnleggende.

Vi har gjennom dette overgangsprosjektet tilbudt elever ved juletid i 10. trinn en ekstra opplæring. Det vi lover elevene, er at de ikke bare skal få mer av det gamle, vi lover at de skal få jobbe på andre og mer praktiske måter enn det de har opplevd i skolen før. Til gjengjeld forlanger vi at de følger det tilbudet som de kontraktfester at de skal være med på. I vår har 5 000 10. klassinger fått en sånn forsterket opplæring i lesing, skriving og regning. Våren 2013 har vi ambisjoner om å tilby dette til minst 6 000 elever – det tilsvarer 10 pst. av hele elevkullet. 234 kommuner, 611 ungdomsskoler og 248 videregående skoler deltar så langt. Målet vårt er at nå i det siste skoleåret skal alle kommunene være med.

Til nå har 2 000 lærere fått ny skolering, oppdatering og faglig påfyll. I løpet av høsten og vinteren vil 1 500 nye fra hele landet få det. Det betyr at vi har 3 500 motiverte, oppfriskede lærere som har fått påfyll med tanke på hvordan man jobber relevant. Vi er veldig opptatt av at de skal ta med seg det til sine lærerkollegaer, sånn at det kan være med på å utvikle den måten som hele skolen jobber på.

En annen viktig del av de tiltakene vi har, er yrkesrettingsprosjektet. Det handler om på hvilken måte vi skal lykkes bedre med å yrkesrette yrkesopplæringen, for gjennomføringsgraden er lavere på yrkesfag enn på studieforberedende.

Vi har veldig gode erfaringer og tilbakemeldinger på det kompetansepåfyllet som lærerne har fått. 90 pst. av dem sier seg fornøyd med det, og elevene melder også tilbake at de har møtt en annen skole enn det de så langt har møtt – som har påført dem mange nederlag til nå i livet. Vi har nå et eget interaktivt panel der veldig mange av Ny GIV-elevne diskuterer den opplæringen de har fått gjennom prosjektet. De bekrefter der veldig tydelig det inntrykket som NOVA-rapporten har gitt, at de tiltakene vi har, motiverer, at de opplever å bli sett – kanskje for første

gang – at opplæringen er mer relevant, motiverende og variert, og at de lærer noe. Det de også legger veldig stor vekt på, er at de gjennom Ny GIV-satsingen har kunnet jobbe i mindre grupper, at det er lettere for læreren å se dem og tilrettelegge for deres behov – og ikke gi seg hvis det er noe man ikke forstår. Det er jo en del av den erkjennelsen som vi må ta med oss i arbeidet med en ressursnorm, som er grunnlagt i Soria Moria, for å sikre tilstrekkelig med lærerkrefter for nettopp å kunne jobbe på sånne måter i deler av opplæringen.

En annen del av Ny GIV-prosjektet, oppfølgingsprosjektet og oppfølgingstjenesten, har funnet mange flere elever som verken er i utdanning eller arbeid, og sammen med Nav skal man sørge for at hver enkelt av dem følges godt opp. Det er elever, selvfølgelig, som velger feil når de velger videregående opplæring, og som kanskje slutter underveis og ønsker å begynne på nytt igjen. Det er lov å velge på nytt når man er 16–17 år og ikke har full oversikt. Men det som bekymrer oss, er hvis elever er lenge borte fra videregående opplæring, for da er terskelen for å hekte seg på igjen så stor.

Det som er nøkkelen nå, er at vi tar med oss de gode erfaringene vi har fra Ny GIV-prosjektet. Jeg er helt enig med interpellanten i at dette har vært et veldig vellykket prosjekt, men det er først 100 pst. vellykket når vi tar med oss de erfaringene og lar dem gjennomsyre hele måten vi jobber i hele ungdomstrinnet på, sånn at elevene kan bli forberedt på et langt tidligere tidspunkt. De som har dårlige skoleresultater, har ikke bare dårlige skoleresultater, de har også ofte en lang rekke av nederlag bak seg som er demotiverende.

Jeg har stor tro på at vi skal klare å få til – i samarbeid med skolen – en langt mer motiverende og variert måte å jobbe på som inkluderer flere barn og unge.

Anne Tingelstad Wøien (Sp) [11:59:44]: Jeg har lyst til å takke kunnskapsministeren for et godt og interessant svar. Jeg synes hun var inne på mange viktige forhold som må til for at vi skal kunne greie å få flere elever til å gjennomføre skolen.

Kunnskapsministeren nevnte bl.a. at 90 pst. av lærerne mente at de brukte andre pedagogiske måter og metoder, og at elevene ble møtt av en ny skole eller en annen type skolehverdag. Det er egentlig et paradoks. Det gjør meg egentlig bare ytterligere styrket i troen på at de grepene vi gjør nå – eller skal gjøre – i ungdomsskolen generelt, er utrolig viktig.

For det er jo sånn at konkretisering, som det heter, på barnetrinnet – når vi sitter med klosser og mye annet samtidig som vi skal lære – vokser vi aldri fra. Sjøl ikke vi på Stortinget har vokst fra det, for vi sitter jo ikke bare her inne og leser i papirer og tror vi blir kloke. Vi reiser nettopp ut i landet, ut på skoler, vi besøker og prater med folk i hverdagen, og da lærer også vi gjennom konkretisering av lærdom. Det er på en måte ikke noe vi vokser fra, det er noe vi lever med hele livet.

Jeg synes også det er interessant å høre at det er flere i den elevundersøkelsen som mener at de har blitt flinkere på skolen, og at litt over halvparten mener at de er mer mo-

tivert. Det betyr at det fortsatt er mye å gjøre. Det er, som kunnskapsministeren var inne på, også viktig å ta med seg at den motivasjonen som mangler på slutten av 10. klasse, nok ikke bare kan tilskrives skolehverdagen. Vi vet at det er veldig mange som sliter gjennom et langt liv, holdt jeg på å si, fram til de er ungdom, noe jeg også tror har vært reflektert over i en tidligere interpellasjon her i dag, om barns utfordringer allerede fra barnehagen av.

Så synes jeg det er utrolig bra at vi har «funnet igjen» så mange elever som har vært ukjente, som det heter, og som kategorien blir betraktet som. Jeg er veldig fornøyd med å komme fra et fylke som Oppland, som har jobbet godt i oppfølgingstjenesten, sjøl for Ny GIV-prosjektet. Jeg tror faktisk at Oppland var det eneste fylket som hadde styr på hvor alle dets elever var. Jeg synes det nå er veldig viktig at vi får ført opp de fylkene som ikke helt har hatt styr på det. Jeg synes det er flott at vi har funnet så mange tusen elever. Så regner jeg med at alle fylker også jobber godt framover. Jeg ser fram til en interessant debatt og flere interessante innlegg.

Per-Kristian Foss hadde her overtatt presidentplassen.

Statsråd Kristin Halvorsen [12:02:52]: Det er helt riktig at Oppland fylke har vært særlig god når det gjelder oppfølgingstjenesten og samarbeidet mellom oppfølgingstjenesten og Nav. De er til inspirasjon for alle andre fylker, fordi oppfølgingstjenesten har fått altfor liten oppmerksomhet og vært altfor lite sett av politikere også på fylkeskommunalt nivå.

De har kalt seg de hemmelige tjenester. Nå er de ikke hemmelige lenger. I løpet av et drøyt års tid har de altså funnet flere enn halvparten av de 10 000 elevene vi ikke visste hvor var, som var verken i utdanning eller i arbeid, og de har ikke tenkt å gi seg før de finner den siste, akkurat sånn som de gjorde i Oppland. Jeg fikk beskjed om at de manglet én da jeg traff dem for en stund siden, og senere fikk jeg beskjed om at den siste var funnet, så der fungerer overvåkingssystemet maksimalt – ingen får lurt seg unna. Det er viktig fordi ungdommene setter pris på å bli sett og fulgt opp, at noen stiller krav til dem, og at noen bryr seg om dem. Vi bryr oss om hver enkelt, for vi vet at mange har mer å gå på – har større potensial enn det de får brukt – og stor mulighet til å ta fagbrev eller få seg studiekompetanse selv om de ikke lykkes i dag, og det trykket skal vi ha.

Jeg pleier å spørre når jeg er i forsamlinger med bare voksne: Hvor mange av dere kan med hånden på hjertet si at dere i voksen alder har tenkt: Gid jeg var 14 år igjen? Til nå har jeg funnet fem på landsbasis. Det er krevende å være 14 år, for da er man i en periode hvor man veksler mellom å være barn og voksen, og midt oppi det skal man sørge for at man har et godt grunnlag for å ta riktige valg framover og komme inn på de utdanningene man er interessert i, og finne ut av hva man er interessert i. Desto viktigere er det at vi klarer å få til en inkluderende skole som gjør at man går videre i livet med gode, grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving og regning, men også med den ekstra driven som lærelyst og mestringsfølelse gir, for det

er ingen pliktfølelse, ingen tester, ingen karakterer – ingenting – som kan trumfe den ekte nysgjerrigheten, den ekte læringsgleden, den ekte læringslysten, som møtet mellom varierte, engasjerte pedagoger og interesserte elever kan få til. Det er jo det jeg håper at valgfagene også skal bidra til.

Da ønsker jeg også at vi skal tenke på samme måte når det gjelder de elevene som er faglig sterke, for 17 pst. av elevene i ungdomsskolen sier at de får for lite utfordringer, og mange av dem når heller ikke det potensialet de skulle hatt. Derfor er en del av dette også å sørge for at elever som er særlig faglig sterke, som har noen særlige interesser, skal kunne følge en annen progresjon enn sine klassekamerater og ta f.eks. fag på videregående nivå mens de går på ungdomsskolen. Da får vi lærelysten til å gjennomsyre det norske skolesystemet.

Mette Hanekamhaug (FrP) [12:06:18]: Først og fremst ønsker jeg å takke interpellanten Tingelstad Wøien for å løfte en problemstilling som vi alle er opptatt av, nemlig hvordan vi skal klare å forebygge frafallet i videregående utdanning. Frafaller vårt er høyere enn i veldig mange andre land i Europa, og vi må erkjenne at vi derfor står overfor en stor utfordring.

Frafaller her i Norge er ikke mye høyere enn i de andre landene fordi våre elever er mindre i stand til å fullføre utdanningen, men det er dessverre et direkte symptom på at vi har mislyktes i å skape et inkluderende skolesystem tilpasset den enkelte elev. Det er et symptom på at enhetsskolen – eller den inkluderende skolen, som statsråden nettopp nevnte – har spilt fallitt, og at vi må se på hvordan vi kan endre både barne- og ungdomsskolen.

Framskrivningen viser også at behovet for arbeidere innenfor kunnskapsintensive yrker bare vil vokse, og vi har ikke råd til å miste så mange elever på veien som vi gjør i dag. Den enkelte har ikke råd til å falle av underveis og ikke følge med på samfunnsutviklingen, og samfunnet generelt har ikke råd til å miste så mange elever som vi faktisk gjør i dag.

Ny GIV har hatt veldig mye bra med seg, og det har tatt frafallsproblematikken på alvor.

Det viser også at regjeringa har innsett et prinsipp som vi i Fremskrittspartiet har vært opptatt av lenge, nemlig behovet for en mer faglig differensiert undervisning i skolen. Retten til tilpasset opplæring skal gjelde alle elever, både de faglig sterke og dem som har større utfordringer. Vi må derfor åpne for mer bruk av faglig differensiert undervisning, nettopp for å ivareta dette prinsippet for flere elever.

Dette har vært et skritt i riktig retning fra regjeringas side. Vi håper det vil bli fulgt opp, og at man også ser behovet for å sette inn dette mye tidligere i skolegangen.

Samtidig har Ny GIV ført med seg en viktig tankeendring, nemlig at det også skal være lov til å være god på skolen. Det handler om at faglig sterke elever skal få lov til å ta fag på høyere nivå. Dette mener jeg er et utrolig bra tiltak, som vi må videreføre. Men en utfordring her er at det er enormt stor forskjell på fylker når det gjelder hvor mange elever som får mulighet til å ta fag på høyere nivå.

Det kommer ikke av at f.eks. elevene her i Oslo – der veldig mange har muligheten – er flinkere eller smartere enn f.eks. elevene fra mitt fylke, der det bare er én som har denne muligheten. Mye av grunnen, tror jeg, er at skolene ikke har hatt vilje til å legge til rette slik at elevene får gjennomført dette, men det er også manglende informasjon om at ordningen eksisterer. Jeg håper statsråden kan hjelpe til med det arbeidet framover, nemlig å opplyse flere elever om at denne muligheten faktisk finnes.

Videre mener vi at Ny GIV kommer for sent. Hvis man mener alvor med tilpasset opplæring og tidlig innsats, nytter det ikke å sette inn det store støtet i siste halvdel av 10. klasse. Det er ikke der man får de grunnleggende ferdighetene, det er ikke der – som interpellanten, Tingelstad Wøien, var inne på – man får den gode basiskompetansen, som skal forebygge frafall senere. Dette må inn mye tidligere.

Det er en av årsakene til at vi i Fremskrittspartiet har tatt til orde for bl.a. å innføre karakterer fra og med 5. trinn, slik at det skal bli enklere å fange opp hvilke elever som har ekstra utfordringer, eller hvilke elever som er ekstra faglig sterke i flere fag, slik at man bedre kan gi tilrettelagt undervisning tidligere.

Som både statsråden og interpellanten var inne på, skjer den store majoriteten av frafallet innen yrkesfaglige studieretninger. Litt av grunnen er at mange faller av fordi det ikke finnes læreplaner, litt er fordi lærlingtilskuddet er for lavt, og litt fordi flere lærebedrifter peker på at elevene – lærlingene – som kommer ut av skolen, ikke har nok faglig tyngde i det faget de er ute i lære i.

Det er litt av årsaken til at vi i Fremskrittspartiet har fremmet et forslag som har vært til behandling i komiteen nå, nemlig om å spisse Vg1-tilbudet. De brede utdanningsprogrammene på Vg1 oppleves av veldig mange som for lite relevante, i den forstand at man f.eks. i restaurant- og matfag lærer alt fra kjøttskjæring til baking til matlaging til konditorkunst osv. Når det blir flere yrkesfagarbeidere som kanskje sliter litt med motivasjonen, er det viktig at de får muligheten til å lære faget sitt godt og fokuserer på en bedre fagkonsentrasjon tidligere i utdanningsløpet.

Som sagt, jeg er enig med interpellanten, Tingelstad Wøien: Vi håper at behovet for et opplegg som Ny GIV skal bortfalle, i den forstand at man får på plass tidlig innsats, tilrettelagt undervisning for flere elever og en mer variert skolehverdag, tilpasset den enkelte elev.

Igjen: Jeg vil takke interpellanten for å ta opp problemstillingen. Jeg ser fram til å få svar på en del av de utfordringene som jeg nå har nevnt i mitt innlegg.

Eivind Nævdal-Bolstad (H) [12:11:27]: Jeg vil starte med å takke interpellanten for å ta opp en veldig viktig problemstilling.

Dette er en sak som Høyre har tatt opp en rekke ganger, men vi har opplevd at vi har talt for døve ører.

Skolens viktigste oppgave er å sørge for at alle elever tilegner seg de ferdighetene de trenger for å mestre samfunnslivet og arbeidslivet som venter dem. Da er det urovekkende at én av fem elever i dag går ut av grunnskolen uten å kunne skrive og lese skikkelig. Vi vet at når det gjel-

der disse elevene, er det større sannsynlighet for at de ikke fullfører videregående opplæring.

Med dette som bakgrunn mener Høyre at det er åpenbart at vi må lykkes med tidlig innsats i skolen. Regjeringen – og statsråden – snakker om tidlig innsats, men det er vanskelig å se og forstå hvordan de følger opp dette i praksis. Det er for meg en gåte at man skal vente til våren i 10. klasse med å sette inn tiltak. Det kaller jeg ikke «tidlig innsats», slik jeg forstår begrepet.

I forbindelse med Stortingets behandling av ungdomsskolemeldingen tok Høyre opp nettopp dette paradokset. Vi mener virkemidlene i Ny GIV burde settes inn allerede i 8. klasse for å fange opp og følge opp så tidlig som mulig de elevene som har behov for ekstra oppfølging.

Statistisk sentralbyrå la nylig fram oppdaterte tall for gjennomstrømningen i videregående opplæring. Rapporten slår fast:

«Gjennomstrømningen i videregående opplæring holder seg stabil på 70 prosent.»

Vi er med andre ord et godt stykke unna det nasjonale målet i Ny GIV om 75 pst. gjennomføring i 2015 for 2010-kullet. 5 pst. flere som gjennomfører, betyr 3 000 flere ungdommer som lykkes med dette, og som enten kan gå ut i arbeidslivet eller kan gå videre til studier.

I regjeringens eget Gjennomføringsbarometer 2012:1 står det:

«(...) andelen som fullfører og består innen fem år har ligget stabilt mellom 67 og 70 prosent siden 1999. Siden 1999 har andelen som fullførte og besto sunket frem til 2003-kullet. Etter dette har andelen begynt å øke igjen, og for 2005-kullet er nivået det samme som i 1999.»

Det er med andre ord vanskelig å få øye på effekten av Ny GIV. Høyre mener at dette viser at det er nødvendig å tenke nytt i arbeidet med å få flest mulig elever til å fullføre videregående opplæring.

Den bagasjen elevene har med seg fra ungdomsskolen, er viktig for deres muligheter til å fullføre videregående opplæring. Rapporten fra Statistisk sentralbyrå – som jeg var innom – slår også fast at ni av ti elever med høyest poengsum fra grunnskolen og som startet på videregående opplæring i 2006, oppnådde studie- eller yrkeskompetanse på normert tid.

Nesten alle disse elevene gjennomførte utdanningen i løpet av fem år. Blant de elevene som gikk ut av grunnskolen med færre enn 40 grunnskolepoeng, oppnådde kun halvparten eller færre formell kompetanse. Det viser med all tydelighet at kampen mot frafall i videregående kjempe i ungdomsskolen. Da er det – med all respekt – for sent å vente til våren i 10. klasse med å gjøre noe.

Et av EUs mål på utdanningsfeltet fram mot 2020 er at andelen 15-åringene med dårlige ferdigheter i lesing, matematikk og naturfag skal være mindre enn 15 pst. Da synes jeg at vi må ta mål av oss til å være minst like gode.

Interpellanten berører også frafallsproblematikken i sitt innlegg. Vi vet at frafall er høyest på yrkesfag, og der må man sette i gang med tiltak for å sørge for at flere kommer gjennom den veien. Intensjonen i regjeringens opplegg i Ny GIV er god, men det er for lite, for sent. Hvis

vi mener alvor med at eleven skal ut av grunnskolen med nødvendige ferdigheter, hvis vi mener alvor med tidlig innsats, må vi hjelpe elevene langt tidligere enn etter jul i 10. klasse.

Truls Wickholm (A) [12:16:49]: Å høre representanter fra opposisjonen rope «for lite, for sent» høres litt ut som «ulv, ulv» i mine ører. Vi husker kanskje f.eks. debatten – eller det har vel vært et slags gjennomgangstema i alle debatter, men vi har jo på det sterkeste fått det tilbakevist – da det ble ropt «for lite, for sent» i forbindelse med finanskrisen, hvor det viste seg at regjeringen styrte på en god måte gjennom den.

Det virker for meg som at når Høyre og Fremskrittspartiet ser på Ny GIV, ser de et program som handler om differensiering av opplæring i 10. klasse. For meg handler Ny GIV om mye mer enn det. Dette er på en måte blitt et slags halmstrå for opposisjonen for å kunne påstå at differensiering av opplæringen fungerer godt og vil fungere gjennomgående godt på alle skoletrinn. Vi står på det vi alltid har stått på, nemlig at det kan være smart å differensiere utdanningen for grupper over kortere perioder. Vi er ikke for det jeg i hvert fall får en fornemmelse av når jeg hører Nævdal-Bolstad og Mette Hanekamhaug, nemlig at vi skal differensiere på faglig nivå over lengre tid. Det er ikke det Ny GIV handler om, og det er ikke en politikk regjeringen ønsker.

I tillegg tar Hanekamhaug opp igjen debatten om karakterer fra 5. klassetrinn. Da er jeg sikker på at hun ville satt pris på å lese forskning fra Universitetet i Bergen. Det forundrer meg noen ganger, for Fremskrittspartiet er veldig for at vi skal satse på de flinkeste, og det er jeg også, men da må vi også ha tillit til resultatene de flinkeste kommer fram til. Når altså de flinkeste forskerne våre finner ut at karakterer for barn – unge barn – fungerer dårlig, så vil ikke Fremskrittspartiet høre på det. De er veldig for at vi skal ha masse flinke folk, men vi skal ikke høre på dem når de finner ut hva som er lurt å gjøre. Det forundrer meg til stadighet at Fremskrittspartiet ikke velger å se til forskning når de skal utforme politikken sin.

Jeg vil også bare understreke at jeg synes interpellanten – jeg glemte innledningsvis å takke interpellanten for å ta opp et viktig tema, det har hun gjort – har et veldig viktig poeng når hun understreker at de satsingene vi har hatt gjennom de siste årene på tidlig innsats, på tilpasset opplæring, på mer skole inn allerede for seksåringene, er satsinger vi ikke har sett resultatene av. Når det da hyles opp om at tidlig innsats ikke virker, når vi vet at de elevene som har vært mest – skal vi si – utsatt for tidlig innsats, ikke engang har kommet gjennom i skoleåret nå, blir argumentasjonen litt haltende for min del.

Jeg synes Ny GIV har vært en bra satsing. Det handler om veldig mange elementer, men jeg vil også særlig understreke noe av det statsråden var inne på, nemlig satsingen på yrkesfag. Noe av det som er viktig der, er den satsingen som vi har hatt på å yrkesrette fellesfagene, som har vært en ambisjon for flere regjeringer helt siden 1994. Det at man nå endelig har kommet i gang og fått et prosjekt for å yrkesrette fellesfagene og se på hvordan man kan bruke

både programfag inn i fellesfag og fellesfag inn i programfag, og prøve å hente ut det beste av to verdener gjennom å gjøre det, tror jeg vil være veldig viktig. Det vil være noe av det som kan være med på å styrke motivasjonen for dem som går på yrkesfagene, å føle at det er en relevans i det de holder på med hele tiden, i stedet for at man skal måtte hoppe mellom to verdener, hvor man plutselig er på yrkesfag den ene dagen, og så er man inne i en sånn akademisk verden den neste timen eller neste dagen. Jeg hører statsråden sier at det er noe som skal bli vurdert videreført. Det håper jeg virkelig. Jeg håper også at vi vil komme mer tilbake til det i den nye stortingsmeldingen, for det er i hvert fall et veldig sterkt signal vi får fra både elever og lærere på yrkesfaglige skoler.

Anne Tingelstad Wøien (Sp) [12:22:01]: Jeg har lyst til å takke for en god debatt. Jeg synes også det egentlig er en litt artig debatt, for vi kjenner her at posisjon og opposisjon sine grunnspørsmål kommer godt fram.

Jeg har lyst til å si, når det gjelder representanten Hanekamhaug, som trekker fram at det med differensiert undervisning er viktig, så sier hun det ikke, men jeg vet at hun da gjerne vil ha differensiert undervisning i ulike klasser. Ja, vi skal ha differensiert undervisning, men vi må ha det i en inkluderende skole – ikke i egne klasser f.eks. gjennom hele ungdomsskolen. Det har vi prøvd før. Det fører ofte til en innelåsning på ett nivå, som vil begrense den enkelte elev. Du kan komme på feil nivå, og det er vanskelig å komme ut av det. Det vil vi ikke ha. Derfor må vi ha fleksibilitet i den differensieringa, og da må også lærerne ha god kunnskap og god didaktisk bakgrunn, slik at de vet hvordan de skal undervise på en veldig god måte.

Ny GIV kommer for sent, sies det fra representantene for både Fremskrittspartiet og Høyre. Ja, på en måte gjør det det. Det er derfor denne regjeringa har tatt grep og justerer det nå. Samtidig må jeg si det forundrer meg litt når også representanten Nævdal-Bolstad sier at de har talt for døde ører og at dette har de sagt før. Jeg vil da minne om at Kunnskapsløftet også ble vedtatt av de samme partier. Noen ganger har jeg til og med fått inntrykk av at Høyre mener at det er deres reform. Derfor synes jeg det er litt rart at ikke disse grepene da ble tatt den gangen – det er justeringa ut fra kursen i Kunnskapsløftet vi nå foretar.

Så har jeg også lyst til å minne om, som representanten Wickholm sa, at den fulle effekten av Ny GIV kan vi ikke se ennå. Det har bare vart i to år – det skal være et treårig prosjekt. Den fulle effekten av Ny GIV pluss alle andre tiltak, 6-åringer inn i skolen, som jeg sa, pluss Kunnskapsløftet og gjennomføring av videregående skole innen fem år, vil vi ikke se før i 2021. Vi kan ikke si at dette ikke virker, eller at det er for sent. Det er nettopp derfor vi har et prosjekt – for å måle effekten og om vi kan se noen effekt nå i forhold til om du går videre fra Vg1 til Vg2 f.eks. Det er et sånt lite parameter, og så må vi se hvordan det går med gjennomføringsevnen etter fem år.

Jeg skal avslutte og takke for en god debatt. Jeg har lyst til å nevne igjen det kunnskapsministeren sa, om at en

gjennomgående strategi mot samme mål er utrolig viktig. Og så er det aller viktigste i skolen, tror jeg, og som alle lærere strever med hver dag, å få mulighet til å se hver enkelt elev. Det handler om ressurser nok og tid nok til å gjøre nettopp det.

Statsråd Kristin Halvorsen [12:25:20]: Jeg tror ikke det som Anne Tingelstad Wøien avsluttet med, kan understrekes nok, nemlig kompetente lærere som har tid og mulighet til å følge opp hver enkelt elev. Det er suksessfaktor nr. 1. Kompetanse i denne sammenhengen dreier seg også om å klare å gjøre undervisningen variert og motiverende sånn at flere elever treffes.

Når man snakker med elever som har vært med i Ny GIV, og får fortellinger om at de har lært mer på to måneder enn de har lært gjennom hele ungdomsskolen, er det på en måte veldig gledelig, men først og fremst er det et alvorlig tankekors. Det betyr at de på et tidligere tidspunkt har møtt en skole som ikke har sett hvilke ressurser de har, eller klart å tilpasse seg dem på en måte som har gjort at de har lyktes.

Derfor skal vi nå ta med oss erfaringene fra Ny GIV, slik at de gjennomsyrrer hele måten vi jobber på på ungdomstrinnet. Det er det som er bakgrunnen for hele meldingen om ungdomstrinnet. Da dreier det seg ikke om å innføre nivådifferensiering i ungdomsskolen. Det dreier seg nettopp om å gi tilpasset opplæring, sånn som interpellanten også var inne på. Nivådifferensiering har vi prøvd i Norge før. Vi hadde kursplaner, men vi heiv det på båten fordi det betydde at for mange lærte for lite, og at det var foreldrenes ambisjoner som avgjorde hva slags kursplan de kom under, og ikke hva som var elevenes potensial.

Det vi aldri må gi oss på, er at elevene må få utfordringer i forhold til det utgangspunktet de har, og alle må ha noe å strekke seg etter. Derfor er jeg veldig opptatt av at alle kommuner må benytte muligheten til at elever på ungdomstrinnet kan følge deler av undervisningen på videregående nivå. Jeg er helt enig med representanten Hanekamhaug i det. Spre det rundt – det er ingen grunn til at Oslo skal være så dominerende på dette feltet.

Jeg mener at når vi nå skal evaluere Kunnskapsløftet og komme tilbake med en egen stortingsmelding om dette på vårparten, vil et tema være at det utgangspunktet som Kunnskapsløftet ga, akademiserte skolen i for stor grad. Det er en viktig og vesentlig debatt, som jeg hører fra veldig mange hold. Jeg mener nå, akkurat det samme som interpellanten, at de tingene vi nå gjør, justerer Kunnskapsløftet i en fornuftig retning, fordi det skaper en mer mangfoldig, inkluderende og variert måte å møte elevene på. Så hvis vi kan ta det beste fra Kunnskapsløftet og det beste fra Ny GIV, så kan vi virkelig få til en skole som gir flere elever mulighet til å lykkes både gjennom skolegangen og senere i livet. Så jeg gleder meg også til å komme tilbake til Stortinget med en systematisk og grundig gjennomgang av Kunnskapsløftet og på hvilken måte vi skal klare å kombinere dette.

Presidenten: Debatten i sak nr. 4 er dermed avsluttet.

Sak nr. 5 [12:28:25]

Interpellasjon fra representanten Trine Skei Grande til fornyings-, administrasjons- og kirkeministeren:

«Ifølge Amnesty International og Europarådet utgjør de ulike romfolkgruppene mellom 10 og 12 millioner mennesker. Romfolket blir utsatt for systematisk diskriminering en rekke steder i Europa. Mange romfolk lever i fattigdom og opplever stadige brudd på menneskerettighetene. I Norge er det, ifølge Amnesty International, 10 000 romer. Den økonomiske og sosiale situasjonen til denne gruppa har ført til at flere lever av å tigge, og flere barn går ikke på skolen. Norge har forpliktet seg gjennom Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter til å ivareta romfolkets sosiale og kulturelle rettigheter.

På hvilken måte vil statsråden ta ansvar for at vi tar vare på kulturen og historien til de norske romene, og hvordan vil statsråden bidra til at forfølgelsen stanser, og at den økonomiske og sosiale situasjonen for romfolkene i Europa forbedres, slik at de ikke behøver å tigge?»

Trine Skei Grande (V) [12:29:47]: Det er mange minoriteter som opp igjennom norsk historie har blitt behandlet dårlig av norske myndigheter. Romfolket er kanskje en av de gruppene som har fått minst oppreisning, fått minst beklagelse – om i det hele tatt noen – og som fortsatt opplever diskriminering. De føler seg ikke trygge på at de blir ansett som likeverdige i det norske samfunnet. Spesielt er det at vi ikke har gitt dem en beklagelse. Det de fortjener en beklagelse for, er vedtakene i denne salen da fremmedloven av 1915 ble vedtatt. Den slo fast at sigøynere skulle utvises fra riket – når romene hadde norske pass, var født i Norge og hadde norsk statsborgerskap, ble det ansett som en offentlig feiltakelse. Passene de fikk, var definert som «ugyldig og bør inndras». I 1927 ble loven ytterligere strammet inn. I 1934 vet vi hva som var under oppseiling i Europa. I 1934 ble et følge på 68 romer, hvorav de fleste var norske, stoppet på den dansk-tyske grensa etter ønske fra norske myndigheter. Tyske myndigheter gjorde det som tyske myndigheter gjorde på den tida: De internerte de norske romene i en konsentrasjonsleir, og bare en håndfull av dem overlevde ved annen verdenskrigs slutt. Etter krigen har den gruppa som overlevde, drevet en kamp i årevis for å få tilbake sitt norske statsborgerskap. Den første fikk det i 1956, den siste i 1972. Det er noe som jeg synes vi skal skamme oss over.

Hele samfunnet vårt er lagt opp til at folk skal bo et fast sted. Verden rundt ser vi hvordan mennesker som lever nomadisk, har hatt svekkede rettigheter, svekkede muligheter og har blitt diskriminert. Vi har også hatt nomadiske befolkninger i Norge som har opplevd dette, som vi har klart å lage gode strukturer for. Det vi nå har gjort, f.eks. i forhold til den samiske befolkninga i Norge, synes jeg vi kan være ganske stolte over. Men vi må ta ansvar og finne kloke, gode løsninger tilpasset strukturene til enkeltmennesker som lever litt annerledes enn oss andre. Derfor er det viktig å ha en dialog med disse folkene sjøl, noe som har vært mer eller mindre fraværende i Norge.

I skolen ser vi at det er vanskelig å kombinere de kul-

turelle tradisjonene med at de fleste norske romer reiser i perioden mai–oktober. Men det fins unntak. Noen skoler i Oslo, som Sinsen skole og Bjølsen skole, har jobbet godt med å lage avtaler med hver enkelt familie og finner ordninger som gjør at alle ungene der får en god skolegang. Men det er helt soleklart at disse skolene faktisk bryter norsk regelverk når de lager disse ordningene, og det er langt fra alle skoler som er interessert i å gjøre det. Problemet her ligger hos norske myndigheter. Vi må ha en dialog, vi må ha gode systemer, og vi må sørge for at alle barna får en god skolegang, sjøl om de har en annen kulturell bakgrunn.

Et annet område er barnevern. Venstre har flere ganger tatt opp at folk som f.eks. har samisk bakgrunn, bør få en oppfølging i fosterhjem av folk som kjenner samisk kultur og er av samisk opprinnelse, sånn at barn ikke mister sin kulturelle tilhørighet når de blir tatt over av barnevernet.

I Norge er det alltid – eller nesten alltid – sånn at man ikke finner fosterfamilier innenfor romene. Her kunne man kanskje ha sett dette i et skandinavisk perspektiv, eller man burde ha sett på andre måter å jobbe med denne gruppa på innenfor barnevernet, slik som vi f.eks. har gjort med mange innvandrergupper med andre familiestrukturer. Her brukte man familieråd som en av de gode måtene å jobbe med dette på i barnevernet.

Det å ta vare på kultur betyr at du må ha noen motorer som er drivkraften i kultursatsinga. I Sverige har man hatt en systematisk satsing på kulturhus for romene. Både Malmö og Stockholm har svært vellykkede informasjons- og kunnskapssenter for denne gruppa. Man har jobbet lenge for å få et eget kulturhus i Norge, eller et eget tilholdssted, for både å ta vare på håndverkstradisjoner og å formidle språk og kultur.

Vi har en egen statssekretær med ansvar for samiske spørsmål. Ingen har egentlig ansvaret for romene, sjøl om de har vært her siden 1600-tallet og klart er en del av norsk kultur.

Regjeringa laget i 2009 en handlingsplan. Der sto det at man skulle ha samråd som skulle møtes regelmessig, og at det skulle være minst fire møter i året. Ut fra de opplysningene jeg har fått, har det vært to møter siden 2009. Veldig mange av dem som deltok på de møtene, synes ikke de får ordentlig svar på spørsmålene de tar opp, og synes ikke dette rådet har fungert med en god dialog. I Sverige har vi sett at man har fått til gode dialogarenaer, der folk føler at de blir tatt på alvor, der spørsmålene blir tatt på alvor, og der man er opptatt av å ta vare på kulturen. Hvis vi skal klare å få til en god og varig tillit mellom romfolket og norske myndigheter, må vi snakke med dem, og ikke bare om dem. Vi må diskutere hvordan vi skal ta vare på denne kulturen, som er en del av den norske kulturen.

Internasjonalt ser vi at Europarådet har en konvensjon om nasjonale minoriteter som Norge har ratifisert. Det betyr at vi ikke bare har ansvar for romer med norsk statsborgerskap, vi har ansvar for alle romene i Norge. Amnesty anslår at det er mellom 10 og 12 millioner romer i Europa. Mange av dem opplever systematisk diskriminering på arbeidsmarkedet, i boligmarkedet og i rettsvesenet. Én av fem – og det er trolig underrapporterte tall, mange land skjuler dette i sin statistikk – har vært utsatt for rasis-

tisk motivert kriminalitet, eller jevnlig blitt tvangsflyttet og opplever å leve under ekstremt dårlige levekår.

Amnesty viser til at romer overalt er fanget i en ond sirkel mellom fattigdom og diskriminering – der de ikke har jobb, der de ikke har bolig. På grunn av sin etniske og kulturelle bakgrunn opplever de å bli stilt utenfor, fordi mye av det systemet vi har i Europa, er slik at når man er stengt ute fra jobb og arbeidsmarked, får man heller ikke ta del i samfunnet. Da får man et bilde av at romer er umulige å integrere.

La meg nevne noen tall fra Europa. I Hellas går bare halvparten av romfolket på skole. I Latvia er det bare 5 pst. av romfolket som har varig arbeid. I Slovakia er 70 pst. av ofrene for menneskehandel romfolk. I Litauen er det bare en tredjedel av romfolket som har en bolig med vannklosett. I Moldova lever 59 pst. av romfolket i absolutt fattigdom. I Ungarn har det høyreekstreme Jobbik-partiet, med motstand mot romfolk som en av sine hovedsaker, 17 pst. av stemmene. Da bør det ikke overraske noen at noen av dem søker til Norge.

Mitt spørsmål til statsråden er om hun vil ta et initiativ for å styrke romfolks rettigheter både nasjonalt og internasjonalt, om de kanskje kan få en unnskyldning for den måten vi behandlet dem på under krigen, og den måten vi tok fra dem statsborgerskapet deres på, enda de var født og oppvokst i Norge, og om vi kan gjøre noe for å få hele det offentlige Norge til å lage gode systemer som gjør det mulig at en nomadisk kultur som har vært i Europa – og Norge – siden 1600-tallet, skal få ta vare på sin kultur, sitt språk og alle de flotte tingene som ligger i kulturen deres, uten at de skal oppleve den diskrimineringa og den trakasseringa de opplever veldig mange plasser i Europa.

Jeg vil til slutt si at dette er et folk som ikke hadde noe skriftspråk før på 1970-tallet. Det betyr at det er vanskelig å bygge enhet på kultur – eller som en av dem sa til meg: Det vil prege deg når du vokser opp i et hjem der det aldri har vært en bokhylle. Vi må bygge denne kulturen til å bli sterk og også til å kunne ta vare på de flotte tingene i den i tida framover.

Statsråd Rigmor Aasrud [12:39:57]: La meg først takke representanten Skei Grande for at hun tar opp en veldig viktig sak. Representanten har helt rett i at romer opplever systematisk diskriminering en rekke steder i Europa. Det er også grunn til å anta at den økonomiske og sosiale situasjonen i Europa har ført til at flere romer lever av å tigge. Representanten peker også på det alvorlige faktum at mange rombarn ikke går på skole. Romene er sannsynligvis – jeg er enig med Skei Grande i det – den mest stigmatiserte gruppen i Europa. Etter min mening er det nødvendig at vi setter situasjonen til romene på den politiske dagsordenen. Sist gang Stortinget diskuterte dette temaet, var den 18. januar i fjor. Den gangen var det utenriksministeren som svarte på en interpellasjon fra Lise Christoffersen.

Representanten Skei Grande etterspør hvordan regjeringen vil ivareta kultur og historie til norske romer, og hvordan regjeringen kan bidra til at forfølgelsen stanser, og til at den økonomiske og sosiale situasjonen til romene i Europa forbedres, sånn at de ikke behøver å tigge. Spør-

målene er mange og viser at det er mange statsråders ansvarsområder som er berørt. Mitt departement har ansvaret for å samordne og koordinere politikken overfor romfolk i Norge.

Som representanten Skei Grande viser til, sier Amnesty International at tallet på romer i Norge kan være opp mot 10 000. Jeg skjønner at det tallet er hentet fra Europarådets informasjonssider, men her er både romer og romani/tatere regnet med. Internasjonalt omtales ofte disse to gruppene under samlebetegnelsen romer og beslektede grupper. Europarådets tall baserer seg igjen på rapporter fra staten og minoritetsorganisasjoner i Norge. Tallene er usikre. Mitt departement anslår at tallet på norske romer er ca. 700 personer. Vi har ingen tall for hvor mange romer fra andre land som i tillegg oppholder seg i kortere eller lengre perioder i Norge.

Som fornyings-, administrasjons- og kirkeminister er det min oppgave å påse at politikken overfor norske romer er konsekvent og koordinert. Blant annet er det mitt departement som har ansvaret for å koordinere oppfølgingen av den nevnte handlingsplanen for å bedre levevilkårene for romer i Oslo. Den kom i 2009. Et av de viktigste tiltakene i den planen er å videreutvikle voksenopplæringen av unge voksne romer som finner sted på Skullerud her i Oslo. Den har Oslo kommune drevet siden januar 2007. Høsten 2009 ble det i tilknytning til opplæringsiltaket etablert en veiledningstjeneste for romer. Tjenesten skal bidra til at romer gis reelle muligheter til å benytte etablerte velferdsordninger innenfor f.eks. utdanning, sysselsetting, helse og bolig. Romtiltaket ved Oslo Voksenopplæring Skullerud har i kontakt med offentlig forvaltning og førstelinjetjenesten erfart at kunnskapen om romer generelt er liten. I 2011 ble det derfor i regi av romtiltaket gjennomført halvdagsseminarer om romenes kultur og levesett for ansatte i førstelinjetjenesten. Tiltaket videreføres i 2012.

Tiltakene som drives av Oslo kommune, drives med årlig finansiering via mitt departements budsjett. Det har bidratt til en positiv utvikling for romene. Det er gledelig å se at profileringen av romkulturen i Norge initieres av romene selv. Den årlige sigøynerfestivalen i september bidrar til å synliggjøre romenes kultur, og flere av de norske romorganisasjonene samarbeider om den årlige markeringen av den internasjonale romdagen.

Det er svært alvorlig at mange rombarn ikke får den utdanningen de har krav på. Vi vet at frafallet blant romelever er stort, og det er et problem vi tar på alvor. Det er også et tema som vi drøfter jevnlig med Oslo kommune, og jeg er glad for at Oslo kommune prioriterer og bruker sitt stimuleringsstilskudd til grunnskoler med romelever. Losprosjektet tilpasset rombarn, som Oslo kommune og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet er blitt enige om å iverksette, vil også bidra til å styrke oppfølgingen av romer i skolepliktig alder.

Norge har, som representanten Skei Grande sier, forpliktet seg gjennom Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter til å ivareta romenes sosiale og kulturelle rettigheter. Et av de viktigste prinsippene i denne konvensjonen er at tiltak skal utvikles i dialog med romene selv. Jeg er opptatt av at vi klarer å etablere

strukturer som bidrar til å ivareta romers rett til å komme i dialog med norske myndigheter. Som Skei Grande sier, det har vært gjennomført samråd med gruppen, også med min tilstedeværelse.

Den behandlingen som romene utsettes for i Europa i dag, er uverdig. Det har utløst en viktig europeisk debatt om diskriminering og marginalisering av romer. Regjeringen følger nøye med på mulige europeiske tiltak som er relevante for romers rettigheter i Europa.

Europarådets generalsekretær Torbjørn Jagland tok et viktig initiativ da han inviterte til et høynivåmøte høsten 2010 for å drøfte det han kaller en «paneuropeisk» utfordring som krever «paneuropeiske» tiltak. Høynivåmøtet samlet 29 land. I tillegg deltok EU-kommisjonen og representanter fra OSSE. Fra norsk side vil vi bidra aktivt til anbefalingene fra høynivåmøtet om romer i Europarådet blir fulgt opp på en konstruktiv måte.

Romers situasjon ble også tatt opp på Europarådets ministermøte i Istanbul i mai 2011, hvor det ble rapportert om hvilke tiltak som bør iverksettes for å utbedre situasjonen for romer.

At EU, OSSE og Europarådet er villige til å iverksette en samlet innsats, åpner for en paneuropeisk løsning som åpenbart vil være påkrevd i denne saken.

Erklæringene fra høynivåmøtet i 2010 fastslo at primæransvaret for romer ligger hos nasjonalstatene. Samtidig erkjente deltakerlandene behovet for mer effektiv handling for å kunne iverksette en utbedring av de uverdige forholdene som svært mange romer lever under. Erklæringen peker også på romenes eget ansvar for å medvirke til en utbedring av deres situasjon.

Et av de viktigste tiltakene fra høynivåmøtet var at generalsekretær Jagland fikk aksept for å opprette et opplæringsinstitutt for meglere samt et program for juridisk rådgivning for romer, slik at de bedre kan hevde sine rettigheter. I tillegg har generalsekretæren utpekt en spesialrepresentant for romer.

EØS-midlene, som er utenriksministerens ansvar, omfatter støtte til romer i de sentraleuropeiske landene. Midlene legger til rette for at mottakerlandene kan iverksette aktiviteter for å bedre romenes situasjon på både lokalt og nasjonalt nivå og i flere sektorer.

Menneskene som tigger på våre gater, er en sammensatt gruppe, der mange lever under svært vanskelige forhold. Det er i dag ikke ulovlig å tigge.

Det er ikke grunnlag for å hevde at de fleste utenlandske tiggerne er involvert i kriminalitet, og at all organisering av virksomheten er menneskehandel. Politiet melder likevel i økende grad om at personer i gruppen som består av tiggere, gatemusikanter og gateselgere, også begår straffbare handlinger av ulik art. Det er også flere eksempler på at tiggere er ofre for menneskehandel.

Når utenlandske romer besøker Norge, må de behandles som alle andre EU-borgere under sitt opphold. De har krav på en likeverdig behandling, og de skal møtes med respekt. Det gjelder naturligvis også for tiggere. Romer som begår straffbare handlinger mens de oppholder seg i Norge, skal med utgangspunkt i vårt rettssystem behand-

les på samme måte som alle andre som begår straffbare handlinger.

Jeg vil til slutt oppsummere med å sitere utenriksminister Gahr Støre. Han sa i sitt innlegg i Stortinget 18. januar i fjor at vi må «tilnærme oss situasjonen for romene både på europeisk og lokalt nivå», og at vi i tråd med Strasbourg-erklæringen må «sikre at nasjonale, regionale og lokale tiltak går hånd i hånd med innsatsen på europeisk nivå». Nasjonalt følger vi opp dette arbeidet gjennom regjeringens handlingsplan for å bedre levevilkårene for romer i Oslo. Det er naturlig for oss å ha nær kontakt med Oslo kommune om disse spørsmålene.

Så er det også viktig at vi gjennomgår og ser om det er ting i vårt lovverk, i måten vi praktiserer lovverket på, som er til hinder for å finne gode løsninger for romfolk, basert på deres tradisjon og kultur.

Trine Skei Grande (V) [12:49:55]: Jeg vil takke statsråden for svaret, som jeg synes var veldig skikkelig.

Men jeg må si at når jeg har begynt å jobbe med denne gruppa, opplever jeg to ting: Det ene er en dyp fascinasjon over kulturen. Det andre er en enorm frustrasjon – frustrasjon over at man føler seg dårlig behandlet over lang tid av det norske storsamfunnet, følelsen av at man ikke hører til i noen av de store fellesskapene, og at man er en gruppe som historisk alltid har vært dårlig behandlet.

Det er også interessant at man kan diskutere hvor mange de er. Jeg tror de aller fleste av oss har opplevd at vi gang på gang kan løfte et slikt tema ved et middagsbord, og så kommer historiene fram om et folk som ikke definerer seg som romer, som likevel har dype røtter i den kulturen, men at det er noe som det ofte ikke snakkes om. Så kanskje er dette en større del av oss enn det de tallene skulle tilsi.

Jeg synes det er viktig at man snakker med og ikke om.

Så har jeg noen konkrete spørsmål til statsråden. Det er å få fortgang i dette rådet, øke statusen til det og ha høyere frekvens på møtene. Det andre er hvordan vi skal se på skolene og de andre lovverkene rundt dette, som gjør det mulig for folk å holde på sin kultur og sine tradisjoner, men likevel ha en god utdanning. Jeg er glad for de skolene som klarer å lage slike systemer, og vi må se på hvordan vi kan overføre det til andre skoler.

Så til det internasjonale: Jeg tror kanskje at Arbeiderpartiet og Venstre har en lang tradisjon i synet på når kriminalitet oppstår, når de tingene som statsråden refererte til, oppstår, at det kan henge sammen med dårlig behandling av mennesker, med fattigdom og med diskriminering over tid. Jeg tror at vi må gå til røttene bak det som skjer, for å kunne oppnå de resultatene som vi ønsker, og vi ønsker jo ikke at mennesker skal være nødt til å komme til Norge for å tigge for å klare seg.

Det hadde også vært interessant om statsråden kunne si noe om en unnskyldning. Jeg synes når man leser historien, spesielt det som skjedde under krigen og etter krigen, at vi har noe å skamme oss over, som den norske stat, om måten vi behandlet disse menneskene på. Når vi ser hvor mye respekt vi løfter for mange av dem som ofret mye under krigen, er det ganske trist å se hvordan vi behandler dem som

ofret så mye, og som brukte så lang tid for å få respekt for det de ofret.

Statsråd Rigmor Aasrud [12:53:06]: Det er ingen tvil om at det er mange utfordringer knyttet til romers situasjon, og at det foregår mye diskriminering både her i Norge og i Europa – det synet deler jeg helt med representanten Skei Grande.

Fra regjeringens side har vi brukt noe tid nå på å ta tak i de innspillene vi fikk i det forrige samrådet med romene, både når det gjaldt skole og ikke minst bolig, til å se på lovgivningen. På utdanningssiden har vi fått gjennomgått rettstilstanden, om det er ting i vår nasjonale lovgivning og internasjonale lovgivning som ikke henger sammen. Den rapporten har Kunnskapsdepartementet fått. Rapporten sier at det er ingen store misforhold mellom nasjonal og internasjonal rett på opplæringsområdet. Men jeg tror helt klart, som representanten Skei Grande sier, at her går det an å få til mer: bruke fjernundervisning, jobbe på andre måter og ta inn over seg at det går an å legge undervisning til rette på en annen måte.

I mitt møte med mange av rommedlemmene sa de: Der som vi hadde en bolig, hadde vi vært mer til stede. Derfor har Kommunaldepartementet gjennomført en utredning der man ser på noen av de samme sakskompleksene knyttet til bolig, og har fokus på den vanskelige situasjonen som mange romer opplever på boligmarkedet.

En av de viktigste tingene som jeg lærte da jeg var og besøkte det svenske miljøet, var den vellykketheten assistenter med rombakgrunn hadde med å få flere unger gjennom skolen. Derfor har vi nå prøvd å bruke Nav-systemet og kvalifiseringsprogrammene der for å utdanne noen som kan bli assistenter, for å bidra til at flere unger kommer seg gjennom skolen. I tillegg har vi et Losprosjekt, der familier med barn får én person å forholde seg til, som skal sørge for tett og individuell oppfølging, etablere kontakt med hjelpetjeneren og bidra til forståelsen for målgruppens utfordringer. For det er ingen tvil om at det er høyt fravær i skolen.

Jeg er enig med representanten Skei Grande i at vi har mye og grundig dokumentasjon på mye av det som skjedde under krigshandlingene, og det som skjedde av forfølgelse og urett for mange grupper i Norge, men ikke for denne gruppen. Det er ingen tvil om at den situasjonen som var for 68 norske romer på det tidspunktet, var uverdig. Hendselsesforløpet og hva som faktisk skjedde, er problematisert noe, men vi har ikke god nok kunnskap om det. Der som gruppen tar det opp med oss, må det være en vilje for oss til å gå inn i den tematikken.

Willy Pedersen (A) [12:56:29]: Først vil jeg også takke representanten Skei Grande for å ta opp en viktig samfunnsdebatt – en debatt som gir oss anledning til å diskutere hvordan vi kan møte utfordringene som ulike nasjonale minoriteter har i Norge i dag.

Et viktig spørsmål i denne debatten er hvordan stor-samfunnet evner å ivareta ulike minoriteters samfunnsliv og kultur. For romfolket er det påpekt utfordringer som diskriminering, lav grad av integrering og et vanskelig tilgjengelig velferdssystem. Dette skyldes bl.a. analfabetis-

me, fordommer mot gruppen og strukturelle hindringer i samfunnet. Det er også en uttalt utfordring for mange av romfolket at de ikke har gode nok lese- og skrivekunnskaper. Dette setter disse enkeltmenneskene i en umulig situasjon i møte med offentlige myndigheter og andre.

For meg er det opplagt at det er en kulturkonflikt mellom et nomadisk liv og den stedlige tilværelsen som de aller fleste nordmenn lever i. Fast bosted ligger til grunn for mye av vårt samfunnssystem. Rettigheter til bolig og velferdstjenester henger ofte sammen med varig tilhold i en kommune. Spørsmålet blir da hvordan man på en tillitsfull måte kan finne gode løsninger for romfolket, løsninger som både legger til rette for roms samfunnsliv, og som også opprettholder de krav myndigheter stiller til opparbeidelse av velferdsrettigheter.

Det er min oppfatning at samisk språk og kultur ville vært i en langt vanskeligere situasjon om man ikke hadde iverksatt spesielle tiltak – tiltak som alene retter seg inn mot samisk samfunnsliv, og som igjen har vært avgjørende for deres språk og kultur. Behovet for en positiv diskriminering blir derfor også viktig i denne saken. Regjeringen har i sin handlingsplan for å bedre levevilkårene for romer i Oslo fremmet flere ulike tiltak som skal iverksettes i samarbeid med Oslo kommune, hvor de fleste av romfolket bor. Mange av disse tiltakene er konkrete og har bl.a. til hensikt å gi voksenopplæring til voksne uten lese- og skrivekunnskaper.

En annen viktig utfordring som handlingsplanen tar opp, er situasjonen for rombarn og deres mulighet til å fullføre en god grunnutdanning. Hvordan man kan sikre dette, byr på utfordringer fordi den nomadiske kulturen skiller seg vesentlig fra et skolesystem med skolekretser og klasseromsundervisning. Løsningen for denne utfordringen er under utredning hos Kunnskapsdepartementet. Dette er en utfordring som er både internasjonal og nasjonal, noe som FN's barnekomité hadde i en merknad til Norges andre rapport om oppfølgingen av barnekonvensjonen som gjaldt romer spesielt. Det er etter min oppfatning viktig at utredningsarbeidet gjøres raskt og grundig. Ansvaret for dette ligger til Kunnskapsdepartementet. Kunnskapsdepartementet har også ansvaret for flere andre språkopplæringstiltak for romfolket, sammen med Oslo kommune.

Det er viktig at barn får en god grunnopplæring hvis man skal løse fattigdomsproblemene for denne gruppen også i framtiden. Jeg kan ikke si om tigging som inntjening, eller en annen form for lønnsarbeid, er å foretrekke hos enkeltpersoner, men jeg vil anta at flertallet av tiggerne ønsker å arbeide i stedet for å tigge.

Vi har i dag i Norge et godt arbeidsmarked – et godt arbeidsmarked som også skal gi plass og muligheter til grupper av romfolk i Norge – mens situasjonen i Europa er helt annerledes. Men som jeg allerede har vært inne på og problematisert, er lese- og skrivekunnskaper avgjørende for om man skal kunne benytte seg av denne muligheten. Derfor er en aktiv språkpolitikk viktig og riktig hvis man skal imøtegå og løse noe av fattigdomsproblematikken hos romfolket.

Jeg vil avslutte med å understreke mitt innledningspoeng, hvor viktig det er at storsamfunnet tilrettelegger aktivt

for minoriteter, og at det drives en positiv diskriminering der det er nødvendig – dette for å sikre at våre nasjonale minoriteter skal kunne leve godt, kulturelt og økonomisk, i Norge også i framtiden.

Dag Terje Andersen hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Michael Tetzschner (H) [13:01:03]: Også jeg vil begynne med å takke interpellanten for å ha satt høyere på dagsordenen ikke bare ett, men flere interessante spørsmål.

Hvis jeg så kan tilføye en aldri så liten kritikk, vil jeg kanskje si at interpellasjonen kunne vært enda bedre hvis man ikke hadde kommet i skade for å blande sammen flere problemområder – som i og for seg hver for seg er interessante. Jeg skal illustrere det med et eksempel. Det er nemlig slik at ved at interpellanten selv kaller denne gruppen for de norske romfolkene, har interpellanten dermed selv gitt uttrykk for at hun sonderer mellom de norske romfolk og de som kan utgjøre et press mot flere nasjonalstaters grenser. Det er nemlig to vidt forskjellige grupper, selv om de i en fjern fortid kan ha hatt et etnisk utspring som er sammenlignbart. Jeg tror ikke det er noe bidrag til å bygge ned fordommene mot de norske romfolkene når man sier at de livnærer seg ved tigging. Det er ikke situasjonen. De som livnærer seg ved tigging, er for det første andre mennesker – fra andre nasjoner – enn romfolk. I den grad det er romfolk og de er overrepresentert blant tiggerne, er de inneest for formålet.

Jeg er likeledes litt spørrende til den historiebeskrivelsen vi får når det gjelder den norske velferdsstatens evne til å ta vare på det vi før kalte sigøynere, som er romfolk. I min kommunalpolitiske fortid hadde jeg gleden av i fire år å være leder for det som het Sosialomsorgsnemnda i Oslo kommune. Vi hadde tilsyn med alle tiltak som ble gjort for sigøynerne. Oslo kommune var som viktigste vertskapsby for sigøynerne – som det da het – også de som bidro til full boligdekning for romfolk. De hadde allikevel et foretrukket livsmønster som gjorde at barna ikke slo rot, ikke gikk fast på skole. Det har selvfølgelig vært med på å reproducere en del levekårsulemper for denne gruppen. Jeg mener fortsatt at det er grunn til å følge den sosiologiske utvikling for de norske romfolkene og se om det er noe som den norske velferdsstaten kan utbygge, som gjør at ingen grupper som vi har ansvaret for i Norge, faller utenfor den gode velferdsstaten.

Det henvises i interpellasjonen også til at det skjer brudd på menneskerettighetene overfor gruppen av romfolk, som utgjør mellom 10 og 12 millioner mennesker. I motsetning til statsråden og interpellanten er man internasjonalt nokså enig om det tallet. Både Amnesty International og Europarådet er enig i at det er snakk om mellom 10 og 12 millioner.

For bare to uker siden fremmet EU-kommisjonen en strategi for hvordan medlemsstatene skal ordne opp og inkludere romfolket på sine ansvarsområder, men de begynner sin strategi med å fortelle medlemsstatene at det er *de* som har primæransvaret, ut fra sin nærhet til befolkningen og ut fra sin kompetanse og kunnskap, for nettopp å

inkludere marginaliserte befolkningsgrupper. Det er alltid et nasjonalt ansvar. Jeg kan derfor ikke holde med interpellanten når hun sier at vi ikke bare har et ansvar for de norske romfolkene, men at vi i prinsippet har ansvar for alle. Det er i hvert fall ikke i samsvar med den europeiske tilnærmingen til dette området.

For øvrig er det kommet en rapport som nettopp gir en fullstendig oversikt over alle medlemslandenes ulike tilnærminger for å bidra til denne inkluderingen. Den er basert på fire hovedsøyler: integrering i arbeidsmarkedet, det å sørge for at barna kommer på skolen, det å gjøre en innsats for at de kan bosette seg, selv om en stor del velger å opprettholde et nomadisk reise-mønster, og – den fjerde søylen – det med helse, at man ikke faller ut av det helsetilbudet som skal være grunnlaget for velferdsstaten.

Trine Skei Grande (V) [13:06:33]: Ja, det har vært mange som har prøvd å hjelpe opp gjennom tidene. Det har også vært mye feilslått hjelp.

Representanten Tetzschner anklager meg for å blande sammen ulike problemstillinger. Mitt utgangspunkt er at vi har signert Europarådets konvensjon om å ta vare på minoriteter. Da har vi ansvaret for det, så lenge de oppholder seg innenfor norske grenser, og da er det noen som har hatt lang tilknytning som norske statsborgere – sjøl om de har blitt fratatt sitt statsborgerskap i perioder – til Norge, og så er det noen som kommer hit for kortere eller lengre perioder, men vi har fortsatt et internasjonalt ansvar. Jeg mener også at måten vi har brukt EU-midlene våre på i en rekke land, viser at vi faktisk har vært opptatt av dette i andre europeiske land også – og vært oss vårt ansvar bevisst.

Det jeg vil si til slutt, er at jeg håper vi får større debatter om dette, og at det ikke bare er Høyre og Arbeiderpartiet som velger å delta. Jeg synes det er viktig å sørge for prosesser som gjør at folk føler at de får makt over eget liv. Vi har ikke noe veldig godt norsk ord for «empowerment», men det er et godt engelsk ord, som også handler om å gi folk muligheten til å påvirke sin egen livssituasjon. Da er det å snakke med – og ikke om – veldig viktig.

Det er få i denne gruppa som er politisk aktive i et politisk parti, det er få av dem som er med og påvirker norsk politikk på noe som helst område, og det er få av dem som klarer å mobilisere folk i denne sal til å diskutere deres livssituasjon. Det betyr at vi har en utfordring.

Nomadiske minoriteter har alltid hatt større problemer med å utøve sine rettigheter enn fastboende minoriteter. Sånn har det alltid vært. Når de i tillegg har det andre store stigmaet for minoriteter, det at de er en språklig minoritet – en språklig minoritet som i tillegg ikke har hatt et skriftspråk – opplever de det andre store stigmaet som gjør det vanskelig å få til en integrering. Vi har lært oss å leve med ulike kulturer og ulike kulturuttrykk. Vi har lært oss å leve med ulike religiøse minoriteter. Vi har lært oss å leve med mange minoriteter på ulike fronter, men når det er både en språklig minoritet og en nomadisk minoritet, har man veldig store utfordringer med å få gjort noe.

Venstres utgangspunkt er at du alltid skal lage systemer rundt mennesker. Du skal ikke putte mennesker inn i systemer, og det betyr å sette folk først. For oss er det viktig at

man tar folks kultur og livssituasjon på alvor, og så skal vi prøve å lage systemer som gjør at de kan leve fullverdige og gode liv.

Statsråd Rigmor Aasrud [13:09:49]: Jeg vil også takke for en god debatt og for at dere har vært med på å fokusere på et område som det trengs at man fokuserer på, både her i Norge og i Europa. Det er ingen tvil om – som flere har sagt her – at romfolket er stigmatisert i Europa. Det er en minoritet som har mange krevende utfordringer.

Så mener nok jeg at noe av det viktigste vi kan gjøre fra norsk side for å møte den store utfordringen der ute blant de mellom 10 og 12 millioner menneskene som har en rombakgrunn, er å bidra i de landene der det er store befolkningsskonsentrasjoner, som i Slovakia, Tsjekkia, Ungarn, Romania og Bulgaria, og bruke EØS-midlene våre der. Slik kan vi få bedret livsvilkårene for personer der de bor, for det er mange av dem som har svært krevende situasjoner.

Så vet jeg ikke om det var en misforståelse, men jeg setter ingen spørsmålstegn ved om det er mellom 10 og 12 millioner mennesker med rombakgrunn i Europa, men vi kjenner oss ikke helt igjen at det er 10 000 i Norge. Bakgrunnen for det tror jeg nok er at vi i Norge fordeler personer på to kategorier, altså rom og romani, og i den gruppen som vi definerer som rom, antar vi at det er om lag 700 fastboende i Norge. Så er det i lange perioder flere som er her. For dem som har et fast tilhold i Norge, tror jeg det aller viktigste er at vi satser på skole, på skole og på skole. Det å få flere gjennom skole, til å ta utdanning og gi dem mulighet til å komme i arbeid vil antakelig være den beste måten å møte utfordringene på dette området.

Da tror jeg vi må lære litt av det vi har gjort på det samiske området. Det å ta i bruk nye måter å drive undervisning på og det å kunne bruke teknologiske løsninger med hensyn til dem som er i en nomadisk kultur, tror jeg er noe av det aller viktigste. Så har vi en utfordring med å kunne lage noen arenaer der man møtes oftere, der kulturen kan få et uttrykk. Sigøynerfestivalen og andre markeringer er bra, og jeg tror det senteret som bygges opp på Skullerud, kan være en god motor i det her i Oslo videre.

Så må vi jobbe videre med boligsituasjonen, for det er ingen tvil om at også mange med rombakgrunn opplever stor diskriminering når de skal få seg bolig. Det er særlig et tema som vi må se på, og det finnes nå gode virkemidler innenfor Kommunaldepartementets budsjett som også kan brukes til å treffe noen av de gruppene.

Presidenten: Debatten i sak nr. 5 er avsluttet.

Sakene nr. 1–5 er alle interpellasjoner, og det foreligger dermed ikke noe voteringstema. Det vil derfor ikke bli ringt til votering.

Sak nr. 6 [13:12:47]

Referat

Presidenten: Det foreligger ikke noe referat.

Dermed er dagens kart ferdigbehandlet. Forlanger noen ordet før møtet heves? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 13.13.
